

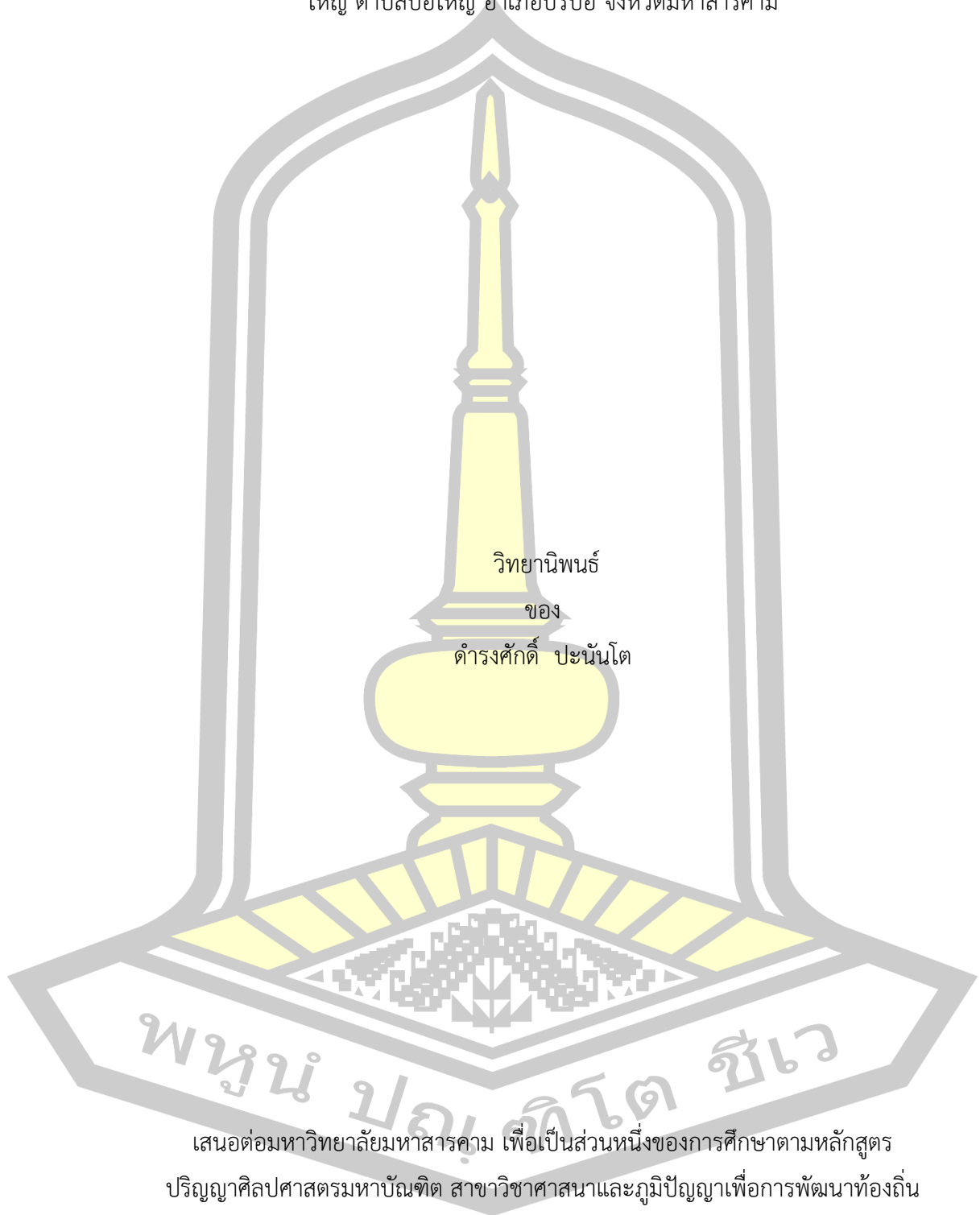
แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
ดำรงศักดิ์ ปะนันโต

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อ
ใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

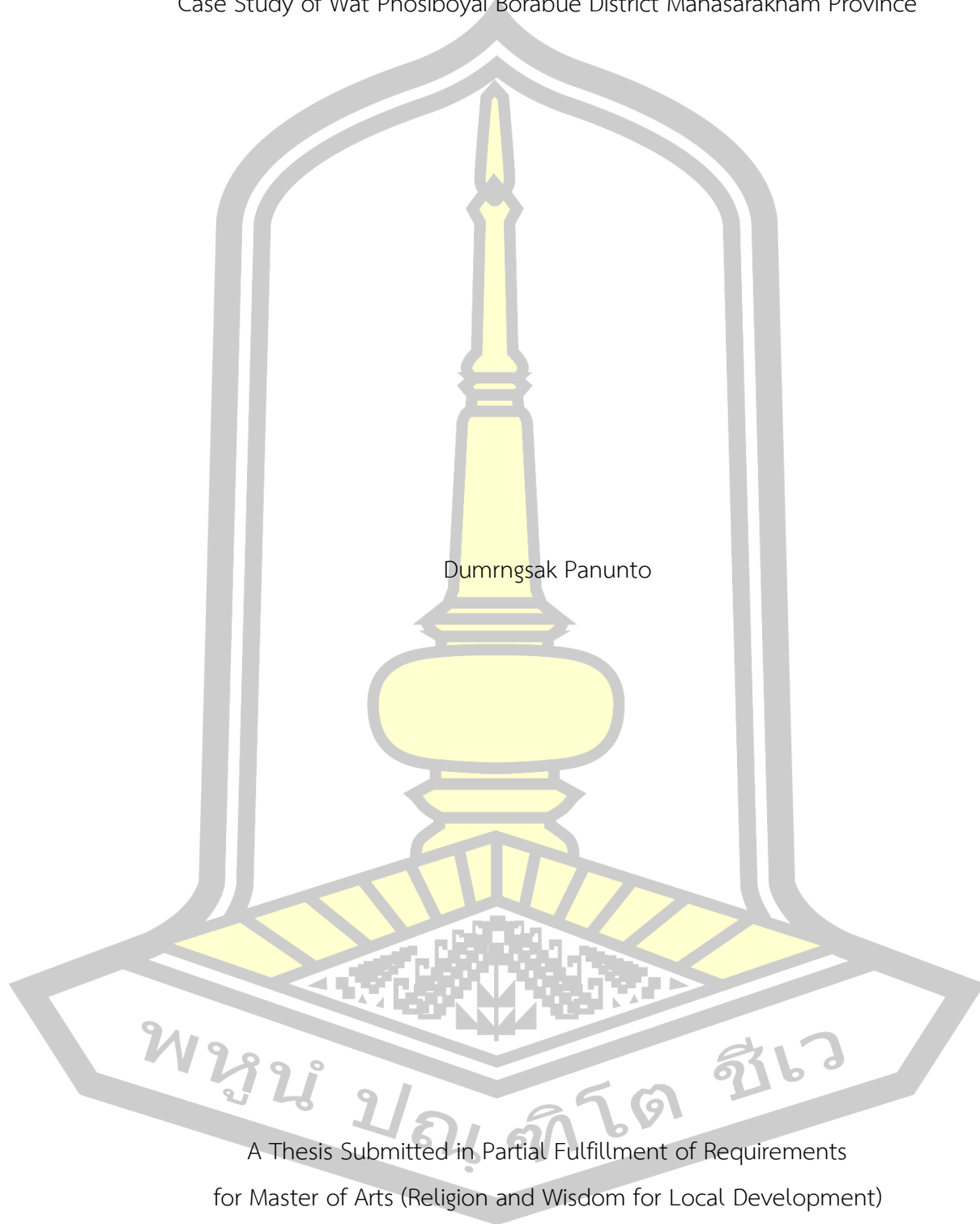

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Guidelines for Management Cultural Capital to be Buddhhadhamma Learning Place : A
Case Study of Wat Phosiboyai Borabue District Mahasarakham Province

Dumrngsak Panunto

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Religion and Wisdom for Local Development)

June 2020

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระปลัดดำรงศักดิ์ ปะนันโต แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ราชนัย นิลวรรณภา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง)

กรรมการ

(ผศ. ดร. เกียรติศักดิ์ บังเพลิง)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(อ. ดร. ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(รศ. ดร. นิตยา วรรณกิติร์)

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม :		
	กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม		
ผู้วิจัย	ดำรงศักดิ์ ปะนันโต		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระพงษ์ มีไชยสง		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	ศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2563

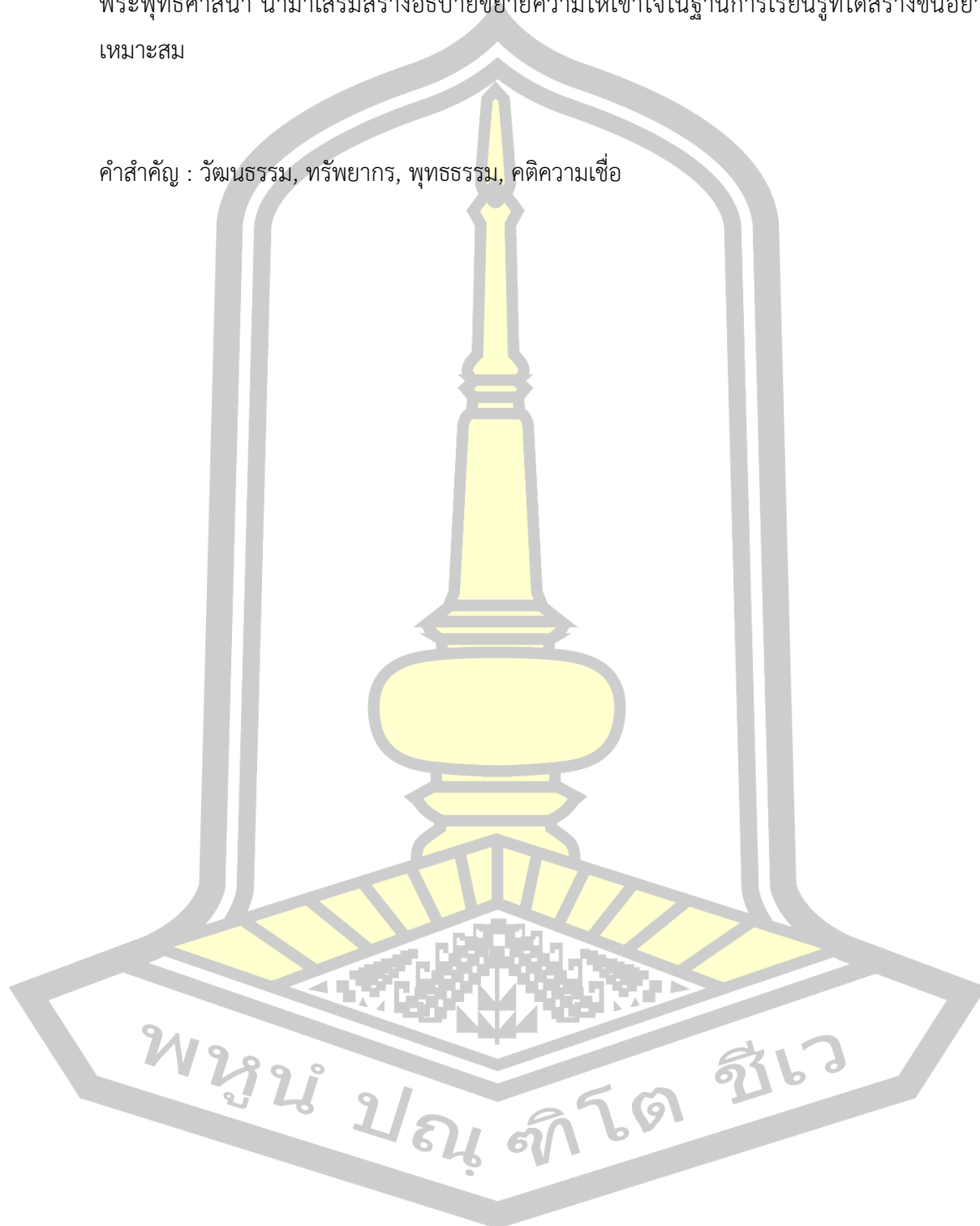
บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม กรณีศึกษา: วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ใช้เครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 35 รูป/คน นำข้อมูลมาตรวจสอบ วิเคราะห์ และนำเสนอเชิงพรรณนา วิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านบ่อใหญ่ มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ก่อตั้งหมู่บ้านครั้งแรกในปี พ.ศ. 2325 โดยกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมี “พ่อเหมละคร” เป็นหัวหน้าทีม ซึ่งคนกลุ่มนี้เป็นชาวเหล่าอกหรือเมืองสรวง อยู่ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพยานชอบล่าสัตว์เป็นอาหาร ในครั้งอดีตพื้นที่ชุมชนบ้านบ่อใหญ่ ในถิ่นแถบนี้เป็นป่ารกทึบมีช้าง เสือ กวาง ลิง และสัตว์ต่างๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จัดว่าเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย จึงมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นและตั้งชื่อหมู่บ้านตามหนองน้ำว่า “บ้านหนองบัวแดง” ต่อมาเมื่ออพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านหรือเรียกว่า “กวนบ้าน” และตั้งให้ “พ่อกวน บ้านบึง” เป็นกวนบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน พร้อมด้วยมีการตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านบ่อนกเขา” ต่อมาเมื่อมีการปรับเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านบ่อใหญ่” ในปี พ.ศ. 2450 ซึ่งชาวบ้านในชุมชนมีวิถีวัฒนธรรมและจารีต ประเพณีดั้งเดิมของฮีต 12 ซึ่งมีคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา จึงได้มีการจัดตั้งวัดขึ้นในปี พ.ศ. 2430 โดยมี “หลวงพ่อหลักคำ” และชาวบ้านร่วมมือกันจัดตั้งขึ้น พร้อมด้วยตั้งชื่อว่า “วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่” สืบมาจนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุจัดเป็นต้นทุนทรัพยากรทรงคุณค่าทางศาสนา จึงได้มีแนวคิดจัดเป็นแหล่งเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ จำนวน 7 ฐาน คือ 1) ฐานลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง 2) ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ 3) ฐานอุโบสถหลังใหม่ 4) ลานพระพุทธรูปตามมหาลาภ 5) สิมโบราณ 6) ลานธรรมพุทธธรรม 7)

ฌาปนสถาน โดยนำมาจัดเป็นแนวทางการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งอิงค้ด้วยคตธรรมหรือพุทธธรรมในทาง
พระพุทศศาสนา นำมาเสริมสร้างอธิบายขยายความให้เข้าใจในฐานการเรียนรู้ที่ได้สร้างขึ้นอย่าง
เหมาะสม

คำสำคัญ : วัฒนธรรม, ทรัพยากร, พุทธธรรม, คตความเชื่อ

TITLE	Guidelines for Management Cultural Capital to be Buddhadhamma Learning Place : A Case Study of Wat Phosiboyai Borabue District Mahasarakham Province		
AUTHOR	Dumrngsak Panunto		
ADVISORS	Assistant Professor Theerapong Meethaisong , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Religion and Wisdom for Local Development
UNIVERSITY	Mahasarakham University	YEAR	2020

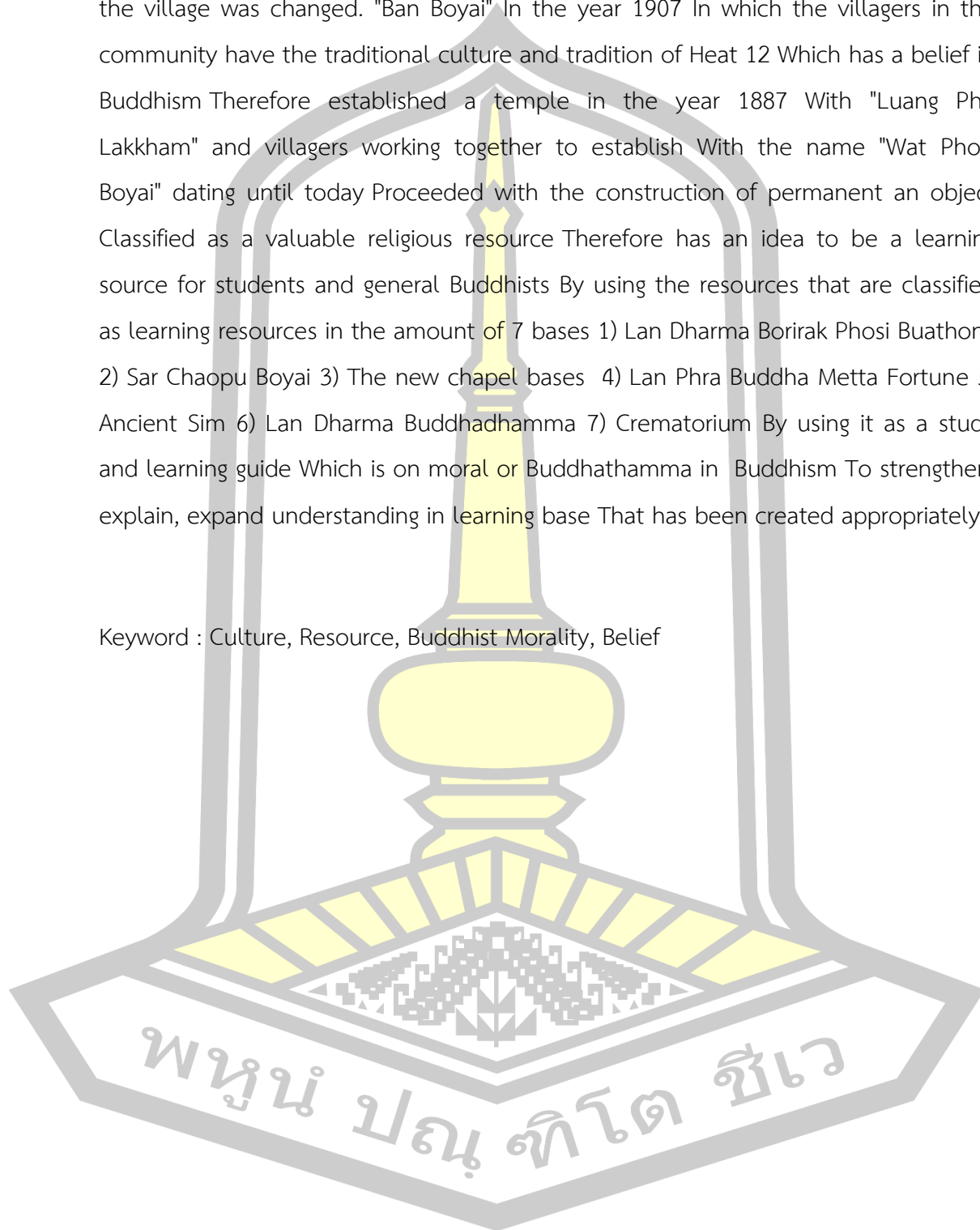
ABSTRACT

This research aims to study the Strategies for Temple as A Learning and Cultivating Morality Place : A case study of Wat Phosi Boyai, Boyai Sub-district, Borabue District, Mahasarakham Province. The data was collected from document and field by using interview, observation, and communication of 35 samplings that are people and photos. Moreover, the data was examined, analyzed and presented in descriptive analysis.

The research found that the Community at Ban Boyai Has a long history First established a village In the year 1782 by a group of people have "Father Hemracon" Be the team leader. Which the people of this group are the people of Hokke or Muang Suang In the area of Roi Et Province Which the people of this group are the people of Laohoke or Muang Suang In the area of Roi Et Province Which the hunter likes to hunt for food In the past, Ban Boyai community area In this area is a dense jungle with elephants, tigers, deer, monkeys and other animals. Live a lot Classified as an abundant source Suitable for setting Houses are a dwelling place. Therefore the village was set up and named the village after the name of Nong Nam that "Ban Nong Bua Daeng" Later, there were people evacuating Coming to stay more Later, more people came in. With the appointment of the village headman or called "Kon ban" And set "Big Father Kon Banbung" as a way to stir the house or the village

headman With the name of the new village as "Ban Bonokkhao " Later, the name of the village was changed. "Ban Boyai" In the year 1907 In which the villagers in the community have the traditional culture and tradition of Heat 12 Which has a belief in Buddhism Therefore established a temple in the year 1887 With "Luang Pho Lakkham" and villagers working together to establish With the name "Wat Phosi Boyai" dating until today Proceeded with the construction of permanent an object Classified as a valuable religious resource Therefore has an idea to be a learning source for students and general Buddhists By using the resources that are classified as learning resources in the amount of 7 bases 1) Lan Dharma Borirak Phosi Buathong 2) Sar Chaopu Boyai 3) The new chapel bases 4) Lan Phra Buddha Metta Fortune 5) Ancient Sim 6) Lan Dharma Buddhadhamma 7) Crematorium By using it as a study and learning guide Which is on moral or Buddhathamma in Buddhism To strengthen, explain, expand understanding in learning base That has been created appropriately

Keyword : Culture, Resource, Buddhist Morality, Belief

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ด้วยความเมตตาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ผศ.ดร. ธีระพงษ์ มีไธสง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุน กระบวนการวิจัย เสนอแนวคิดที่มีคุณค่าในการให้การศึกษา ตลอดจนแนะนำให้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ที่เสียสละเวลาและให้กำลังใจผู้วิจัยพร้อมทั้งเสนอแนวคิดที่มีค่าในการให้ คำปรึกษา ตลอดจนแนะนำทุกวิถีทางให้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ผู้วิจัย ตระหนักถึงความตั้งใจจริงและความทุ่มเทของอาจารย์ทุกๆ ท่าน จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ ผศ. ดร. ราชนันท์ นิลวรรณภา ประธานกรรมการสอบ ผศ. ดร. เกียรติศักดิ์ บัง เพลิง และ อ. ดร. ทิชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ คณะกรรมการสอบ ตลอดจนคณาจารย์ในสาขาวิชาศาสนาและ ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในการทำวิจัยวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ พร้อมกรุณาให้ข้อเสนอแนะ รวมถึงให้ความรู้ทั้งในการเรียนและการทำวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสุภโชค ดงสมบัติ (สุชาโต) ที่ช่วยเป็นกำลังใจและตรวจทาน ข้อบกพร่องงานวิทยานิพนธ์ ตลอดจนแนะนำแนวทางแก้ไขให้งานวิทยานิพนธ์สมบูรณ์ขึ้น และพระสงฆ์ ตลอดจนถึงคณะญาติโยมทุกท่านที่เมตตาให้ข้อมูลและความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการทำวิจัย

ขอขอบคุณพระมหาเถระและผู้นำทางศาสนา โยมพ่อโยมแม่ชาววัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ หัวหน้า ครอบครัว ผู้นำชุมชน หัวหน้าส่วนราชการและประชาชนชาวบ้านบ่อใหญ่ทุกท่านที่ได้ให้ความ ร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ รวมถึงให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงและการ ปรับตัวทางวัฒนธรรมในชุมชนเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยหวังว่า วิทยานิพนธ์นี้จะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาและผู้สนใจ หากจะมีคุณูปการอื่นๆ ก็ขออุทิศส่วนที่ดีนั้นเพื่อบูชาคุณของบิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ตลอดจนถึงเหล่าบูรพคณาจารย์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จด้วยดี หากมี ข้อบกพร่อง ผู้วิจัยขอน้อมรับเพื่อนำไปแก้ไข และยินดีอย่างยิ่งที่จะรับฟังคำแนะนำ เพื่อปรับปรุงและ พัฒนางานวิจัยต่อไป

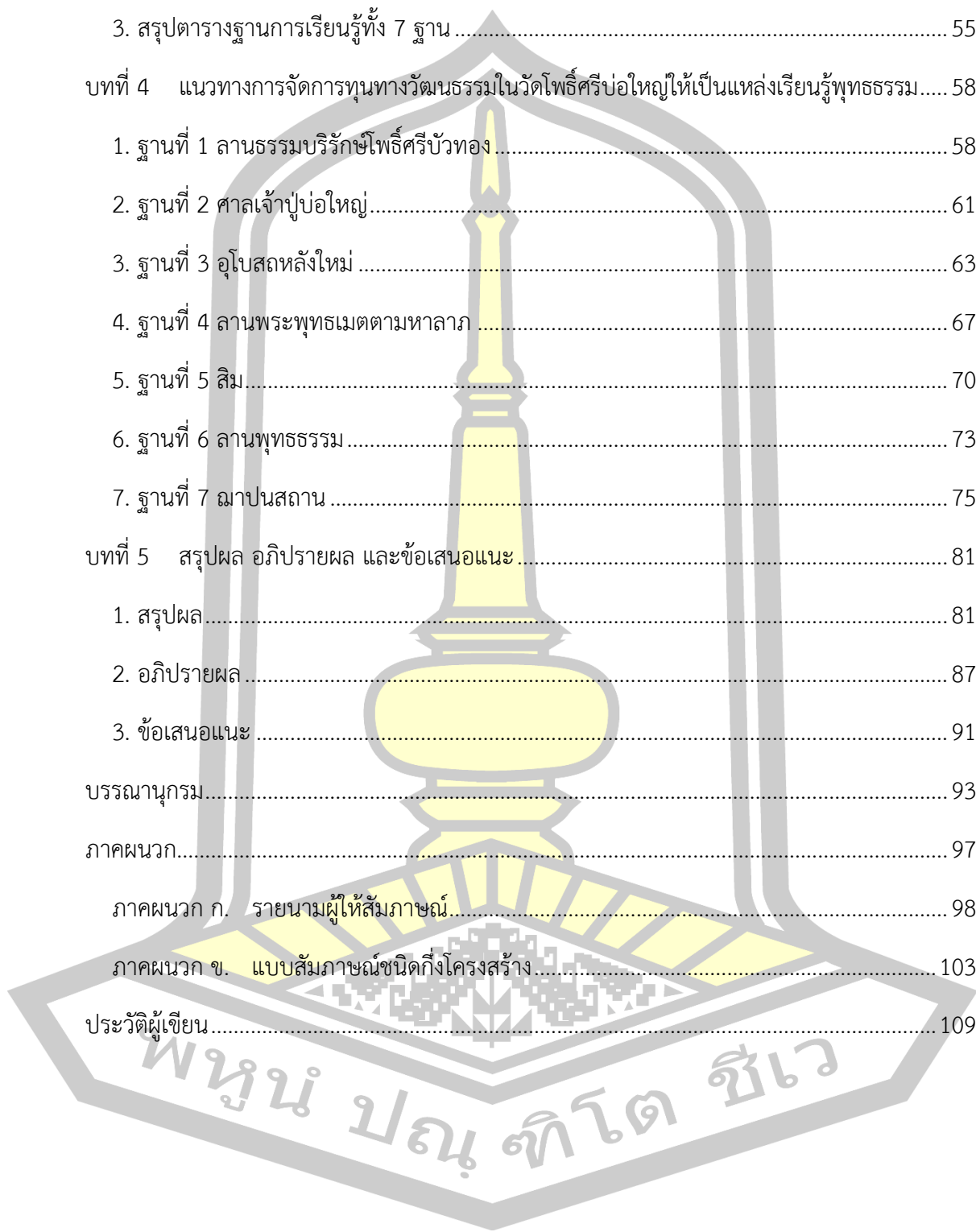
ดำรงศักดิ์ ปะนันโต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
3. ขอบเขตการวิจัย.....	4
4. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	4
4.1 ขั้นตอนออกแบบการวิจัย.....	4
4.2 ขั้นรวบรวมข้อมูล.....	5
4.3 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	5
4.4 ขั้นนำเสนอข้อมูล.....	5
5. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
6. แนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
6.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	6
6.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	17
บทที่ 2 บริบทพื้นที่การวิจัย.....	18

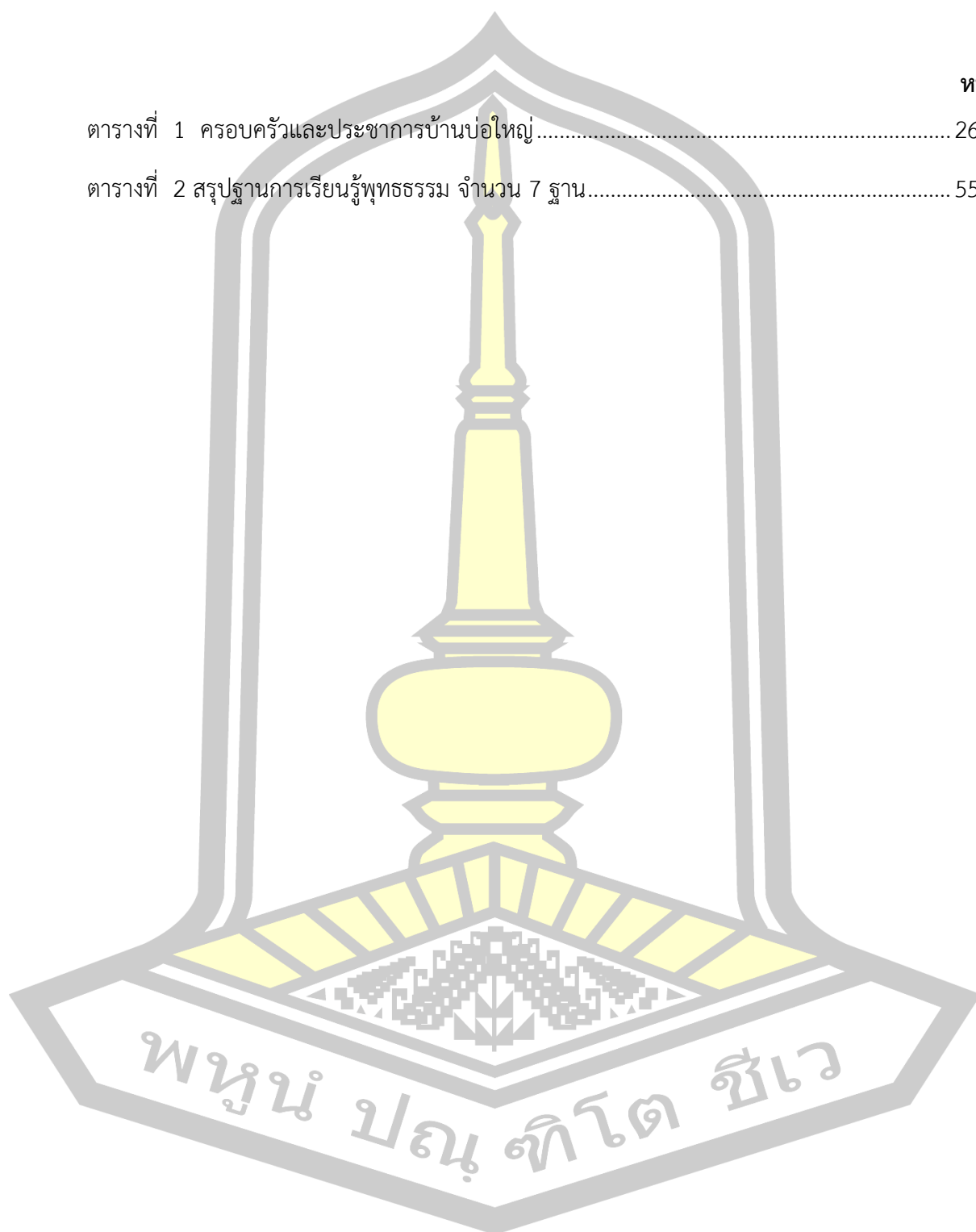
1. ประวัติความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	18
1.1 ตำนานหรือที่มาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	18
1.2 ประวัติความเป็นมาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	21
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านบ่อใหญ่.....	25
2.1 สภาพพื้นที่.....	25
2.2 ครัวเรือนและประชากรของบ้านบ่อใหญ่.....	26
2.3 สภาพเศรษฐกิจ.....	26
2.4 สภาพสังคม.....	27
2.5 การสาธารณสุข.....	27
2.6 การบริการพื้นฐาน	27
2.7 กลุ่มทางสังคม.....	28
2.8 กลุ่มอาชีพ.....	28
2.9 จุดเด่นของชุมชนและวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ที่เอื้อต่อการพัฒนา.....	28
บทที่ 3 ทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	30
1. ทุนทางวัฒนธรรมของของชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	30
1.1 งานบุญประเพณีของชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	30
1.2 ต้นทุนทรัพยากรวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	35
2. ทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่การจัดการให้เป็นฐานเรียนรู้พุทธธรรม.....	41
2.1 ลานธรรมบวรวิทย์โพธิ์ศรีบัวทอง	42
2.2 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่	43
2.3 โบสถ์วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	46
2.4 ลานพระพุทธรูปตามหาลาภ.....	48
2.5 ลี้ม	50
2.6 ลานพุทธธรรม.....	51

2.7 ฌาปนสถาน (เมรุเผาศพ).....	53
3. สรุปตารางฐานการเรียนรู้ทั้ง 7 ฐาน.....	55
บทที่ 4 แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม.....	58
1. ฐานที่ 1 ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง.....	58
2. ฐานที่ 2 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่.....	61
3. ฐานที่ 3 อุโบสถหลังใหม่.....	63
4. ฐานที่ 4 ลานพระพุทธรูปเมตตาหาลาก.....	67
5. ฐานที่ 5 ลิม.....	70
6. ฐานที่ 6 ลานพุทธธรรม.....	73
7. ฐานที่ 7 ฌาปนสถาน.....	75
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	81
1. สรุปผล.....	81
2. อภิปรายผล.....	87
3. ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม.....	93
ภาคผนวก.....	97
ภาคผนวก ก. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	98
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง.....	103
ประวัติผู้เขียน.....	109

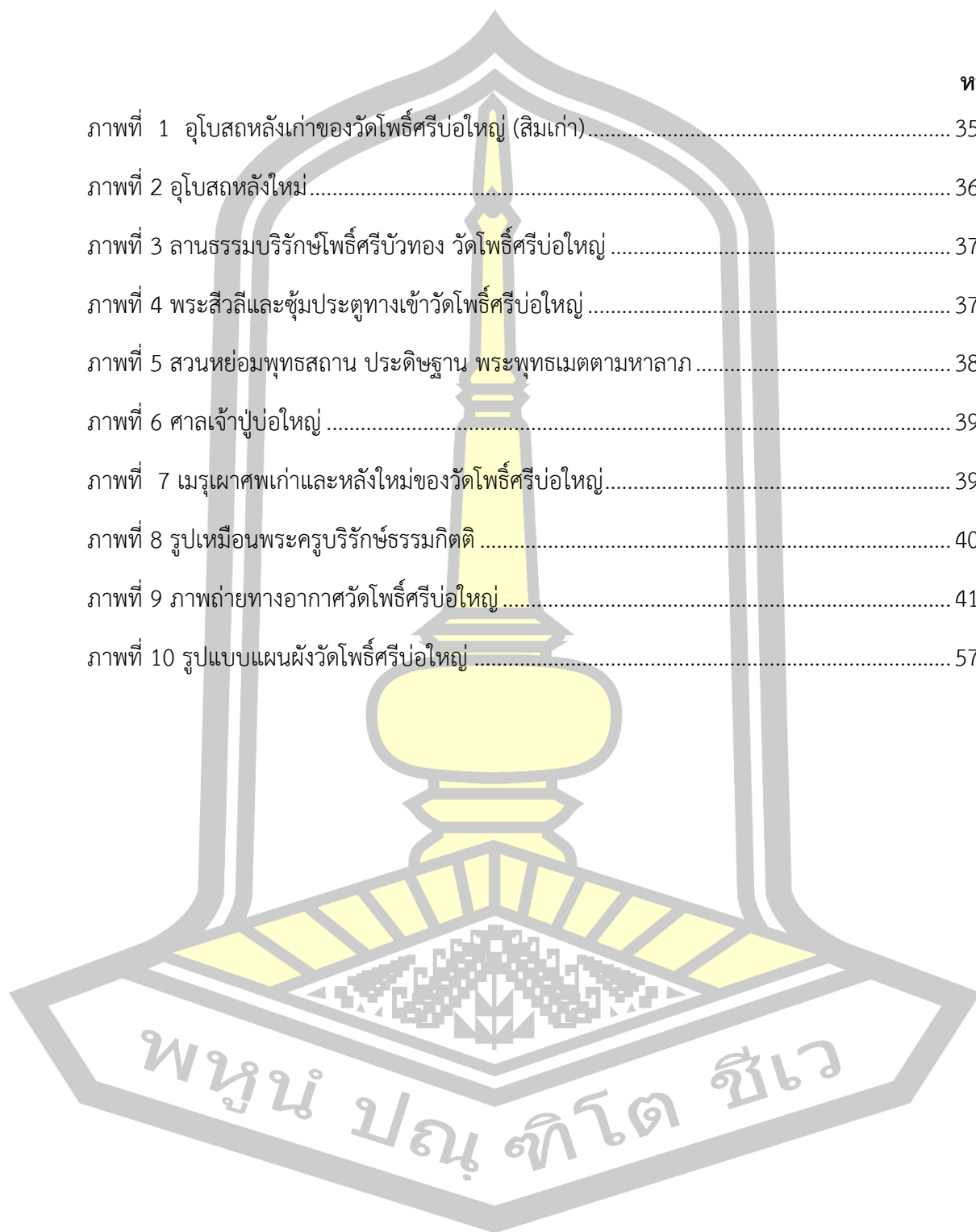
สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ครอบครัวและประชากรบ้านบ่อใหญ่.....	26
ตารางที่ 2 สรุปฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จำนวน 7 ฐาน.....	55

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 อุโบสถหลังเก่าของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ (สีมเก่า).....	35
ภาพที่ 2 อุโบสถหลังใหม่.....	36
ภาพที่ 3 ลานธรรมบรืรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่.....	37
ภาพที่ 4 พระสีวลีและซุ้มประตูทางเข้าวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่.....	37
ภาพที่ 5 สวนหย่อมพุทธสถาน ประดิษฐาน พระพุทธเมตตามหาลาภ.....	38
ภาพที่ 6 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่.....	39
ภาพที่ 7 เมรุเผาศพเก่าและหลังใหม่ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่.....	39
ภาพที่ 8 รูปเหมือนพระครูบรืรักษ์ธรรมกิตติ.....	40
ภาพที่ 9 ภาพถ่ายทางอากาศวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่.....	41
ภาพที่ 10 รูปแบบแผนผังวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่.....	57

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน เป็นจุดศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือและความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมในอดีต โดยนับนั้วัดและพระสงฆ์ในบวรพุทธศาสนา จึงเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งความมีศรัทธา ที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจประชาชนชาวไทย ให้มีความสามัคคีวัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและของสังคมไทยทุกระดับ (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2526: 1) ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแพร่เป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก โดยเฉพาะในแถบเอเชีย เช่น ไทย พม่า ลาว เขมร ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน ได้มีความเจริญรุ่งเรืองไปในดินแดนต่างๆ จากแหล่งกำเนิด คือประเทศอินเดีย ที่เรียกกันว่าดินแดนแห่งชมพูทวีป ก็เพราะอาศัยเหล่าสมณะทูตต่างๆ ได้ช่วยกันออกประกาศเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้ประชาชนในดินแดนต่างๆ ได้รู้จักและมีศรัทธาเลื่อมใส ยอมรับนับถือปฏิบัติตาม พระพุทธศาสนา และนำไปผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนๆ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาตามรูปแบบของประเทศนั้นๆ โดยมีหลักธรรมคำสั่งสอนต่างๆ มากมาย สรุปได้ 2 ประการ คือ 1) คำสอนที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม เรียกว่า “ธรรม” 2) คำสั่งที่ต้องปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุขของสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550: 448) ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเปรียบเสมือนต้นไม้ หากเราไม่บำรุงต้นไม้ ไม่ใส่ปุ๋ย พรวนดิน และรดน้ำให้ ต้นไม้นั้นก็อาจอับเฉาเหี่ยวแห้งและตายได้ พระพุทธศาสนา ก็เช่นเดียวกัน หากพุทธบริษัทไม่ช่วยกันทำนุบำรุงรักษา พระพุทธศาสนาก็อาจจะถึงความวิบัติได้ทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร ภาครัฐบาล และภาคเอกชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป จึงควรร่วมมือร่วมใจกันผนึกกำลังในการทำงานบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาไปด้วยกัน

วัดจึงเป็นศาสนสถานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของอุบาสกอุบาสิกา ฯลฯ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1104) อย่างไรก็ตาม วัดทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเจ้าอาวาสเอง ซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะเจริญรุ่งเรืองหรือจะเสื่อมก็อยู่ด้วยการรู้จักการบริหารจัดการวัดที่ดี และมีการถือครองปฏิบัติธรรมกรรมฐานพร้อมด้วยแนวทางการรักษาศิลปะให้กับอุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาการทางด้านวิปัสณาธุระและคันถธุระ พร้อมด้วยแนวทางการจัดการพัฒนาภายในวัด มีการจัดการวางรูปแบบแปลนแผนผังภายในวัด การจัดภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สวยงาม สะอาดตาสะอาดใจแก่ผู้พบเห็น จนกระทั่งบุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าว โดยมีความร่วมมือทั้งพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส พร้อมด้วยหน่วยราชการ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีนโยบายในการพัฒนาวัดและแนะนำเจ้าอาวาสตลอดมาจนกระทั่งมีวัดจำนวนมากที่ได้ปฏิบัติบ้างแล้ว ที่สามารถยกฐานะของวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างและวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น อันนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องมา วัดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทและความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ให้ดีขึ้น ดังนั้นการสร้างรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จะทำให้คุณภาพการจัดการวัดมีความสมบูรณ์ตามเป้าหมาย โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักและสำนึกในคุณค่าของพุทธธรรม ความสมานฉันท์ สันติวิธี ประชาธิปไตยและพัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาทรัพยากรที่เป็นต้นทุนของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรมแก่ชุมชน และเป็นพื้นฐานการจัดการศึกษาทางเลือกของวัดได้ดียิ่งขึ้น

วัดที่มีต้นทุนทางทรัพยากรที่ทรงคุณค่าทางด้านจิตใจ ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีคติความเชื่อที่ว่า “วัดจัดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” โดยมีต้นทุนทรัพยากรจัดเป็นสื่อการเรียนรู้ทางพุทธธรรม และจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ให้บุคคลทั่วไปได้เรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว และเอื้อประโยชน์เกื้อกูลต่อสัตว์โลกในการเผยแผ่พุทธธรรม จะต้องอาศัยความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องจากการศึกษาหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนอย่างละเอียดรอบคอบ คฤหัสถ์ในฐานะอุบาสกและอุบาสิกาผู้เป็นครึ่งหนึ่งของพุทธบริษัท 4 สามารถเกื้อกูลพระศาสนาได้ ไม่เพียงแต่อนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 เท่านั้น แต่ยังคงควรศึกษาพระธรรมและพระวินัยด้วยความเคารพ เพื่อความรู้และความเข้าใจถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ได้กว้างขวางขึ้น วัดเป็นที่มาของการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่อสืบต่ออายุพระศาสนา ซึ่งวัดมีอาณาบริเวณเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งประวัติความเป็นมาทางด้านศาสนวัตถุ ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในวัด ควรนำมาจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของศาสนวัตถุ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม เป็นต้น และวัดเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลของคนในชุมชน รวมถึงมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา และใช้เป็นสถานที่จัดอบรมเยาวชน พร้อมด้วยแนะแนวทางการปฏิบัติธรรมกรรมฐานให้กับผู้สนใจ วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมในชุมชนและบุคคลทั่วไป และวัดยังมีต้นทุนทรัพยากรที่จะนำมาจัดเป็นแหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องตั้งต้นทุนแต่ละด้านที่มีอยู่ของวัดนั้นๆ มาใช้เพื่อแนวทางการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม ด้วยเหตุว่า อนาคตของศาสนากำลังวิวัฒนาการต่ำ เพราะความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งจะทำให้เสื่อมถอยและกลายเป็นเพียงความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจเท่านั้น ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติมีแต่จะสาบสูญ อันเป็นผลจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่แพร่หลายในปัจจุบัน

(พระไพศาล วิสาโร, 2552: 1) ดังนั้น วัดจึงต้องนำทรัพยากรที่เป็นต้นทุนที่มีอยู่ในวัด จัดให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้พุทธธรรม มิใช่เป็นเรื่องแต่ความเชื่ออย่างเดียว

ทรัพยากรที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจัดเป็นต้นทุนดั้งเดิมที่มีอยู่ในวัดควรนำมาสู่แนวทางการเรียนรู้หลักพุทธธรรม คตินิยม และคติความเชื่อ ซึ่งจัดเป็นพื้นฐานที่สั่งสมสืบทอดกันมาจากขนบธรรมเนียมประเพณี และจริยธรรมศีลธรรมที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งจัดเป็นระเบียบแบบแผนที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาที่สอดคล้องกับสาระแห่งพุทธธรรม นำมาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ตามขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ จากมุมมองทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ รวมทั้งการจัดระเบียบทางสังคม อันจะช่วยให้เห็นพัฒนาการของคนไทย และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมจากมุมมองของการใช้ประโยชน์และการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 57) ดังนั้น ต้นทุนทรัพยากรที่เกิดจากแนวคิดและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏมีอยู่ในวัด ควรนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และนำมาจัดเป็น สื่อการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรม และอิงด้วยคตินิยม พร้อมด้วยคติความเชื่อ เพื่อนำมาพัฒนาการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จัดเป็นวัดที่มีวิสุทฐคามสีมาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นวัดที่มีอายุยาวนานถึง 131 ปี ซึ่งมีต้นตอทางทรัพยากรที่จัดเป็นโบราณวัตถุและศาสนวัตถุทางศาสนา ซึ่งปรากฏมีอยู่ภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ได้เก็บสะสมและตกทอดสืบทอดกันมา พร้อมด้วยชุมชนมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา มีวัฒนธรรมประเพณีจัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาซึ่งมีศาสนวัตถุ เช่น ลานธรรมบ่อใหญ่ ต้นโพธิ์ศรี พระพุทธเมตตา โบสถ์ สิม และพระพุทธรูปปางมารวิชัย พร้อมด้วยคัมภีร์ใบลานเก่าแก่ เป็นต้น ทางวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ยังมีการจัดงานประเพณีของฮีต 12 จัดเป็นโบราณประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งจัดเป็นต้นตอวัฒนธรรมที่ปรากฏมีอยู่ในชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ดังนั้น จึงมีแนวคิดนำต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาจัดเป็นฐานการเรียนรู้พุทธธรรม โดยมีส่วนร่วมกับพระภิกษุสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และคณะนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีแนวทางการจัดการฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จำนวน 7 ฐาน คือ 1) ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง 2) ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ 3) พระอุโบสถ 4) ลานพระพุทธเมตตามหาลาภ 5) สิม 6) ลานธรรมพุทธธรรม 7) ฌาปนสถาน จัดเป็นแหล่งเรียนรู้หลักพุทธธรรม นำมาอธิบายให้เข้าใจในฐานการเรียนรู้ที่ได้สร้างขึ้นอย่างเหมาะสม เพื่อให้เข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบคตินิยมหรือภาชิตของปราชญ์ชาวบ้าน และแนวคิดร่วมสมัยของคณะนิสิตนักศึกษา นำมาจัดตั้งให้ครบองค์ประกอบในแต่ละฐานการเรียนรู้ ซึ่งจัดเป็นสื่อการเรียนรู้การสอนได้เป็นอย่างดี จากการนำต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการทุนวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม เพื่อให้เอื้อประโยชน์แก่การเรียนรู้ของชุมชนในท้องถิ่น และบ่มเพาะพุทธธรรมให้นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชน พร้อมด้วยบุคคลทั่วไป ได้ศึกษาจากฐานการเรียนรู้พุทธธรรมที่จัดขึ้น ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อจัดเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรภายในวัดที่มีอยู่ ได้นำมาจัดเป็นสื่อการเรียนรู้หลักพุทธธรรม อันจะทำให้วัดกลายเป็นพื้นที่ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมสมัยใหม่ได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยจำกัดพื้นที่เฉพาะวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงมาจากประชากรในเขตชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ 4 หมู่บ้าน จำนวน 66 รูป/คน ได้แก่

2.1 พระสงฆ์	จำนวน	3	รูป
2.2 ผู้นำชุมชนทั้งฝ่ายบริหารและปกครอง	จำนวน	10	คน
2.3 กลุ่มผู้รู้และปราชญ์ท้องถิ่น	จำนวน	6	คน
2.4 บุคคลทั่วไปในชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่	จำนวน	16	คน
2.5 นิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	จำนวน	31	คน

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

4.1 ขั้นตอนการวิจัย

การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือการออกแบบการวิจัย โดยมีวิธีการ ดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม
- 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- 3) ประมวลผลข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมากำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์
- 4) สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามระเบียบวิธีวิจัยให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม

4.2 ขั้นรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลที่อ่านและทำรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ เช่น ประวัติวัดและพื้นที่ตำบลบ่อใหญ่ที่ถูกรวมรวมไว้โดยวัด ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรที่เป็นต้นทุนของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะคุณธรรม

4.2.2 ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในพื้นที่ จำนวน 35 รูป/คน ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์ 5 รูป ผู้นำชุมชน 10 คน ท่านผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน และชาวบ้านในชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ 16 คน

4.3 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารและข้อมูลสัมภาษณ์ภาคสนาม มาจัดระบบและแยกแยะเป็นประเด็นๆ พร้อมทำหัวข้อย่อยที่เป็นไปได้ในแต่ละบท ตามวัตถุประสงค์ เพื่อลงมือเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

4.4 ขั้นนำเสนอข้อมูล

การนำข้อมูลทั้งหมด ทั้งจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม มาเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์แบบพรรณนาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ต้นทุนทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าในการสื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงศาสนวัตถุและทางด้านศาสนธรรม ที่เป็นต้นทุนของการเรียนรู้มีอยู่ในบริเวณวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ศาสนวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ ลานปฏิบัติธรรมบวรวิภาวดีโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่

บ่อน้ำใหญ่ พระอุโบสถ สิม พระพุทธรูปตามศาลา พระโบราณเก่าแก่ของวัด และฌาปนสถาน หรือเมรุเผาศพ เป็นต้น 2) ศาสนธรรม คือ หลักพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยนำสื่อทางด้านศาสนวัตุนำมาอธิบายขยายความในหลักของพุทธธรรม เพื่อความชัดเจนของศาสนวัตตูลักษณะเพื่ออะไร โดยมีคำอธิบายขยายความตามหลักเหตุผลของพุทธธรรม

แนวทางการจัดการ หมายถึง การจัดการนันทนาการที่เป็นต้นทุนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ นำมาจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และเพื่อบ่มเพาะคุณธรรม โดยมีแนวทางการจัดการนันทนาการที่มีอยู่นำมาจัดการอย่างเป็นระบบ มีการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดการนันทนาการที่เป็นต้นทุนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งจัดเป็นแหล่งศาสนวัตตูลักษณะบวรพุทธศาสนา ที่มนุษย์สร้างขึ้นจึงได้นำมาสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านพุทธธรรม จากต้นทุนนันทนาการที่มีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยนำมาอธิบายขยายความจากสื่อการเรียนรู้ที่ได้จากนันทนาการที่เป็นต้นทุนภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เพื่อจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และบ่มเพาะปัญญาและศีลธรรมตามแนวพุทธที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตของผู้คน คือ นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี

6. แนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดและศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

6.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้จะมีการนำแนวคิดดังต่อไปนี้ มาใช้เป็นกรอบคิดในการศึกษาและทำการอภิปรายผลในตอนท้ายของงานวิจัยนี้ ดังนี้

6.1.1 แนวคิดการจัดการ

การจัดการ (management) หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และสามารถตอบสนองความต้องการได้ ทั้งในรูปของแรงจูงใจต่างๆ เช่น เงินเดือน ค่าตอบแทน และความคาดหวังในหน้าที่การงาน เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในหน้าที่การงาน โดยการจัดการซึ่งจะมีองค์ประกอบในการจัดการ 5 อย่าง (กัญญาณอน อินทว้าง และคณะ, 2550: 5) คือ 1) การวางแผน (planning) 2) การจัดองค์กร (organization) 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) โดยวิธี 2 ประการ คือ การฝึกอบรม (training) และการให้การศึกษาพัฒนา (development) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทักษะ ทศนคติ ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวในทุกๆด้านให้กับบุคคล 3) การกำกับการ (directing) และ 5) การควบคุม (controlling) ทั้ง 5

องค์ประกอบที่ได้วิเคราะห์แยกแยะไว้นี้ ถือได้ว่าเป็นวิถีทางที่จะทำให้การจัดการ สามารถจัดการงาน ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้

อนิวัช แก้วจันทน์ (2557: 19) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการงานไว้ว่า การทำงานอะไรๆ โดยไม่มีขั้นตอนหรือกระบวนการที่แน่นอนเลยนั้น คือ ไม่มีวิธีการทำงานที่แน่ชัด และไม่มีการวางแผนการทำงานอะไรไว้ล่วงหน้าเลย ย่อมไม่เชื่อว่าเป็นการจัดการการทำงาน การมีแนวคิดการจัดการการทำงานนั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้เป็นไปได้ ด้วยดีบนพื้นฐานของความรู้ การวางแผนการทำงานให้เป็นไปอย่างเป็นขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการ มีการใช้แรงงาน แม้จะมีคนน้อยคนในการทำงาน แต่ก็ทำงานได้อย่างมีคุณภาพและสามารถทำงาน นั้นๆ ให้สำเร็จผลได้ตามแผนการที่วางไว้จึงจะเป็นการนำเอา “การจัดการ” มาใช้กับการทำงาน เพื่อให้งานหรือสิ่งที่มุ่งหมายอย่างนั้นอย่างนี้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างเป็นระบบ

พยอม วงศ์สารศรี (2542: 33-35) ได้นิยาม “การจัดการ” ออกเป็น 3 ประเด็น สำคัญด้วยกัน คือ 1) การจัดการ หมายถึงศิลปะของการใช้บุคคลอื่นให้มาทำงานให้แก่องค์กรหรือ องค์กร 2) การจัดการ หมายถึงกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์กร หรือองค์การและแปรเปลี่ยนจุดหมายสู่การปฏิบัติจริง และ 3) การจัดการ หมายถึงบุคคลผู้ที่ทำหน้าที่ บริหารหรือจัดการกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรหรือองค์การให้เป็นไปได้ โดยเป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย และประสานงานให้สมาชิกได้ดำเนินงานไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน สาคร สุขศรีวงศ์ (2550: 26) นิยามว่า การจัดการ หมายถึงการทำงานให้สำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ ผ่านกิจกรรมของการจัดการ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์กรหรือองค์การ การขึ้นนำ และการควบคุม (องค์กรหรือ) องค์กร แต่ในทัศนะของ อนิวัช แก้วจันทน์ (2557: 20-26) การจัดการ หมายถึงกระบวนการในการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้การวางแผนการทำงาน การจัด โครงสร้างการทำงาน การจัดทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมกับการทำงาน การนำหรืออำนวยการทำงาน และการควบคุมหรือตรวจสอบการทำงาน รวมถึงการประสานการทำงาน เพื่อให้การทำงานนั้นๆ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้

การจัดการ เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับกระบวนการในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้หลักการจัดการเหล่านี้เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานคือ

1) มีการวางแผนงาน (Planning) คือ มีการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เป็นกระบวนการ หรือมีวิธีการที่ต้องทำ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายตามที่ต้องการได้

2) การจัดองค์กรการปฏิบัติงาน (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างการทำงาน ตามสายงาน โดยเป็นการแบ่งกิจกรรมการทำงานตามหน้าที่ของบุคคลที่ทำงานเอาไว้อย่างชัดเจน

3) มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (Human Resource Developing) คือ มีการจัดการทรัพยากรบุคคลที่เหมาะสมให้ดำเนินการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ด้วยดี โดยเตรียมการฝึกให้พร้อมเสมอที่จะทำงานให้เป็นไปได้ด้วยความสามารถของบุคคลทำงานนั้นๆ

4) มีการนำพา/ สั่งการ/ อำนวยการทำงาน (Leading/ Ordering/ Directing) คือ มีการนำ/ สั่งการ/ อำนวยการทำงาน โดยการกระตุ้น จูงใจ แนะนำ ชี้แนะ และให้คำปรึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานและสามารถทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จผลได้

5) มีการควบคุมงาน (Controlling) คือ มีการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามแผนหรืองานที่มอบหมาย โดยใช้วิธีการควบคุม 2 ลักษณะ คือ การควบคุมคน และการควบคุมงาน (อภิญวัฒน์ โพธิ์सान, 2561: 73-84)

กระบวนการในการทำงานโดยการจัดการเช่นที่กล่าวแล้วนั้น อาจดำเนินการด้วยตนเองหรือผ่านบุคคลอื่นๆ โดยสามารถกระทำให้การดำเนินการนั้นๆ บรรลุผลสำเร็จตามแผนการหรือเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ได้ ก็เป็นอันใช้ได้ แนวคิดการจัดการเป็นศิลปะที่จะเกี่ยวข้องกับการใช้เทคนิควิธีและกลยุทธ์เพื่อนำเอามาประยุกต์ใช้ในการทำงานเพื่อให้สำเร็จผลได้ด้วยดี

แนวคิดและการศึกษาการจัดการนี้เป็นการอธิบายให้เห็นว่า การจัดการจำเป็นต้องมีการวางแผนงานที่เป็นระบบ มีการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งในด้านองค์กรหรือแม้กระทั่งตัวบุคคลที่จะนำมาพัฒนาเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจหลักของการจัดการให้ได้มากขึ้นและให้เข้าใจถึงประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดการจัดการและการวางแผนงานมาใช้เป็นแนวทางในการอธิบายถึงลักษณะและวิธีการจัดการไว้

6.1.2 แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

ทุน หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่นๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ ทุน หรือ สินค้าทุน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) สิ่งก่อสร้าง คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เป็น เช่น ศาสนสถาน โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นต้น 2) อุปกรณ์การผลิต หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน เป็นต้น (Guru, 2008: 56) หรือ ทุน หมายถึง ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์แห่งองกาม เช่น มีความรู้เป็นทุนมีเงินเป็นทุน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 534) ส่วน Bourdieu (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2556 อ้างอิงจาก Bourdieu, 1997) กล่าวว่า ทุน คือ แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่ถูกทำให้เป็นวัตถุหรือถูกรวมไว้กับปัจเจกชนหรือกลุ่มของปัจเจกชน หรือคำว่าทุนที่ให้คุณค่าในสิ่งของในวัตถุนั้นๆ จนกลายเป็นการตีเป็นราคาที่เกิดขึ้นในวัตถุสิ่งของ ที่ก่อเกิดจากการสะสมของแรงงานสามารถจัดสรรพลังทางสังคมในรูปของแรงงานที่เป็นรูปธรรมหรือแรงงานที่อยู่ในตัวบุคคล ทุน เป็นมรดกที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง สามารถเปลี่ยนเป็นรูปได้ มีลักษณะที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ รวมทั้งเป็น

ปัจจัยในการกำหนดตำแหน่งแห่งหนที่ทางสังคม และความเป็นไปได้ของตัวแสดงหรือปัจเจกบุคคล ในการเข้าไปอยู่ในสนามต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ทางสังคมสืบไป

ถนอม บุญประจง (2562: 11 อ้างอิงจาก Throsby, 2001: 46)) ได้นิยาม ทูทางวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือ จากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น ได้แบ่งทูลวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท คือ 1) ทูลทางวัฒนธรรม ที่สัมผัสได้ อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัตถุ ผลงานทางศิลปะ ภาพเขียน และรูปปั้น พร้อมด้วย อาคาร สิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น 2) ทูลทางวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ ซึ่งจัดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาหรือ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ ความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อ พิธีกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี พร้อมด้วยศิลปะการแสดง วรรณกรรม นิทาน ดนตรี เป็นต้น ส่วนทางด้าน ถนอม บุญประจง (2562: 12 อ้างอิงจาก วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, 2551: 18) ได้ให้ความหมายของ วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกันมายาวนานนับแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภาคกลาง และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น วัฒนธรรม ถือเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกัน มาจากบรรพบุรุษที่ถือปฏิบัติมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น มรดกวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เป็นทั้งในรูปแบบของรูปธรรมและนามธรรมที่เห็นได้อย่าง ชัดเจน มรดกวัฒนธรรมจัดเป็นรูปธรรม ได้แก่ งานศิลปกรรม งานฝีมือ เครื่องมือเครื่องใช้ รวมถึง โบราณสถานและหลักฐานจารึกต่างๆ ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึง ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ภาษา ประเพณี ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษที่สำคัญ เป็นต้น

ทูลทางวัฒนธรรม ที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าของมนุษย์ สร้างขึ้นปรากฏให้เห็นในทางด้านสถาปัตยกรรม และประติมากรรม อันทรงคุณค่าทาง พร้อมด้วย จาริตประเพณีของคนในท้องถิ่น ถนอม บุญประจง (2562: 12 อ้างอิงจาก ฉลอง พันธุ์จันทร์, 2558: 16) อธิบายว่า ทูลทางวัฒนธรรมในชั้นเป็นรูปเป็นร่างเกี่ยวข้องกับบุคคล และสื่อให้เห็นว่าเขา รู้ อะไรและทำอะไร ทูลทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปเป็นร่างนี้จะเพิ่มขึ้นด้วยการลงทุนลงเวลาในการพัฒนา ตนเองด้วยการเรียนรู้ เมื่อทูลในชั้นเป็นรูปเป็นร่างนี้เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าแล้วกลายเป็นนิสัย สืบทอดให้คนอื่นได้รับรู้ได้แต่ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ อาทิ ครอบครัวคนไทยสอนให้ลูกหลาน ไหว้พระ ไหว้ผู้ใหญ่ ไม่ใช่ทำซ้ำสิ่งของ เดินเบาๆ เพื่อแสดงความสุภาพ และทูลทางวัฒนธรรม จะสื่อผ่านสินค้า เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุจับต้องได้ เช่น หนังสือ ภาพเขียน อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเครื่องจักรที่นำมาผลิตสินค้าเราสามารถเชื่อมโยงวัตถุเหล่านี้เข้ากับทูลทางเศรษฐกิจ และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในชั้นเป็นรูปเป็นร่างด้วยสัญลักษณ์ทางวัตถุเหล่านี้ ซึ่งเป็น สัญลักษณ์ของทูลทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลักฐานทางโบราณคดีด้วย ดังนั้น ทูลทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งคุณค่าทางด้านจิตใจ ได้สืบทอดองค์ความรู้ต่างๆ ส่วนที่เป็นมูลค่าต่อวิถีชีวิต

ของคนในสังคมที่ให้เป็นรูปธรรมที่เป็นการสืบสานทางเศรษฐกิจ ที่เป็นทรัพย์สิน เงินทอง หรืออาคาร บ้านเรือน จัดเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ปรากฏเป็นวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น จัดเป็น ทุนทรัพย์สินทางปัญญา หรือทรัพย์สินทางปัญญา สามารถนำมาสร้างรายได้ให้เกิดประโยชน์ กับต้นและเอื้อประโยชน์ให้กับสังคมในชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

6.1.3 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้พุทธธรรม

การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ผัสสะทั้ง 6 ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก, หมายรู้, รู้คิด, รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และอิสระภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส) (สุมน อมรวิวัฒน์, 2543: 8) ดังนั้น การเรียนรู้ในหลักการบ่มเพาะพุทธธรรม เท่าที่กล่าวมา สรุปได้ว่า อายุคน 6 ทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ 2 อย่าง คือ 1) เป็นทางรับรู้โลก หรือเป็นแหล่งนำโลกมาเสนอต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือสื่อสาร ทำให้มนุษย์ได้รับข้อมูลแหล่งความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถตีความข้องกับโลกได้ถูกต้อง ทำให้ชีวิตอยู่รอด และดำเนินไปด้วยดี 2) เป็นช่องทางเสพโลก หรือเป็นประตูที่มนุษย์จะเปิดออกไปรับอารมณ์ที่เป็นรสอร่อยของโลก มาเสพเสวย ด้วยการดู การฟัง การดม การลิ้มชิมรส การแตะต้องเสียตีสี้ ความสนุกสนานบันเทิง ตลอดจนจินตนาการสิ่งที่หวานชื่น ระรื่นใจ ความจริง หน้าที่ทั้ง 2 อย่างนี้ ก็ติดเนื่องอยู่ด้วยกัน อย่างแรก เรียกว่าเป็นหน้าที่หลักหรือหน้าที่พื้นฐานที่จำเป็น ส่วนหน้าที่ที่สอง เป็นหน้าที่การทำงานของอายุคนก็อย่างเดียวกัน ความแตกต่าง อยู่ที่เจตจำนงของมนุษย์ ซึ่งมุ่งไปที่ความรู้ เวทนา สำหรับมนุษย์ปุถุชน ความสำคัญของอายุคน มักจะก้าวข้ามมาอยู่กับหน้าที่ที่สอง คือการเสพโลก จนถึงขั้นที่กลายเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบสนองการทำหน้าที่ อย่างที่สอง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า กระบวนการรับรู้มีไว้เพื่อรับใช้ กระบวนการเสพเสวยโลก หรือรับใช้กระบวนการสังสารวัฏเท่านั้นเอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559: 35) เราทุกคนมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา แต่กับไม่สามารถบอกได้ในทันทีว่า การเรียนรู้คืออะไร การให้คำจำกัดความของการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ได้มากขึ้นระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านว่าเรากำลังพูดถึงอะไรกันอยู่ ผู้เขียนจึงขอล่าถึงคำจำกัดความของการเรียนรู้ว่า “การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมอย่างถาวรซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ และการปฏิสัมพันธ์กับโลกรอบๆ ตัว” (สิริอร วิชชาวุธ, 2554: 1) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้นๆ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้

เมื่อเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ในความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ มี 5 ชั้น (Maslow, 1998: 17) ดังนี้

1. ความต้องการด้านสรีระ (physiological needs) ความต้องการด้านสรีระ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานต่อการมีชีวิตอยู่และความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ สิ่งเร้าที่ตอบสนอง

ความต้องการทางสรีระ เช่น อาหาร อากาศ น้ำ การนอนหลับ การมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น ในการดำรงชีวิตของสังคมมนุษย์ สิ่งเร้าที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้แลกเปลี่ยนอาหาร น้ำ อากาศ ได้ เช่น เงิน คุปอง บัตรเครดิต เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์ในสังคมปัจจุบันจึงทำงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้รับสิ่งเร้าเหล่านี้ในอันที่จะนำไปแลกเปลี่ยนซึ่งต้องการด้านสรีระและด้านอื่นๆ ต่อไป

2. ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการด้านสรีระจนเป็นที่พอใจ จะต้องการความปลอดภัยมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การมีงานทำ การมีบ้านอยู่ การมีเงินเก็บออม การมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง หรือการมีประกันชีวิตและประกันทรัพย์สินของตนให้ยังอยู่ไม่สูญหายไป เป็นต้น

3. ความต้องการด้านความรักและความเป็นเจ้าของ (needs of love, affection and belongingness) เมื่อความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัยได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจ มนุษย์เกิดความต้องการความรักและความเข้าใจ รวมถึงการให้ความรักและการได้รับความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของและถูกครอบครองเป็นลำดับต่อมา เห็นได้ว่ามนุษย์ต้องการเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน เพื่อนที่ทำงาน กลุ่มศาสนา ครอบครัว เป็นต้น

4. ความต้องการด้านศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในตน (self esteem) ความต้องการศักดิ์ศรีและการยอมรับจากผู้อื่นในความสามารถของตนจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของจนเป็นที่พอใจแล้ว ความต้องการยอมรับในความสามารถของตนมี 2 ประเภท ประเภทแรกคือการยอมรับความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการทำงานของตนได้ กับประเภทที่สอง เป็นผลมาจากการได้รับความสนใจและได้รับการสังเกตเห็นของผู้อื่น สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของการสังเกตเห็นจากผู้อื่น จะสามารถตอบสนองความต้องการในขั้นนี้ได้ เช่น การได้เลื่อนตำแหน่ง การได้รับใบประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร หรือการมีเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

5. ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์เต็มที่ (need for self-actualization) ความต้องการเพิ่มเติมในศักยภาพของตน เป็นความปรารถนาที่จะมีศักยภาพมากที่สุดในเรื่องที่ตนถนัด (สิริอร วิชชาวุธ, 2554: 272-273)

ทักษะในการเรียนรู้ (learning skill) เป็นทักษะที่จะสามารถเก็บข้อมูลความรู้ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 แบบ คือ explicit learning เป็นแบบที่ผู้เรียนต้องลงแรงทำด้วยตนเองจึงจะได้ความรู้และแบบ implicit learning เป็นแบบที่ผู้เรียนเก็บข้อมูลมาใช้ได้โดยไม่ต้องอาศัยการลงแรงอย่างเป็นระบบ เช่น การเลือกรับสิ่งเร้า มีการแยกความแตกต่าง ความตรงของข้อมูล และนำมาเปรียบเทียบในสิ่งที่มีอยู่ในความจำของเรา ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในทักษะการคิด ดังนี้

ทักษะการคิด (thinking skill) มีด้วยกัน 3 ทักษะ คือ

1) ทักษะการคิดวิเคราะห์ (critical or analytic thinking skill) เป็นทักษะการคิดที่มีการวิเคราะห์ วิจารณ์ ตัดสิน ประเมิน เปรียบเทียบความเหมือนกับความแตกต่าง หรือความตรงข้ามกัน และวัดประเมิน

2) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ (creative thinking skill) เป็นทักษะที่คิดสร้างสรรค์ ค้นพบผลิตสิ่งใหม่ๆ จินตนาการ และมีสมมติฐาน

3) ทักษะการคิดเชิงปฏิบัติ (practical thinking skill) ทักษะที่สามารถนำแนวความคิด หรือทฤษฎี มาประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างมีประโยชน์ (สิริอร วิชชาวุธ, 2554: 292)

การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมอย่างถาวรซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิสัมพันธ์กับโลกรอบๆตัว โดยการเรียนรู้มุ่งเน้นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้นำหลักศีลธรรม พุทธธรรม คุณธรรม หลักการใช้ชีวิตในแนวทางตามหลักคำสอนของชาวพุทธ เพื่อที่จะได้แพร่กระจายถึงประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเป็นเมล็ดพันธุ์ในอนาคตข้างหน้าได้อย่างเป็นรูปธรรม เน้นให้วัดเป็นสะพานในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่คนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง โดยพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่อุทธธรรม จริยธรรมในเชิงรุกจากศูนย์ศึกษาพระพุทธรศานาวัดอาทิตย์เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด” (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 3)

คุณธรรมนำความรู้เพื่อพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ให้คนรักวัด เพื่อต้องการให้ชุมชนได้เข้ามาดูแลรักษาวัดและร่วมกันส่งเสริมให้วัดจัดกิจกรรมที่เป็นความต้องการของท้องถิ่นให้ได้ทั้งความสามัคคีและทำให้เกิดปัญญา นำพาผลที่ฝึกปฏิบัติได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประสิทธิผลได้ ซึ่งจะมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำพาปฏิบัติ และชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ซึ่งตรงตามความต้องการของวัด บ้านและโรงเรียน มีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัดได้อย่างแท้จริง (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 4)

การเรียนรู้หลักตามแนวทางพุทธธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของการเรียนรู้ศีลธรรมในวัดเป็นงานอุทิศตนเพื่อพระพุทธรศานาและเพื่อเด็กเยาวชนพร้อมคนทั่วไป เพราะนอกจากผู้ดำเนินการจะต้องมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังจำเป็นต้องมีศรัทธาความเชื่อ ความมั่นใจในสิ่งที่ดีงาม มีจาคะ คือความเสียสละทุกๆด้าน มีใจรักที่จะทำในสิ่งนั้นๆ ให้บรรลุผล มีความพยายามที่จะทำ มีความสนใจในสิ่งที่จะทำ มีการประเมินผลในสิ่งที่ทำสม่ำเสมอ จึงจะดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จ การเร่งเห็นความสำคัญเพื่อให้วัดได้นำต้นทุนทางวัฒนธรรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งของชุมชน และความร่วมมือสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นเครื่องมือเสริมสร้างให้ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพดี โดยนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ ขับเคลื่อนการดำเนินงาน ค้นหาตนเอง กำหนดธรรมบัญญัติที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีของชุมชน รวมกลุ่มพัฒนา

ชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ใช้หลักการเครือญาติ ร่วมป้องกัน แก้ไขปัญหา พัฒนาคุ้มครองคน ในชุมชน เน้นความเสียสละการมีส่วนร่วมนำหลักพุทธธรรมทางศาสนา มาเป็นแกนหลักขับเคลื่อน ให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรม (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 9)

สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม การฝึกฝนที่สม่ำเสมอ ประสบการณ์ต่างๆผ่านระยะเวลา เป็นพฤติกรรมที่ถาวรไม่ใช่เหตุบังเอิญที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินี้จึงถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง

แนวคิดและการศึกษาการเรียนรู้เป็นการอธิบายให้เห็นว่า มนุษย์เราจะมี กระบวนการในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า เราจะเรียนรู้อะไรก็ตาม เจริญใจของ สิ่งเรา และตามเจริญใจของผลกรรม บุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ทำสิ่งต่างๆ ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ ปัจจัยด้านสมองทั้งทางด้านสรีระของสมอง โครงสร้างของการคิด และปัจจัยด้านแรงจูงใจ แรงจูงใจ ที่จะทำให้เกิดมีพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างดีจำเป็นต้องมีความต้องการที่เกิดขึ้นภายในที่จะพัฒนา ศักยภาพของตน บุคคลจะใช้ข้อมูลความรู้สึกร่างกายของตนในกระบวนการคิดและการเรียนรู้ของตนเป็นหลัก แต่ถ้าเราคิดเป็นหลักเป็นเหตุผล บุคคลจะพิจารณาใช้ข้อมูลที่เหตุและผลในกระบวนการคิด และการเรียนรู้ของตนเป็นหลัก โดยธรรมชาติของสัตว์จะมีการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง และจากการเรียนแบบ มีมนุษย์เท่านั้นที่มีการคิดพิจารณาในการกระทำสิ่งต่างๆ ได้ การเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการวางแผนงานที่เป็นระบบ มีการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งในด้านองค์กรหรือแม้ กระทั่งตัวบุคคล ที่จะนำมาพัฒนาเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจหลัก ของการเรียนรู้ให้ได้มากขึ้นและให้เข้าใจถึงประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดการเรียนรู้ และการวางแผนงาน มาใช้เป็นแนวทางในการอธิบายถึงลักษณะและวิธีการการเรียนรู้ให้วัด เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ได้อธิบายถึงว่า การเรียนรู้ย่อมสามารถเปลี่ยนแปลง ไปตามพฤติกรรมของแต่ละบุคคลซึ่งได้ผ่านการฝึกฝนและประสบการณ์ที่แตกต่างกันไป แต่ที่เหมือนกันคือกระบวนการเรียนรู้ที่ถาวรและสามารถพัฒนาต่อไปได้อีก ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจ แนวคิดการเรียนรู้ ผู้วิจัยสามารถนำประเด็นดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาการการเรียนรู้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างไรและจะสามารถนำไปใช้ในทิศทางใดได้บ้าง

6.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมยศ นาวิการ (2538: 18) มีแนวคิดว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการ ของการวางแผน การจัดองค์กรการมีส่วนร่วมและการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิก ขององค์กรและการใช้ทรัพยากรอื่นๆเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายองค์กรที่กำหนดไว้

ชงชัย สันติวงษ์ (2540: 1) มีแนวคิดว่าการบริหารจัดการ คือ งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องทำให้กลุ่มต่างๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่รวมกัน และร่วมกันทำงาน เพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพกล่าวอย่างง่ายการบริหาร คือ การทำให้งานเสร็จลงได้โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำให้เสร็จนั่นเอง

ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา (2540: 1) มีแนวคิดว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการดำเนินงานให้มีการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้งานขององค์กรสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สุนน อมรวิวัฒน์ (2543: 5) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีอิสรภาพ ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เรียนรู้อย่างมีความสุข เน้นกระบวนการคิด ปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ สอดคล้องกับคติ สอนให้ทำ ทำให้คิด ลงมือทำ สอนตนเอง เอาความจริงเป็นตัวตั้ง เอาวิชาเป็นตัวประกอบ

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544: 1) มีแนวคิดว่าการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนให้มากที่สุด สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

กิ่งฟ้า สินธวงษ์ (2545: 29) มีแนวคิดว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมมากที่สุดด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้ ผู้เรียนได้รับการพัฒนากระบวนการคิดสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีปฏิสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมกับผู้สอนและผู้เรียนด้วยกันเพื่อการพัฒนา กาย สติ ปัญญา อารมณ์

สมชาย ปัญญาเจริญ (2561: 5-6) มีแนวคิดว่าการจัดการ คือการที่ใครคนหนึ่งเป็นผู้จัดการลงมือจัดการกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเพื่อร่วมกันทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการ วางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรขององค์กร

6.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คูลส์ (Coombs, 1981: 31-35) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบของความร่วมมือโดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของระบบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพื่อสนับสนุนให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวชนบทดีขึ้น” ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้การผสมผสานความร่วมมือที่ที่จะต้องเริ่มต้นจากการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดนโยบายและการวางแผน การรวมกลุ่มพลังเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและการปรับระบบต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น โดยการรวมกลุ่มพลังดังกล่าวควรมีการก่อตั้งองค์การที่เป็นรูปธรรมขึ้น เพื่อการวิเคราะห์ปัญหา เลือกรสร วางแผน และดำเนินงานโครงการพัฒนาต่างๆ ความชัดเจนขององค์การความร่วมมือดังกล่าว จะช่วยทำให้มีการผสมผสานทั้งทรัพยากรและวิธี

การทำงานให้สอดคล้องมากยิ่งขึ้น และลดความสับสนในการปฏิบัติงานและผู้ร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ

สุญาดา สุนทรศารทูล (2556: 156) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า มีอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) สร้างครอบครัวต้นแบบที่มีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมที่ดีมาเป็นต้นแบบ และขยายผลโดยการจัดกิจกรรมร่วมกับครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ และมีการขยายผลไปสู่ชุมชนใกล้เคียง 2) สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัดโรงเรียน ชุมชน ภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชนเริ่มตั้งแต่ การวางแผน การปฏิบัติการ การตรวจสอบการดำเนินการให้เหมาะสม รวมถึงการประเมินผล 3) จัดทำพื้นที่ชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มทางสังคมโดยชุมชนจัดตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์ พร้อมทั้งมีครูอาสาสมัครในพื้นที่คอยดูแลและให้คำแนะนำ และ 4) ภาครัฐเป็นแกนกลางในการเชิญชวนภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง บ้านวัด โรงเรียนและชุมชน พร้อมทั้งจัดทำโครงการเพื่อนำครอบครัวต้นแบบไปประชาสัมพันธ์ และมีการขยายผลโดยพาครอบครัวต้นแบบไปศึกษาดูงานหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ไพโรจน์ พรหมมีเนตร (2552: ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม จะมี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) หลักการพัฒนา (2) ขั้นตอนและวิธีการพัฒนา และ (3) เป้าหมายการพัฒนา 2) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม จะมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการพัฒนา ใช้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตตสิกขา(สมาธิ) และอธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) (2) ขั้นตอนและวิธีการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ปรียัติ (การศึกษา) ปฏิบัติ (การปฏิบัติ สีสถาวนา จิตตถาวนา และปัญญาถาวนา) และปฏิเวธ (ผลจากการศึกษาและปฏิบัติ) (3) เป้าหมายการพัฒนา ภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรมและผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ระดับมาก และ 3) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม จะมีความเป็นประโยชน์ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการใช้พัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม) (2555: ข-ค) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ คือ 1) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด 2) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่ง 3) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ 4) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรม ประเพณีคู่กับวัดสืบไป 5) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม 6) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชน เข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน 7) การสร้างความรู้สึกให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน” ประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด”

แม่ชีเนรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ (2556: ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “พุทธวิธีบริหาร เพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของสำนักปฏิบัติธรรมที่บริหาร โดยคณะสงฆ์และคฤหัสถ์มีดังนี้ ฝ่ายคณะสงฆ์มีการวางแผนงานระยะสั้นและระยะยาว เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเป็นผู้บริหารแต่ผู้เดียวในการจัดองค์การ การบริหารงานบุคคลด้วยหลักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน การอำนวยการผู้เป็นผู้อำนวยการ เพื่อกำหนดการทำงานตามสายงาน พุทธวิธีการกำกับดูแลและใช้หลักธรรมคือหลักไตรสิกขาและหลักเมตตาส่วนฝ่ายคฤหัสถ์ พบว่า การวางแผนมีคณะกรรมการมูลนิธิบริหารในองค์การขนาดใหญ่และขนาดกลาง การจัดองค์การมีสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการเป็นฝ่ายอำนวยการ และปฏิบัติการต่างๆ การบริหารงานบุคคลใช้การแบ่งงานตามหน้าที่ ผู้นำของฝ่ายคฤหัสถ์มีการอำนวยการตามกระบวนการของการสั่งการตามลำดับชั้น การบริหารงานบุคคล การกำกับดูแลให้หลักทางตะวันตกผสมผสานกับภูมิธรรมทางตะวันออก

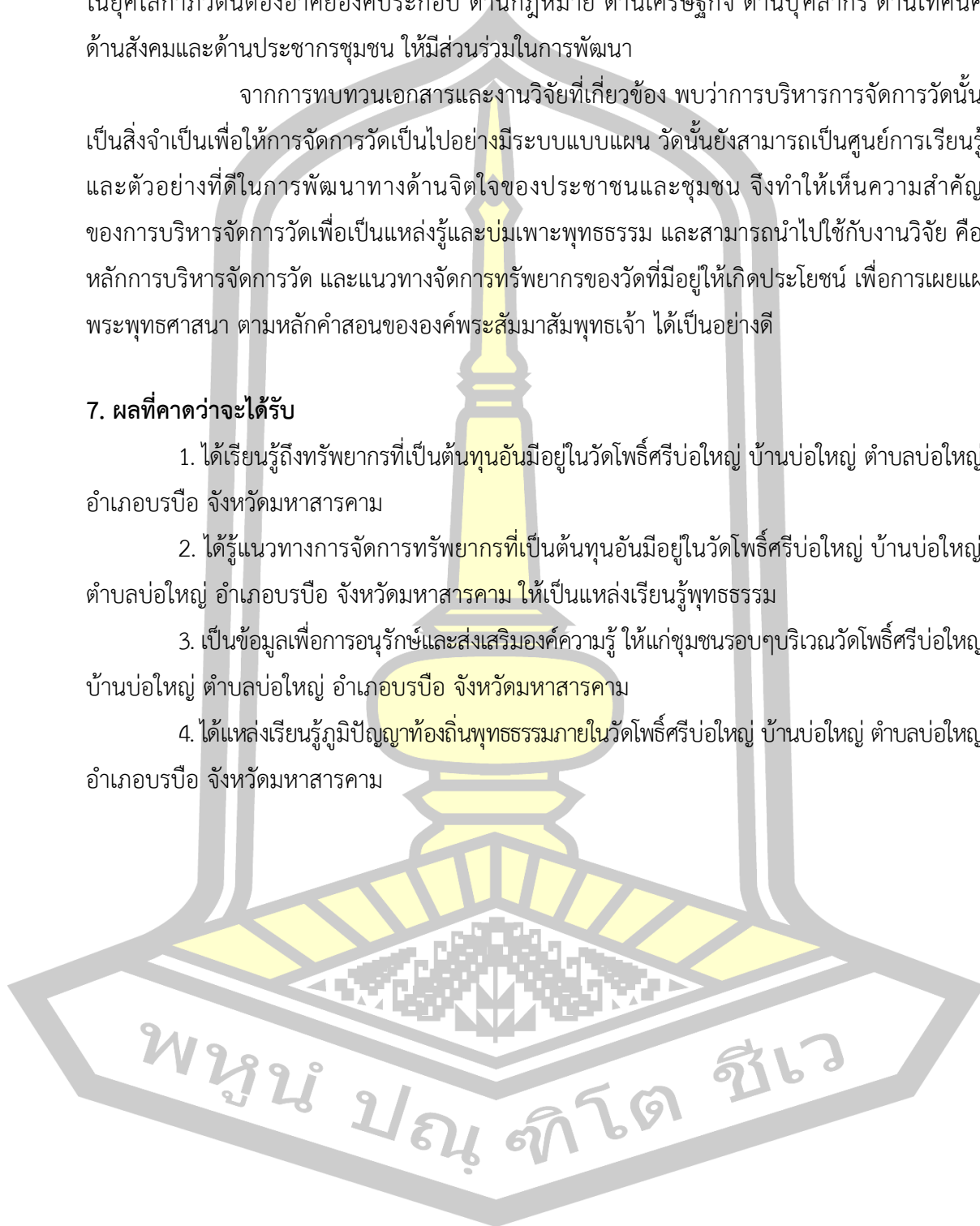
พระปลัดวรวิญญู อคควชิโร ยอดเพชร (2559: 69-81) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” 1) สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ พบว่า ด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชน สั่งการเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ 2) หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนา หลักการครองตนครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควร

ส่งเสริมอาคาริยวินัย 3) ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ในยุคโลกาภิวัตน์ต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคมและด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการบริหารการจัดการวัดนั้น เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การจัดการวัดเป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน วัดนั้นยังสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้ และตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนและชุมชน จึงทำให้เห็นความสำคัญ ของการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม และสามารถนำไปใช้กับงานวิจัย คือ หลักการบริหารจัดการวัด และแนวทางจัดการทรัพยากรของวัดที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ตามหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็นอย่างดี

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เรียนรู้ถึงทรัพยากรที่เป็นต้นทุนอันมีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้รู้แนวทางการจัดการทรัพยากรที่เป็นต้นทุนอันมีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม
3. เป็นข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมองค์ความรู้ ให้แก่ชุมชนรอบๆบริเวณวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
4. ได้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพุทธธรรมภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

บทที่ 2

บริบทพื้นที่การวิจัย

บทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบริบทพื้นที่การวิจัยและข้อมูลพื้นฐานเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนบ้านบ่อใหญ่และวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยแยกประเด็นศึกษาเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

1. ประวัติความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านบ่อใหญ่

1. ประวัติความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

หัวข้อนี้จะกล่าวนำเสนอใน 2 ประเด็นหลัก คือ ความหมายและที่มาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ และประวัติวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ดังนี้

1.1 ตำนานหรือที่มาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

บ้านบ่อใหญ่มีประวัติความเป็นมา คำตัน เทพธานี (2561: สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงประวัติบ้านบ่อใหญ่ไว้ว่า เดิมทีมีพรานพวกหนึ่งตั้งแต่ครั้งปลายพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นคนชาวเหล่าฮก-เมืองสรวง ที่อยู่ในถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด พวกเขาได้เดินทางมาล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารเป็นบางครั้ง บางคราว พรานพวกนี้ได้เดินทางสัญจรมาในป่าอันแสนไกลจากถิ่นเดิมเริ่มแต่เหล่าฮก-เมืองสรวง งวงเงิน เพื่อมาล่าสัตว์เป็นอาหารได้ประมาณเดือนเศษ จึงมาพบหนองใหญ่และมีหนองเล็กหนองน้อยเป็นบริวารอยู่สอง-สามหนอง ซึ่งแต่ละหนองก็เต็มไปด้วยดอกบัวนานาชนิด เช่น ขั้วแดง บัวหลวง บัวขาว และบัวต่างๆ เหลือที่จะพรรณนาได้ และเพราะมีหนองบัวแดง หนองน้อย หนองผักแว่น และหนองใหญ่อยู่ หนองใหญ่จึงขนานนามกันว่า “หนองบัวแดง” หนองน้ำต่างๆ เหล่านี้เป็นที่พอใจของเหล่าสัตว์ป่าต่างๆ เพราะรอบสารทิศของทุกหนอง จะเป็นป่ารกทึบ และจะมีข้าง เสือ กวาง ละมั่ง สมัน หมูป่า ลิง ค่าง บ่าง ชะนี และสัตว์ป่าแทบทั้งสิ้น อาศัยอยู่มาก หนองต่างๆ ที่กล่าวก็จะมีสัตว์ป่ามาลงเล่นน้ำและกินดื่มตามสะดวกสบาย และเป็นแหล่งที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความสะดวกและปลอดภัยจากหนองนี้เป็นอย่างดี พรานพวกนี้จะมี “พ่อเฒ่าเหมละครหรือพ่ออุปฮาดราชวงศ์” เป็นหัวหน้าในการเดินทางมาล่าสัตว์ พ่อเฒ่าเหมละครหรือพ่ออุปฮาดราชวงศ์นี้ เห็นว่าทิศเหนือทิศใต้ และทิศตะวันตกของหนองน้ำใหญ่เป็นชัยภูมิเหมาะสมดี ควรจะสร้างบ้านขึ้นได้ และครั้นคิดแล้วคิดเล่า และได้เนื้อสัตว์พอประมาณแล้ว จึงพร้อมกันเดินทางกลับไปยังบ้านเดิม และนำความคิดของตนเล่าสู่พี่น้องได้รับฟัง พี่น้องเหล่าฮก-เมืองสรวงได้รับฟังแล้วก็เห็นคล้อยตาม จึงพร้อมกัน

มาตั้งบ้านเรือนแห่งใหม่ขึ้นในปีถัดกันมาประมาณ 10 ครั้วเรือน และได้ขนานนามหมู่บ้านที่พวกตน
ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยตามชื่อหนองน้ำใหญ่ว่า “บ้านหนองบัวแดง”

การตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านนี้ ตั้งขึ้นราวๆ ปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ราวสามร้อย
กว่าปีมาแล้ว ตามลำดับดังนี้

1) ได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากเวียงจันทน์ ประมาณ 7-8 ครั้วเรือน มี
“เฒ่าทิดปัดสา” เป็นหัวหน้า ได้เดินทางเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านหนองบัวแดง ในราวๆ พ.ศ. 2325

2) มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ คือ “พ่อเฒ่าแก้วหวางค์”
เป็นหัวหน้า เดินทางเข้ามาในหมู่บ้านหนองบัวแดง และเมื่อรวมกันเข้าแล้ว ก็ได้ประมาณ 25
ครอบครัว

3) ครั้นถึงปี พ.ศ. 2369 ก็ได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ เช่น
“เฒ่ากวน บ้านปุง” เป็นหัวหน้า ได้เดินทางเข้ามาในหมู่บ้านหนองบัวแดง และเมื่อรวบรวมครั้วเรือน
เข้ากันแล้วก็จะได้ประมาณ 30 ครอบครัว

ปี พ.ศ. 2408 ชาวบ้านหนองบัวแดง จึงได้ตั้งพ่อบ้านขึ้น เรียกว่า “กวนบ้าน”
โดยในที่ประชุมของชาวบ้านหนองบัวแดงทั้งหมดได้ตกลงใจเลือกให้ “พ่อใหญ่กวน บ้านปุง” เป็นพ่อบ้าน
และขณะนั้นก็ได้เปลี่ยนชื่อเรียกหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านบ่อนกเขา” สันนิษฐานว่าพ่อใหญ่กวน ได้เปลี่ยน
ชื่อจาก “หนองบัวแดง” เป็น “บ้านบ่อนกเขา” อาจมีสาเหตุมาจากบ้านบ่อใหญ่เมื่อสมัยก่อนนั้น
มีนกเขาเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านบ่อใหญ่ยังมีการเลี้ยงนกเขาไว้ตามบ้านเรือน

4) ครั้นต่อมาอีกราวๆ ปี พ.ศ. 2425 ก็ได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจาก
“บ้านแกดำแกชาย” (ในจังหวัดมหาสารคาม) โดยมี “เฒ่าหลวงอาสา” เป็นหัวหน้า และได้เข้ามา
ในหมู่บ้านบ้านบ่อนกเขา เมื่อรวบรวมกันเข้าเป็นกลุ่มแล้วจึงเป็นหมู่บ้านใหญ่ประมาณราว 40 ครอบครัว

5) ต่อมาราวๆ ปี พ.ศ. 2430 ก็ได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจาก “บ้านตลุง”
จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมี “เฒ่าจำวันนา” เป็นหัวหน้า และได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านบ่อนกเขาด้วย
ซึ่งถ้านับครั้วเรือนทั้งหมดแล้วก็ได้ประมาณ 46 ครอบครัว

6) ต่อแต่นั้นมาอีกราวๆ ปี พ.ศ. 2440 ก็ได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจาก
“บ้านตลุง” โดยมี “เฒ่าทิดรักษาพล” เป็นหัวหน้า และได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านบ่อนกเขาด้วย
เมื่อรวมเข้ากลุ่มเดิมแล้วก็ได้ประมาณถึง 50 ครอบครัว

ครั้นถึงปี 2450 ชาวบ้านบ่อนกเขาทั้งหมดก็ได้พร้อมใจกันเปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน
ของตนใหม่ซึ่งมีภูมิศาสตร์ที่ตั้งของหมู่บ้านที่มีบ่อน้ำใหญ่เป็นสัญลักษณ์สำคัญว่า “บ้านบ่อใหญ่”
ขึ้นตรงต่ออำเภอปัจฉิมสารคาม หรืออำเภอบรบือในปัจจุบันนี้ (กิตติชัย พิมพ์ทอง, 2561: สัมภาษณ์)

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ในปัจจุบัน โดยก่อนตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2430 หลวงพ่อหลักคำ
กับชาวบ้านได้ก่อตั้งวัดขึ้นวัดหนึ่ง ให้ชื่อว่า “วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่” ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกและ

ทิศเหนือของหนองน้ำใหญ่ เหตุว่ามีต้นโพธิ์ศรีใหญ่อยู่ภายในบริเวณพื้นที่วัดและมีหนองน้ำที่บ่อน้ำใหญ่ และใกล้วัดที่สร้างขึ้นใหม่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของภูมิศาสตร์ที่ตั้งของวัดนั้น และในปี พ.ศ. 2460 ก็ได้มีการตั้งวัดน้อยขึ้นอีกวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้าน ให้ชื่อว่า “วัดทุ่ง” โดยมี พระอาจารย์อ้อม เป็นผู้สร้างวัดทุ่งนี้ขึ้น แต่กระนั้นในปี พ.ศ. 2465 หลวงพ่อพระครูพระลูกแก้ว ที่เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดทุ่งที่มีพระภิกษุ-สามเณรลูกวัดประมาณ 18 รูป ก็ได้ยุบวัดทุ่งให้มารวมเข้ากับวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เหตุผลในการยุบวัดทุ่งครั้งนี้มาจากเหตุผลอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) หลวงพ่อเจ้าอาวาสประจำวัดลาสิกขา และ 2) การเล่นน้ำสงกรานต์ระหว่างพระภิกษุกับโยมหญิง-ชาย ที่หนองหมากลากที่ถือเป็นเรื่องไม่เหมาะสม จึงยุบวัดทุ่งไปรวมกับวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่เพื่อให้มีเจ้าอาวาสวัด และผู้ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรให้ประพฤติตามพระธรรมวินัยโดยเรียบร้อย พระผู้ครองวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ครั้งหลังสุด คือ หลวงพ่อนนด เป็นผู้มีรูปร่างเล็กเตี้ยชาวบ้านชอบเรียกท่านว่า “พระชาน้อยชานนด” เมื่อท่านมรณภาพลงไปแล้ว หลวงพ่อชาแฮด หลวงพ่อชาสีดา หลวงพ่อสีทา หลวงพ่ออึ้ง หลวงพ่อลูกแก้ว หลวงพ่อสมเด็จพรม หลวงพ่อสมเด็จดำ หลวงพ่อสมเด็จทอง หลวงพ่อสมเด็จศรี ยาครูเผิง ยาครูโฮม ยาครูตา ยาครูกา และต่อมาก็เป็นท่านพระอาจารย์ทองเหรียญ พันรองสอนชา พระชา จันทร พระชามัง นาทศรี พระครูน้อย พระครูบุญเกิด มาลาหอม (อธิป วงละคร, 2561: สัมภาษณ์)

ครั้นมาถึงปี พ.ศ. 2482 พระครูบุญเกิด เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พร้อมด้วย นายศรี บัวหอม กำนันตำบลบ่อใหญ่ นายชู นายทองคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5-6 นายพรม มาลาหอม แพทย์ประจำตำบล และคุณครูสมร ศรีสุภาพ ครูใหญ่โรงเรียน และพ่อใหญ่อินทร ชากัน พ่อจารย์ทอง พ่อใหญ่สา พ่อใหญ่ลุย พ่อใหญ่จารย์นวน และพ่อใหญ่เปีย ไมตรีแพน พร้อมกันมีทั้งชาวบ้าน โพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ได้สร้างพระอุโบสถขึ้นหลังหนึ่ง โดยชาวบ้านสละแรงงานช่วยกันทำจนเสร็จ สิ้นงบประมาณก่อสร้างทั้งสิ้น 5,247.70 บาท อยู่ต่อมา พระทองสา พระอาจารย์บุญศรี และพระมหาสิลา ฐิติธมโม (จันทรศิntagul) เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ต่อจากนั้นพระมหาสิลา ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอบรบือ รูปที่ 2 ในปี พ.ศ. 2492 และได้สมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรพัดยศที่ “พระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ” ในระหว่างพระครูบริรักษ์ธรรมกิตติเป็นเจ้าคณะอำเภอบรบืออยู่นั้น ก็มีพระปลัดม้น จารุฉน โณ เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ ในปี พ.ศ. 2500 พระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ (สิลา จันทรศิntagul) ร่วมกันกับกำนันสิงห์ ปัญญาธรรม ผู้ใหญ่บ้านบุญถึง มาลาหอม ครูประเสริฐ บัวหอม โรงเรียนเก่าใหม่ นายประจันทร สีสังขุม นายหวิ ชากัน นายสงวน ทองอด นายชาติ เนื่องชมพู (สุรเกียรติ์ สุทธิวรารักษ์, 2562 : สัมภาษณ์)

นายชวลิต ลามพัต พร้อมทายกทายิกาวัดที่อยู่ในหมู่บ้านบ่อใหญ่ ได้สร้างศาลาการเปรียญขึ้น 1 หลัง และมีนายทองคำ ศิริพรรณ (นายสถานีบ่มไวยาสูบ) ได้มาร่วมสร้างศาลาการเปรียญอีกหลัง กว้างประมาณ 20 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร ลงมือก่อสร้าง

เมื่อเดือนเมษายน 2501 เสร็จเมื่อวันที่ 2 เดือนเมษายน 2512 สิ้นงบประมาณก่อสร้างประมาณ 87,673.65 บาท (แปดหมื่นเจ็ดพันหกกร้อยเจ็ดสิบสามบาท หกสิบห้าสตางค์) ต่อจากพระครูปริวัตรธรรมกิติแล้ว ก็เป็นพระบุญชู ธรรมเตโช พระสีทา และพระบัวทอง ปัญญาที่โป ที่ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ในปี พ.ศ. 2514 ดังนั้น วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ในด้านการปกครองในสมัยนั้นขึ้นกับตำบลบ้านบ่อใหญ่ ที่ทางราชการยกสถานะบ้านบ่อใหญ่เป็นตำบล และขึ้นตรงต่ออำเภอปัจฉิมสารคาม (บรบือ) มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านปกครองมาโดยลำดับแต่หลัง คือ ชามนตรี, ตาแสงหลวงกลาง, ตาแสงขุนอภัย, ตาแสงหลวงศักดิ์ดา, ตาแสงราชามาตา, ตาแสงพลหาญ, ตาแสงหลวงพิภาค, ตากวนหลวงพรม, หลวงราชเมืองอินทร, ตาแสงขุนภักดี, ผู้ใหญ่สิงห์, กำนันคำพา, หมื่นสากลพินิจ, นายซ่อม บุตสีสวย, กำนันโมก นักสืบ, กำนันศรี บัวหอม, ผู้ใหญ่ชู แพงจันทร์, ผู้ใหญ่ทองคำ มีไผ่ล้อม, กำนันศรี บัวหอม, สารวัตรกำนันคือนายแวน ชากัน, สารวัตรศรี ปุริศรี, สารวัตรบุ หนามเหม็น, สารวัตรบุญ จ้ายสอนนา, กำนันทองคำ มีไผ่ล้อม, ผู้ใหญ่นนท์ กำนันไป่ลั กัญยานรุ่ง, ผู้ใหญ่บุญสี, กำนันสิงห์ ปัญญาธรรม, แล้วมีผู้ใหญ่บุญถึง มาลาหอม พร้อมด้วยผู้ใหญ่พา โททำ (ประดิษฐ์ บุตสีสวย, 2561: สัมภาษณ์)

ด้านการศึกษา ในเดือนเมษายน 2457 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นให้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลบ่อใหญ่ 1 อยู่บนพื้นที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยมีครูใหญ่ที่จัดการเรียนการสอนมา 4 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงที่ 1 เป็นแต่ชั้น ป.1 ถึง ป.3 ช่วงที่ 2 เป็นตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.6 ช่วงที่ 3 เป็นตั้งแต่ ป.1 ถึง ป.4 และช่วงที่ 4 ในปี 2514 เป็นตั้งแต่ ป.1 ถึง ป. 7 มีครูใหญ่ คือครูใหญ่กำ สานคำภา, ครูใหญ่นวน สีสาร, ครูใหญ่ศรี ปุริศรี, ครูใหญ่ทองคำ พรรณพรรณ, ครูใหญ่สมร ศรีสุภาพ, ครูใหญ่หล้า ภวภูตานนท์, ครูใหญ่สมร ศรีสุภาพ, ครูใหญ่ทองเต็ม แสงไกล, ครูใหญ่สมร ศรีสุภาพ และครูใหญ่เถียน ภูมาศ พร้อมด้วยครูใหญ่พินิจ สาพิมา ครั้นถึงปี พ.ศ. 2481 ก็เป็นครูใหญ่สมร ศรีสุภาพ และได้ย้ายโรงเรียนจากศาลาวัดบ้านบ่อใหญ่เป็นโรงเรียนเอกเทศ ซึ่งติดถนนสายสารคาม-บ้านไผ่ให้ชื่อโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนบ้านบ่อใหญ่เรื่องศิลป์” จนถึงปัจจุบันนี้ มีนายวิเชียร การดี เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 เป็นต้นมา (นิพนธ์ มะราชลี, 2561: สัมภาษณ์)

1.2 ประวัติความเป็นมาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 88 หมู่ที่ 1 บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 27 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา และมีอาณาเขตด้านทิศเหนือยาว 6 เส้น 10 วา ทิศทางสาธารณประโยชน์ ด้านทิศใต้ประมาณ 6 เส้น 7 วา ทิศหนองน้ำสาธารณะ ทิศตะวันออกประมาณ 4 เส้น 2 วา ทิศถนน ร.พ.ช. ทิศตะวันตกยาว 3 เส้น 10 วา ทิศทางสาธารณประโยชน์ และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 6 ไร่ 11 ตารางวา

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2426 โดยพระอาจารย์นนต์ และชาวบ้านได้ร่วมกัน ก่อสร้างขึ้นห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 เส้น ต่อมาในปี พ.ศ.2430 สมัยพระอาจารย์แก้ว เห็นว่า วัดห่างไกลหมู่บ้าน จึงได้ย้ายมาตั้งใกล้หมู่บ้าน และสมัยพระอาจารย์บุญเกิด ปัญญาวุธ ได้ดำเนินการ ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาและขยายพื้นที่วัดจาก 4 ไร่ เป็น 6 ไร่ ต่อมาอีในสมัยพระมหาสิลา ฐิติธมโม (อดีตเจ้าคณะอำเภอบรบือ รูปที่ 2) ได้ขยายพื้นที่วัดออกไปเป็น 27 ไร่เศษ (ปัจจุบันมีเนื้อที่วัด 33 ไร่) อันทำให้วัดมีพื้นที่มากกว่าเดิม และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร

การบริหารและการปกครองวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีเจ้าอาวาสที่มีอำนาจและหน้าที่ ปกครองวัดและพัฒนาวัดเท่าที่ทราบนาม ได้แก่

รูปที่ 1	พระอาจารย์นนต์	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 2	พระอาจารย์แฮต	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 3	พระอาจารย์สีดา	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 4	พระอาจารย์สีทา	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 5	พระอาจารย์ยั้ง	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 6	พระอาจารย์แก้ว	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 7	พระอาจารย์พรม	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 8	พระอาจารย์คำ	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 9	พระอาจารย์ทอน	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 10	พระอาจารย์ศรี	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 11	พระอาจารย์ผึ้ง	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 12	พระอาจารย์โฮม	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 13	พระอาจารย์ดา	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 14	พระอาจารย์กา	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 15	พระอาจารย์เหรียญทอง	ไม่ทราบปี พ.ศ.
รูปที่ 16	พระอาจารย์บุญเกิด ปัญญาวุธ	พ.ศ. 2480 – 2488
รูปที่ 17	พระอาจารย์บุญศรี ยโสธร	พ.ศ. 2489 – 2491
รูปที่ 18	พระมหาสิลา ฐิติธมโม (อดีตเจ้าคณะอำเภอบรบือ)	พ.ศ. 2492-2499
รูปที่ 19	พระอาจารย์สีทา สุชาโต	พ.ศ. 2502 – 2512 (ย้ายไปสร้างวัดหนอง ทุ่มหรือวัดนอก ซึ่งมีอีกวัดหนึ่งของบ้านบ่อใหญ่) ปัจจุบันมีพระอธิการสง่า ปภสสโร รองเจ้าคณะตำบล บ่อใหญ่ เป็นเจ้าอาวาส
รูปที่ 20	พระบัวทอง ปัญญาทีโป	พ.ศ. 2513 – 2526 (ลาสิกขา)

รูปที่ 21 พระอาจารย์กา ปภสสโร พ.ศ. 2526 – 2530

รูปที่ 22 พระอธิการบัวทอง ปัญญาทีโป พ.ศ. 2530 – 2538 (กลับมาบวชใหม่
จนมรณภาพ)

รูปที่ 23 พระครูกิตติบุญวัฒน์ (รักษาการเจ้าอาวาสและเจ้าอาวาสวัดชัยญาณาวาส)
พ.ศ. 2538 – 2541

รูปที่ 24 พระอธิการวันดี สุขุทมนโน พ.ศ. 2541 – 2553 (ลาสิกขา)

รูปที่ 25 พระอธิการอุดร อมโร พ.ศ. 2553 -2557 (ลาสิกขา)

รูปที่ 26 พระปลัดดำรงศักดิ์ ตนติปาโล เป็นรักษาการเจ้าอาวาสตั้งแต่วันที่ 28
มีนาคม พ.ศ. 2557-1 มกราคม พ.ศ. 2563 จนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์
พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน (ทองจันทร์ งามมั่ง, 2561 : สัมภาษณ์)

อาคารเสนาสนะของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีดังนี้

1) อุโบสถ กว้าง 16 เมตร ยาว 15 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก
สร้างเมื่อ พ.ศ. 2516

2) ศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 32 เมตร เป็นอาคารคอนกรีต
เสริมเหล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2530

3) หอสวดมนต์ กว้าง 10 เมตร ยาว 15 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2533

4) กุฏิสงฆ์ จำนวน 2 หลัง เป็นกุฏิครึ่งตึกครึ่งไม้ 1 หลังและกุฏิไม้ 1 หลัง ต่อมา
ในปี พ.ศ. 2537 ทางวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ในสมัยหลวงพ่อบัวทอง ปัญญาทีโป ได้สร้างกุฏิหลังใหม่ขึ้น
จำนวน 4 หลัง และในปี พ.ศ.2550 ได้สร้างกุฏิทรงไทยแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก 1 หลัง

5) ศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

6) สิมเก่า 1 หลัง สร้างตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2481 เป็นอาคารที่ยังเหลือให้เห็นได้

7) เมรุ 2 หลัง และศาลาบำเพ็ญกุศล 2 หลัง

8) อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง

9) สวนสุขภาพภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

10) พระประธาน 4 องค์ คือ ในอุโบสถ จะเป็นพระปางมารวิชัย อยู่บนศาลา
การเปรียญ จะเป็นพระพุทธรูปชินราชจำลองและอยู่บนกุฏิสงฆ์ 2 องค์ จะเป็นพระปางมารวิชัย

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่สนับสนุนเรื่องการศึกษาภายในวัด ประกอบด้วย

1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่ได้เปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 จนถึง
ปัจจุบันนี้

2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึง
ปัจจุบันนี้

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด ปี พ.ศ. 2543 – 2558 (ปัจจุบันย้ายโอนไปให้องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2558)

4) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม แห่งที่ 35 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553

5) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจังหวัด ดำเนินการจัดงานปฏิบัติธรรมประจำปี ในระหว่างวันที่ 15 – 20 มกราคม ของทุกปี (รัชนิ บุตสีสวย, 2561: สัมภาษณ์)

ลำดับการก่อสร้างและบูรณะถาวรวัตถุในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่มีดังนี้

- 1) เมื่อปี พ.ศ. 2481 ดำเนินการสร้างสิมเก่า 1 หลัง ก่ออิฐฉาบปูนแบบช่างญวน
- 2) เมื่อปี พ.ศ. 2516 ดำเนินการสร้างอุโบสถ กว้าง 16 เมตร ยาว 15 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก
- 3) เมื่อปี พ.ศ. 2530 ดำเนินการสร้างศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 32 เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก
- 4) เมื่อปี พ.ศ. 2533 ดำเนินการสร้างหอสวดมนต์ กว้าง 10 เมตร ยาว 15 เมตร
- 5) เมื่อปี พ.ศ. 2537 ดำเนินการสร้างกุฏิสงฆ์ จำนวน 2 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 1 หลัง และกุฏิไม้ 1 หลัง
- 6) เมื่อปี พ.ศ. 2537 พระบัวทอง ปัญญาทีโป ดำเนินการสร้างกุฏิ จำนวน 4 หลัง
- 7) เมื่อปี พ.ศ. 2550 พระบัวทอง ปัญญาทีโป ดำเนินการสร้างกุฏิทรงไทยแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก 1 หลัง
- 8) เมื่อปี พ.ศ. 2552 พระครูกิตติบุญวัฒน์ (อดีตเจ้าอาวาสวัดธัญญาวาส) ดำเนินการสร้างเมรุ 1 หลัง และศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง
- 9) เมื่อปี พ.ศ. 2557 พระอธิการอุดร อมโร เป็นเจ้าอาวาส ดำเนินการสร้างเมรุเผาศพขึ้นอีก 1 หลัง เนื่องจากเมรุหลังเก่าโดนฟ้าผ่า แต่ก็ยังใช้การได้อยู่ ดังนั้น วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จึงมีเมรุเผาศพอยู่ 2 หลัง
- 10) เมื่อปี พ.ศ. 2541 พระอธิการวันดี สุวฑฒโน เป็นเจ้าอาวาส ดำเนินการสร้างถนนคอนกรีตภายในวัด บูรณะอุโบสถ สร้างอาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง และทำสวนสุขภาพภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
- 11) เมื่อปี พ.ศ. 2557 พระปลัดดำรงศักดิ์ ตนติปาโล เป็นรักษาการเจ้าอาวาส และได้รับตั้งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อปี พ.ศ. 2558 ขณะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสได้บูรณะวัดและสร้างเสนาสนะของวัดเพิ่มเติม ร่วมกับชาวบ้านบ่อใหญ่ โดยมีอุบาสก อุบาสิกา พร้อมผู้นำหมู่บ้าน ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายบริหาร กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน นายก อบต.บ่อใหญ่ และ ส.อบต. ทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยมีการดำเนินการก่อสร้างตามลำดับ ดังนี้

- (1) ดำเนินการสร้างห้องน้ำสำหรับพระ ทรงไทยเสริมคอนกรีต 1 หลัง 3 ห้อง งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 150,000 บาท
- (2) ดำเนินการสร้างสำนักงานศูนย์ประสานงานภายในวัดและหน่วยงานองค์กร ต่างๆ 1 หลัง งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 250,000 บาท
- (3) ดำเนินการสร้างกุฏิรับรองพระสงฆ์ 1 หลัง โครงสร้างเสริมคอนกรีต งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 160,000 บาท
- (4) ดำเนินการสร้างโรงจอดรถสำหรับพระเถระและพระอาคันตุกะ 1 หลัง งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 60,000 บาท
- (5) สร้างลานปฏิบัติธรรมหน้าอุโบสถ เพื่อใช้ในการปฏิบัติธรรมและจัดกิจกรรม 1 แห่ง งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 230,000 บาท
- (6) ดำเนินการนำดินมาปรับบริเวณวัดทั้งหมดประมาณ 7,000 รถ รถละ 230 บาท รวมจำนวนเงิน 1,610,000 บาท
- (7) สร้างห้องน้ำอุบาสก-อุบาสิกา (ทรงไทยเสริมคอนกรีต) 12 ห้อง งบประมาณในการก่อสร้างจำนวน 512,078 บาท เพื่อใช้ในงานพระศาสนา เช่น เข้าค่ายอบรม จริยธรรมศีลธรรมเยาวชน งานปฏิบัติธรรมประจำปี งานประเพณีทอดเทียนรวมในระหว่างเข้าพรรษา งานบุญบังไฟ และงานทอดกฐินสามัคคี เป็นต้น
- (8) สร้างพระประธานนามว่าพระพุทธเมตตาตามहालग ขนาดหน้าตัก 10 เมตร สูง 17 เมตร เป็นจำนวนเงิน 4,797,197 บาท และได้จัดงานฉลองสมโภช ในวันที่ 12 – 17 เมษายน พ.ศ. 2561 (โหมกข์ ปะนันโต, 2558: สัมภาษณ์)

2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านบ่อใหญ่

2.1 สภาพพื้นที่

ที่ตั้งของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านบ่อใหญ่ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ที่ตั้งห่างจากอำเภอบรบือไปทางทิศใต้ 12 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองมหาสารคาม ไปทางทิศเหนือ 14 กิโลเมตร (นวล เสาศามา, 2558: สัมภาษณ์) โดยการเดินทางคมนาคมตามสายทางหลวง หมายเลข 23 มหาสารคาม – บรบือ มีอาณาเขตหมู่บ้านติดต่อกับสถานที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลหนองโก อำเภอบรบือ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองโน อำเภอเมืองมหาสารคาม
เนื้อที่ของตำบลบ่อใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ 55.37 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 34,611 ไร่
โดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกคลื่นลอนตื้น และเป็นที่ย่ำลุ่ม มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ
150-200 เมตร

2.2 ครัวเรือนและประชากรของบ้านบ่อใหญ่

ประชากรของหมู่บ้านบ่อใหญ่ มีประชากรรวมทั้งหมด จำนวน 4,366 คน มีครัวเรือน
1,160 ครัวเรือน มีกำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน 4 หมู่บ้าน, นายก อบต. ส.อบต. 10 คน จำนวนครัวเรือน /
จำนวน ประชากรชาย - หญิง ในเขตพื้นที่บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
(ทองพันธ์ คำหรือ, 2561: สัมภาษณ์) มีดังนี้

ตารางที่ 1 ครอบครัวและประชากรบ้านบ่อใหญ่

หมู่ที่	บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
1	บ้านบ่อใหญ่	253	521	496	1,017
2	บ้านบ่อใหญ่	237	435	437	872
3	บ้านบ่อใหญ่	328	511	523	1,034
5	บ้านบ่อใหญ่	203	448	458	906
14	บ้านบ่อใหญ่	139	265	272	537
รวมทั้งสิ้น		1,160	2,180	2,186	4,366

2.3 สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของบ้านบ่อใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ
ทำนา และทำไร่ มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพรับราชการ

- 1) พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าวนาปี มันสำปะหลัง ยาสูบ และอ้อย
- 2) การปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ คือ โค กระบือ สุกร เป็ด และไก่
- 3) แรงงานส่วนมากรับจ้าง
- 4) หน่วยธุรกิจในพื้นที่ตำบลบ่อใหญ่ที่เป็นนายจ้าง ประกอบด้วย
 - โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 แห่ง

- ป้มน้ำมันและก๊าซ จำนวน 5 แห่ง
- โรงสีข้าว จำนวน 33 แห่ง

2.4 สภาพสังคม

การศึกษาในเขตหมู่บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ ชาวบ้านสามารถศึกษาเรียนรู้ได้ที่ :

- 1) โรงเรียนขยายโอกาส (อนุบาล-ม.3) 1 แห่ง คือโรงเรียนบ้านบ่อใหญ่ (บ่อใหญ่เรืองศิลป์)
- 2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ 1 แห่ง เป็นอีกส่วนหนึ่งของเด็กอนุบาลจนถึงเด็กมัธยมปลาย ได้เข้าไปศึกษาต่อที่โรงเรียนดังต่อไปนี้ คือ โรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม โรงเรียนหลักเมือง โรงเรียนพระกุมาร โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนสารคามพิทยาคม วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม วิทยาลัยสารพัดช่างมหาสารคาม โรงเรียนบรบือ
- 3) สถาบันและองค์กรทางศาสนา ในตำบลบ่อใหญ่ ประกอบด้วยวัดและสำนักสงฆ์ จำนวน 4 แห่ง ดังต่อไปนี้
 - ก) วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ บ้านบ่อใหญ่ หมู่ที่ 1
 - ข) วัดหนองท่อม-โนนสะอาด บ้านบ่อใหญ่ หมู่ที่ 3
 - ค) วัดบ้านหนองหญ้าปล้อง บ้านหนองหญ้าปล้อง หมู่ที่ 4
 - ง) สำนักสงฆ์วัดป่าดอนหัน บ้านหนองหญ้าปล้อง หมู่ที่ 4

2.5 การสาธารณสุข

ในเขตชุมชนบ้านบ่อใหญ่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อใหญ่ให้บริการ 1 แห่ง เป็นการให้บริการรักษาขั้นพื้นฐาน เมื่อเจ็บป่วยหนัก ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ่อใหญ่ ก็จะส่งผู้เจ็บป่วยไปที่โรงพยาบาลอำเภอบรบือ และโรงพยาบาลมหาสารคาม (คณิตา ภูมิสัตยากร, 2561: สัมภาษณ์)

2.6 การบริการพื้นฐาน

- 1) การคมนาคม ใช้ถนนหมายเลข 23 เป็นถนนหลักในการคมนาคม (บรบือ-มหาสารคาม) ใช้ถนนคอนกรีตในการคมนาคมในหมู่บ้าน และใช้ถนนลาดยางขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ในการคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน
- 2) การใช้ไฟฟ้า ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 100
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติ
 - (1) แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย ลำธาร 5 สาย บึงหนองและอื่นๆ 8 แห่ง

(2) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น เช่น ฝาย 2 แห่ง บ่อน้ำ 210 แห่ง คลองชลประทาน 2 แห่ง บ่อบาดาล บ่อดอก บ่อเจาะ 26 แห่ง สระน้ำ 5 แห่ง

(3) ป่าสาธารณะ 6 แห่ง ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่หมู่บ้านบ่อใหญ่ที่สำคัญ (พิสมัย สีสั่งข์, 2558: สัมภาษณ์)

2.7 กลุ่มทางสังคม

- 1) ลูกเสือชาวบ้าน 2 รุ่น รุ่นละ 150 คน
- 2) คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน 15 คน
- 3) คณะกรรมการศูนย์เยาวชนระดับตำบล 36 คน
- 4) ชุมประชาอาสาป้องกันและต่อต้านยาเสพติด 25 คน

(คณิตา ภูมิสัตยากร, 2561: สัมภาษณ์)

2.8 กลุ่มอาชีพ

- 1) การรวมกลุ่มใน 18 หมู่บ้าน แยกเป็น 21 กลุ่ม ดังนี้
- 2) กลุ่มออมทรัพย์ 18 กลุ่ม (หมู่ที่ 1 - 18)
- 3) กลุ่มอาชีพ 11 กลุ่ม ประกอบด้วย :
 1. กลุ่มปลูกผักสวนครัว หมู่ที่ 3
 2. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า หมู่ที่ 4, 8, 16
 3. กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หมู่ที่ 8
 4. กลุ่มทอเสื่อกก หมู่ที่ 1
 5. กลุ่มเพาะเห็ดขาว หมู่ที่ 15
 6. กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม หมู่ที่ 12
 7. กลุ่มเพาะถั่วงอก หมู่ที่ 3

(พิสมัย สีสั่งข์, 2558: สัมภาษณ์)

2.9 จุดเด่นของชุมชนและวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ที่เอื้อต่อการพัฒนา

1) ภายในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำและทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ประชาชนภายในพื้นที่มีการเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม โดยมีการรวมกลุ่มในด้านต่างๆ หลายกลุ่มด้วยกัน คือ การรวมกลุ่มด้านอาชีพ เช่น การรวมกลุ่มปลูกผักสวนครัว ฯลฯ กลุ่มด้านเศรษฐกิจ เช่น การตั้งร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์และการรวมกลุ่มในกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จึงสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของอำเภอ และจังหวัด ในด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน

และด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนส่วนนี้ จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

2) ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรักสามัคคี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ของท้องถิ่นเป็นอย่างดี เช่น ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และประเพณีบุญบั้งไฟซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวตำบลบ่อใหญ่ เพราะประชาชนทุกหมู่บ้านทำกิจกรรมเกี่ยวกับบุญบั้งไฟร่วมกัน ประเพณีลอยกระทง ขอมมาแม่น้ำคงคา ประชาชนในตำบลจะมาร่วมกัน

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกลุ่มในเรื่องการจักสาน การทอ การประดิษฐ์ ซึ่งทำด้วยมือ และยังมีการดำเนินงานอยู่อย่างต่อเนื่อง ด้านศิลปะ มีล่าวงย่อนยุค หมอลำแคน หมอลำซิ่ง รวมทั้งยังมีการรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างต่อเนื่อง (สมพงษ์ คำยา, 2561: สัมภาษณ์)

ดังนั้น จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ และประวัติชุมชนบ้านบ่อใหญ่ ซึ่งมีวิถีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษให้ปรากฏ อยู่มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นสภาพของคนชุมชนและวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ จึงได้นำปรากฏการณ์ให้เห็นภาพคร่าวๆ จากการได้สำรวจเพื่อที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อไป และกล่าว ให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏว่ามีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า ที่จะนำไปพัฒนาจัดเป็นฐานการเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม ต่อไป

บทที่ 3

ทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมสำหรับการเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เพื่อรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ในเชิงลึก เพื่อตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีเนื้อหาสาระประเด็นสำคัญในการนำต้นทุนทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาเสริมสร้างจัดให้เป็นฐานสำหรับการเรียนรู้ทางด้านพุทธธรรม กรณีศึกษา: วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกออกได้เป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรมของของชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
2. ทุนทางวัฒนธรรมการจัดการฐานเรียนรู้พุทธธรรม
3. สรุปตารางฐานการเรียนรู้ทั้ง 7 ฐาน

1. ทุนทางวัฒนธรรมของของชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีวัฒนธรรม และจารีตประเพณี พร้อมด้วยทรัพยากรอันเป็นต้นทุนที่สามารถทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรมของชุมชนและบุคคลทั่วไปได้ โดยมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนทรัพยากรปรากฏว่ามีอยู่ในพื้นที่ชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ดังนี้

1.1 งานบุญประเพณีของชุมชนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

พื้นที่ของชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีวิถีทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี ที่ได้ทำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ คือ ฮีต 12 จัดเป็นโบราณประเพณีที่ได้มีการจัดขึ้นตามกาลและเวลา ดังนี้

- 1) ประเพณีทำบุญวันขึ้นปีใหม่ โดยชาวบ้านบ่อใหญ่ประมาณ 700 -900 คน พร้อมเพรียงรวมตัวกันที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ร่วมทำบุญตักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ประจำทุกปี
- 2) บุญกุ่มข้าวใหญ่ (บุญคุณลาน) ทำในเดือนมกราคมของทุกปี ในอดีตวัดและชาวบ้านบ่อใหญ่เคยจัดงานบุญประเพณีนี้อย่างยิ่งใหญ่ ปัจจุบันได้เลือนหายไป และสมควรฟื้นฟูให้มีอีกครั้ง เพราะประเพณีนี้สื่อถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษจนตกมาถึงลูกหลานในปัจจุบัน
- 3) บุญข้าวจี เป็นงานบุญประเพณีของชาวอีสาน ที่กระทำกันในเดือนสาม จึงเรียกว่า บุญเดือนสาม บุญข้าวจีเป็นบุญประเพณีสำคัญที่มีกำหนดอยู่ในฮีตสิบสอง ดังรู้จักกันทั่วไปว่าเดือนสาม คล้อยจ้าวบ้านข้าวจี เดือนสี่คล้อยจ้าวน้อยเทศน์มัทรี บุญข้าวจีนิยมทำกันในราวกลางเดือนหรือปลายเดือนสาม คือ ภายหลังจากทำบุญวันมาฆบูชา (เดือนสาม ขึ้น 14 ค่ำ) แล้ว ส่วนใหญ่จะกำหนดวันแรม

13 คำ และ 14 คำ เดือนสาม บุญข้าวจีเป็นกิจกรรมร่วมของชุมชนหลายหมู่บ้านนั้นคือ ชาวอีสาน บางหมู่บ้านเรียกงานบุญนี้ว่า บุญคุ้ม จะทำกันเป็นคุ้ม ๆ หรือบางหมู่บ้านก็จะทำกันที่วัดประจำหมู่บ้าน ล้วนแล้วแต่เป็น บุญข้าวจี หรือบุญเดือนสามนั่นเอง ชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพก็จะบอกบุญไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงให้มาร่วมกันทำบุญ)

4) บุญมหาชาติ (บุญพระเวส) ญาติโยมจะนำข้าวเปลือกมาทำบุญในงานนี้แทน บุญกุ่มข้าวใหญ่ บุญพะเหวดหรือบุญพระเวส หมายถึง บุญพระเวสสันดร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ ชาวอีสานจะนิยมจัดขึ้นในเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคม) เป็นบุญประจำปีในฮีตสิบสอง ดั้งที่ปราสาทอีสานได้ประพันธ์ผญา (บทกลอน) เกี่ยวกับการทำบุญในช่วงเดือนสามและเดือนสี่ ไว้ว่า “ถึงเมื่อเดือนสามค้อยเจ้าหัวคอยบั้นข้าวจี ตกเมื่อเดือนสี่ค้อยจวน้อยเทศน์มัทรี” (ทองจันทร์ งามมั่ง, 2561: สัมภาษณ์) แปลว่า เมื่อถึงเดือนสามพระภิกษุสามเณรจะรอชาวบ้านทำบุญข้าวจี และเมื่อถึงเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคม) สามเณรเทศน์กัณฑ์มัทรีในงานบุญมหาชาติ บุญพะเหวด ของชาวอีสานถือเป็นงานบุญสำคัญ ชาวบ้านจะจัดให้มีพิธีอย่างใหญ่โต งานบุญต่อเนื่องกัน 2-3 วัน มูลเหตุที่มีการทำบุญมีคติความเชื่อมาจากเรื่องพระมาลัยสูตรว่า “พระมาลัยได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุกุศแก้ว จุฬามณีในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พบพระศรีอริยเมตไตรย องค์พระศรีอริยเมตไตรย ได้ดำรัสสั่งกับพระมาลัย ว่าถ้ามนุษย์อยากพบพระองค์ จงอย่าได้ทำบาปหนัก ได้แก่ ฆ่าบิดามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้าย พระพุทธเจ้า และยุยงให้พระสงฆ์แตกกัน อนึ่งให้ฟังเทศน์เรื่องราวมหาเวสสันดรชาดกให้จบในวันเดียวกัน ฟังแล้วให้นำไปประพฤติปฏิบัติจะได้รับอานิสงส์มาก และจะได้พบพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย เมื่อพระมาลัยกลับมาถึงโลกมนุษย์ จึงได้บอกเรื่องราวให้มนุษย์ทราบ ด้วยเหตุนี้ชาวอีสานผู้ปรารถนา จะพบศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย จึงพากันทำบุญพระเวสสันดรสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน” (ชม ยาย่อ, 2561: สัมภาษณ์)

5) ประเพณีสงกรานต์ จะนำพระคู่บ้านคู่เมืองแห่รอบหมู่บ้านให้ญาติโยมได้ฮอตสง 3 วัน คือ วันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี จะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พร้อมกับมีการเจริญพระพุทธรูป

6) ประเพณีบุญบั้งไฟ จะจัดงานอยู่ในบริเวณวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยชาวบ้านจะร่วมกัน จัดร่วมกันทั้งตำบลกล่าวคือ ชาวบ้านได้มีมติร่วมกันทั้งตำบลกำหนดงานบุญขึ้นในทุกๆ ปี จะเอาในวันเสาร์ที่สองของเดือนมิถุนายนและจัดขึ้นเป็นเวลา 3 วันก่อนถึงวันงานชาวบ้านก็จะช่วยกัน ทำความสะอาดวัดและบริเวณสถานที่จัดงานสำหรับแต่ละหมู่บ้านก็จะมีเตรียมซ้อมขบวน ประกอบไปด้วยการฟ้อนรำการละเล่นเชิงสนุกสนานต่างๆ การทำบั้งไฟประดับและบั้งไฟจุด เพื่อเข้า แข่งขัน ในวันแรกนั้นจะมีการบวชพระในงานบุญตามปกติ ในวันที่สองชาวบ้านทั้ง 18 หมู่บ้านและ โรงเรียนบ้านบ่อใหญ่จะร่วมกันตั้งขบวนแห่บนถนนเส้นบรปือ-สารคาม ระหว่างบ้านหนองทุ่มและจะ นิมนต์พระทั้งพระเก่าและพระใหม่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่และวัดหนองทุ่มแห่หน้าหน้าขบวนแห่เข้ามายัง

บริเวณวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่เพื่อทำพิธีเปิดงานบุญบั้งไฟและจัดแข่งขันขบวน ก่อนเสร็จพิธีทุกหมู่บ้าน จะส่งนางรำมาร่วมรำถวายหน้าศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ ในวันที่สามจะมีการจุดบั้งไฟถวายพญาแถน และจุดเสี่ยงทายบั้งไฟ เพื่อพยากรณ์ฟ้าฝนในช่วงเช้าหลังจากเสร็จพิธีเสี่ยงทายเป็นการแข่งขันบั้งไฟ จากผู้เข้าร่วมสมัครและมีมหรสพ สมโภชตลอดงาน (รัชนี บุตรสีสวย, 2561: สัมภาษณ์)

7) บุญเบิกบานหรือบุญซำฮะ ภายในงานบุญนี้จะมีการสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ รอบหมู่บ้าน ใช้เวลา 3 วัน คือ ตั้งแต่บ่ายโมงของทุกวันเป็นต้นไป และหลังจากนั้นจะมีพระภิกษุ สามเณร เจริญพระพุทธมนต์ตามคุ้มต่างๆ และญาติโยมตามคุ้มก็จะจัดถวายภัตตาหารเข้ามาถวาย แต่พระคุณเจ้า เป็นเวลา 7 วัน

8) บุญเข้าพรรษา ภายในวัดทุกวันพระหรือวันธัมมัสสวนะ มีการทำบุญตักบาตรพระ ในช่วงเช้าและจัดเวียนเทียนรอบพระบุโสถ์ในช่วงค่ำ พร้อมทั้งจะมีอุบาสก-อุบาสิกาถือศีล ทุกวันพระตลอด 3 เดือน ประมาณ 80 คน เป็นประจำ

9) บุญข้าวประดับดิน คือ งานบุญฮีตเดือนเก้าการทำบุญข้าวประดับดินนี้ เกิดจากความเชื่อตามนิทานธรรมบทว่า ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ยกยอกเงินวัดไปเป็นของตนเอง ครั้นตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตในนรก และเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมิได้อุทิศ ให้ญาติที่ตาย กลางคืนพวกญาติที่ตายมาแสดงตัวเปล่งเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายทานอีก แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ ญาติที่ตายไปจึงได้รับส่วนบุญ ดังนั้น การทำบุญข้าวประดับดิน คือการทำ เพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณีที่ต้องทำเป็นประจำทุกปีโดยมี พิธีกรรม บุญข้าวประดับดินกล่าวคือ ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาวหวาน หมาก พลู และบุหรีไว้ 4 ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกแก่ให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้แก่ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ ในส่วนที่สาม ญาติโยม จะห่อข้าวน้อย ซึ่งมีวิธีการห่อคือ ใช้ใบตองห่อขนาดเท่าฝ่ามือ ส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซีกของใบตอง

ในช่วงเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะไปวัดตั้งแต่เวลาตี 4 เพื่อนำสิ่งของที่เตรียมไว้จัดใส่กระทง หรือเย็บเป็นห่อเหมือนข้าวสากไปวางอุทิศส่วนบุญตามที่ต่าง ๆ ซึ่งการวางแบบนี้ เรียกว่า การวางห่อข้าวน้อย แต่หากเป็นการนำไปวางในวัด จะเรียกว่า การยาย (วางเป็นระยะๆ) ห่อข้าวน้อย ซึ่งเวลานำไปวางจะพากันไปทำอย่างเงียบๆไม่มีการตีฆ้องตีกลองแต่อย่างใด หลังจากวางเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารทำบุญที่วัดอีกทีหนึ่งในตอนเช้า เมื่อพระสงฆ์ฉันเช้าเสร็จก็จะเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน ต่อจากนั้น ชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะกรวดน้ำ อุทิศส่วนบุญไปให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ทุกๆ คน

10) บุญข้าวสาก เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะเตรียมอาหาร คาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ พอเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะพากันทำบุญใส่บาตร พอถึงเวลา ประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโฮม (รวม) ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมถวายพระสงฆ์ และห่อข้าวน้อยซึ่งมีอาหารคาวหวานอย่างละเล็กอย่างละน้อยแต่ละห่อประกอบด้วย

- 1) ข้าวเหนียว เนื้อปลา เนื้อไก่ และหัวหมู เป็นต้น
- 2) กล้วย น้อยหน้า ฝรั่ง แดงโม และสับปะรด เป็นต้น

หลังจากนำอาหารที่เตรียมห่อเป็นคู่ๆนำมาผูกกันเป็นพวงแล้ว แต่จะใส่กึ่งห่อก็ได้ ส่วนใหญ่จะใช้ 10 คู่ เมื่อนำไปเลี้ยง "ผีตาแฮก" ที่นาของตนเองด้วย โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ ผีตาแฮกพอใจ และช่วยดูแลข้าวกล้าในนาให้งอกงามสมบูรณ์ ตลอดจนช่วยขับไล่ศัตรูข้าว ได้แก่ นก หนู ปูนา ไม่ให้มาทำลายต้นข้าวในนาอีกส่วนหนึ่ง เมื่อนำอาหารมาถึงศาลาวัดที่จะทำบุญแล้ว เขียนชื่อของตนลงในกระดาษ ม้วนลงใส่ในบาตร เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ผู้ที่จะเป็นหัวหน้ากล่าว นำคำถวายสลากภัต ญาติโยมว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณร จับสลากที่อยู่ในบาตร พระเณรจับได้ สลากของใคร ผู้เป็นเจ้าของพาข้าว(สำหรับข้าว)และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปกระเณให้พระรูป นั้นๆ จากนั้นพระเณรจะฉันทเพล ให้พรญาติโยมจะพากันรับพรแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ พี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ญาติโยมจะให้ความสำคัญมากกับบุญนี้มาก จนที่นั้งบนศาลาการเปรียญ ไม่เพียงพอให้นั่งได้ คนล้นออกมานอกศาลา รวมแล้วถึงประมาณ 1,500-1,700 คน

11) บุญทอดเทียนพรรษา เวลา 3 เดือนในฤดูฝน ระหว่างแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดยภายในบุญทอดเทียนเข้าพรรษานี้ ทางวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จะมีการประกวดสรภัญญะ แข่งเซปักตระกร้อ และ มีการแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ มีวัดอื่นๆ และชาวหมู่บ้าน ประมาณ 140 วัด/หมู่บ้าน เข้ามาร่วมด้วย

12) บุญออกพรรษา (ตักบาตรเทโว) เป็นงานบุญที่จัดทำขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปีงานบุญนี้จะมีญาติโยมมากเป็นพิเศษ ประมาณ 1,800 - 2,200 คน

13) ประเพณีบุญกฐิน ในแต่ละปีกำหนดให้มีการจัดทอดกฐินขึ้นภายใน 1 เดือน หลังประเพณีออกพรรษา โดยวัดที่จะสามารถรับกฐินได้ ต้องมีพระภิกษุจำพรรษาโดยไม่ขาดพรรษาเลย ไม่ต่ำกว่า 5 รูป ในแต่ละวัดสามารถรับกฐินได้ปีละ 1 ครั้ง การทอดกฐินเป็นกาลทาน ตามพระวินัย กำหนดกาลไว้ คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ใคร่จะทอดกฐินในระหว่างระยะเวลา นี้ จะทอดก่อนหรือทอดหลังกำหนดนี้ ก็ไม่เป็นการทอดกฐิน

14) งานลอยกระทง ผู้ดำเนินการจัดงาน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ เนื่องจากประเพณีลอยกระทงเป็นประเพณีที่ตังามของไทยที่ได้มีการสืบทอดและถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งประเพณีลอยกระทง ถือเป็นประเพณีที่ชุมชนตำบลบางช้างและผู้คนที่อาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำลำคลอง จัดขึ้นเพื่อเป็นการแสดง

การขอขมาลาโทษพระแม่คงคาที่ตนได้กระทำล่วงเกินลงไป อีกทั้งการลอยกระทงยังมีความเชื่อว่าเป็น การลอยกระทงเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ ความโศกเศร้าและความหมองหม่นต่างๆ ของตนให้ลอย หายไปกับแม่น้ำพร้อมกับกระทง โครงการลอยกระทงเป็นโครงการที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ชุมชนตำบลบางช้าง และพื้นที่ใกล้เคียง ได้มีกิจกรรมร่วมกันเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดี ระหว่างชุมชนการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่ กับสังคมไทย ทั้งนี้การจัดกิจกรรมโครงการลอยกระทงตำบลบางช้างได้จัดให้มีเป็นประจำทุกปี

สำนักงานปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ จึงได้จัดทำโครงการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีไทย ประเพณีลอยกระทง ประจำปี โดยจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ในเขตพื้นที่ ตำบลบ่อใหญ่ ซึ่งเป็นไปตามอำนาจ หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 6 พ.ศ. 2552) ตามมาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และ พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 (8) การส่งเสริมการท่องเที่ยว (11) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น มาตรา 17 (18) การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรม อันดีงามของท้องถิ่น ดังนี้ 1) เพื่อเป็นการส่งเสริม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ของชุมชนตำบลบ่อใหญ่ 2) เพื่อเป็นการปลูกฝังและอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลบ่อใหญ่ 3) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างความสามัคคี และ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานราชการ วัด โรงเรียน ชุมชนตำบลบ่อใหญ่และชุมชนข้างเคียง (กิตติชัย พิมพ์จ่อง, 2561: สัมภาษณ์)

การจัดงานบุญประเพณีลอยกระทงและกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ ถือเป็นกิจกรรมร่วมกับประชาชนที่มีพระสงฆ์เข้าร่วมในกิจกรรมงานประเพณีในครั้งนี้ และมีการจัดการ ดังนี้ คือ 1) นำกระทงไปลอยตามบริเวณแม่น้ำลำคลอง หรือบริเวณแหล่งแม่น้ำลำคลอง ต่างๆ 2) ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในวันลอยกระทง เช่น มีการประกวดกระทง มีการประกวดนางนพมาศ และการละเล่นพื้นเมือง พร้อมด้วยมีการร้องเพลงเรือ เพื่อเป็นการสืบสาน วัฒนธรรมไทย 3) มีการจัดนิทรรศการหรือจัดพิธีลอยกระทง เพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ ประเพณีอันดีงามของไทย 4) มีการจัดทรงคนี่ให้มีการใช้วัสดุที่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ มาทำกระทงจะไม่ให้เกิดมลภาวะแก่แม่น้ำลำคลองนั่นเอง

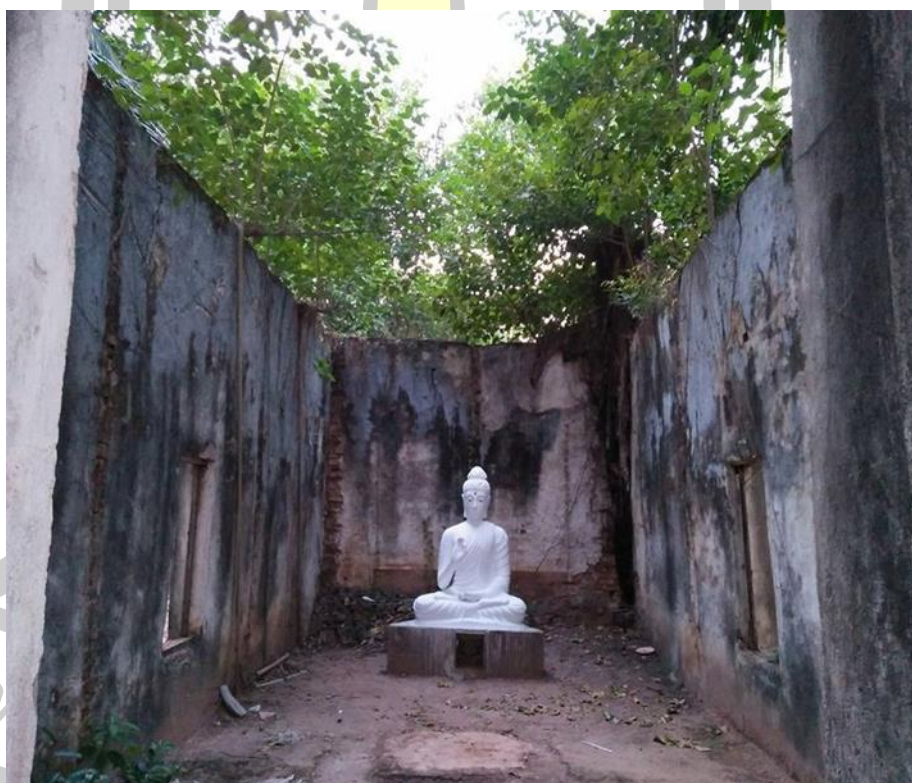
ดังนั้น การจัดงานบุญประเพณีของฮีต 12 ถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาจาก บรรพบุรุษหรือโบราณประเพณี เป็นที่นิยมของคนพื้นถิ่นชาวไทยอีสานที่ได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

จัดเป็นชนบทธรรมเนียมประเพณีในเขตพื้นที่อีสานในปัจจุบันก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ แต่ปัจจุบันอาจมีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เข้ากับสมัยใหม่ แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่เป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป

1.2 ต้นทุนทรัพยากรวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีสถานที่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ วัตถุสิ่งของ และบุคคลสำคัญ อันเป็นทรัพยากรที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรมของชาวชุมชนได้ (ชมจันทร์ ทนชื่น, 2561: สัมภาษณ์) ดังนี้

1) อุโบสถหลังเก่าหรือสิมเก่าของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิมโบราณ เดิมเป็นหลังคาแบบอีสานคือมีปีกยื่น ตัวอุโบสถสร้างด้วยอิฐฉาบปูน ก่อสร้างด้วยชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธา ด้านข้างๆ มีต้นไทรปรากฏขึ้น (ภาพที่ 1)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 1 อุโบสถหลังเก่าของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ (สิมเก่า)

2) อุโบสถหลังใหม่ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ สร้างเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2516 สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2525 ด้วยกำลังศรัทธาของชาวพุทธศาสนิกชนบ้านบ่อใหญ่ทุกถ้วนหน้า และได้รับการสนับสนุนจากผ้าป่าสามัคคีบางโอกาส สมัยพระอธิการบัวทอง ปณญาทีโป เป็นเจ้าอาวาส แล้วเสร็จด้วยงบประมาณการก่อสร้างทั้งหมด 942,658 บาท (ภาพที่ 2)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 2 อุโบสถหลังใหม่

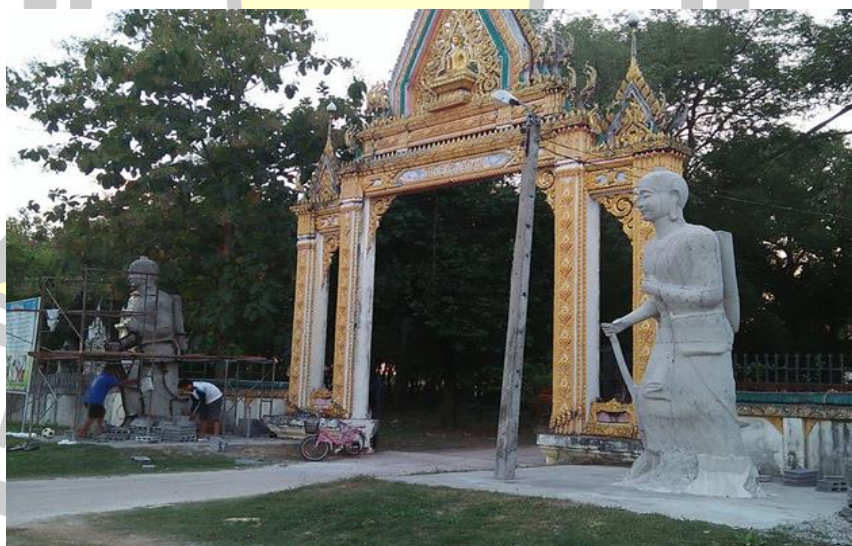
3) ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกทางเข้าได้สร้างลานธรรมก่ออิฐถือปูนทั้งเพิ่มเติมขึ้นด้วยน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านบ่อใหญ่ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2557 ด้วยงบประมาณ 230,000 บาท มีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่นใช้ในการปฏิบัติธรรมประจำปีและปฏิบัติธรรมทั่วไปของพระภิกษุสามเณรพร้อมอุบาสก อุบาสิกา วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ (ภาพที่ 3)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 3 ลานธรรมบริษัทฯโพธิ์ศรีบัวทอง วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

4) พระสิวลีและซุ้มประตูทางเข้าวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกทางเข้าวัด จัดสร้างในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งทางวัดเห็นว่าเป็นพระอรหันต์ที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา เรื่องผู้มีลาภมากเพื่อความเป็นสิริมงคลทางวัดและชาวบ้านจึงพร้อมใจกันสร้างขึ้นโดยมีเจ้าภาพสร้างด้วยปัจจัย 30,000 บาท โดยใช้แรงงานที่สร้างเป็นภิกษุสามเณรและชาวบ้านบ่อใหญ่ (ภาพที่ 4)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 4 พระสิวลีและซุ้มประตูทางเข้าวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

5) สวนหย่อมพุทธสถาน ประดิษฐาน พระพุทธเมตตามหาลาภ ตั้งอยู่หลังอุโบสถ หลังใหม่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เริ่มวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2559 ได้รับความเมตตาจากพระเจ้าคุณ พระเทพสิทธิอาจารย์ (เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามเป็นประธานวางศิลาฤกษ์ให้) ด้วยงบประมาณด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้านบ่อใหญ่และพุทธศาสนิกชนทั่วไปเป็นเงิน 4,797,197 บาท ทำการฉลองสมโภชเมื่อวันที่ 11-17 เมษายน 2561 สถานลานธรรมเพื่อปฏิบัติธรรม แห่งที่ 2 ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาด้วย (ภาพที่ 5)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 5 สวนหย่อมพุทธสถาน ประดิษฐาน พระพุทธเมตตามหาลาภ

6) ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่สร้างตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2529 โดยชาวบ้านบ่อใหญ่ ร่วมกันสร้างบูรณะ วันที่ 27 กันยายน 2543 โดยนายธวัชชัย นางรวงทอง สุขศิริ และชาวบ้านบ่อใหญ่ ได้รับการอนุเคราะห์วัสดุก่อสร้างบางส่วนจากสมาชิก พรรคไทยรักไทย 10,00 บาท สมาชิกความหวังใหม่ 5,000 บาท เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านบ่อใหญ่ทั้ง 8 หมู่บ้าน 2 วัด รวมทั้งวัดหนองทุ่ม โนนสะอาดด้วย ทุกวันพุธจะมีชาวบ้าน มาบนบานสานกล่าวขอให้สิ่งที่ปรารถนา เมื่อสมปรารถนาแล้วก็จะมาแก้บน แต่ถ้าวันพุธไหนตรงกับ วันพระก็จะไม่มีการแก้บน (ภาพที่ 6)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่

7) เมรุเผาศพหลังเก่าและหลังใหม่ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของวัดโดยพระครูกิตติบุญวัฒน์ (อดีตเจ้าอาวาสวัดธัญญาวาส) ได้สร้างเมรุ 1 หลัง เผาศพและศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2552-2557 สมัยพระอธิการอุดร อดโร เป็นเจ้าอาวาส (ต่อมลาสิกขา) ได้พาญาติโยมสร้างเมรุเผาศพขึ้นอีก 1 หลัง เนื่องจากเมรุเผาศพหลังเก่าโดนฟ้าผ่า แต่ก็ยังใช้การได้อยู่ ดังนั้นวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่จึงมีเมรุเผาศพอยู่ 2 หลังให้เห็นได้อยู่ (ภาพที่ 7)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 7 เมรุเผาศพเก่าและหลังใหม่ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

8) รูปเหมือนพระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ (พระมหาสิลา ฐิติธมฺโม ป.ธ.5) อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ อดีตเจ้าคณะอำเภอบรบือรูปที่ 2 เป็นคนบ้านบ่อใหญ่โดยกำเนิด ชาตวันวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2463 มรณวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2512 สิริอายุ 49 ปี ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีคุณประโยชน์ต่อคณะสงฆ์อำเภอบรบือและญาติโยมชาวบ้านบ่อใหญ่ พระอธิการอุดร อมโร (อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่) ร่วมกับชาวบ้านบ่อใหญ่จึงได้สร้างรูปเหมือนของท่านขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและกราบสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต (วิรัชดา นันทะเสน, 2561: สัมภาษณ์) (ภาพที่ 8)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 8 รูปเหมือนพระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ

9) พื้นที่โดยรวมของวิถีทางวัฒนธรรมการเรียนรู้วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ต่างๆ กล่าวคือทิศเหนือ ติดต่อกับ พื้นที่ป่าชุมชนสำนักงานหอประชุมของชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบ่อใหญ่ ทิศใต้ ติดต่อกับหนองน้ำบ่อใหญ่และหมู่บ้านบ่อใหญ่หมู่ที่ 3 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่และทางหลวงชนบทหมายเลข 2029 ทิศตะวันตก ติดต่อกับชุมชนบ้านบ่อใหญ่หมู่ที่ 1, 2, 5 และหมู่ที่ 14 เขตพื้นที่วัดมี 33 ไร่ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม แห่งที่ 35, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, ชุมชนคุณธรรมต้นแบบของ

วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม และอุทยานการศึกษาเรียนรู้ตัวอย่างของสำนักงานพระพุทธศาสนา มหาสารคาม (ภาพที่ 9) (ประยูร ปัสสาโท, 2561: สัมภาษณ์)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 9 ภาพถ่ายทางอากาศวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบริบทพื้นที่ และวิถีวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยเฉพาะทรัพยากรอันต้นทุนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ที่สามารถนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้จำนวน 7 ฐาน เพื่อเป็นข้อมูลที่น่าไปสู่แนวทางการจัดการทรัพยากรอันเป็นต้นทุนในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และบ่มเพาะพุทธธรรม

2. ทูทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่การจัดการให้เป็นฐานเรียนรู้พุทธธรรม

ทูทางวัฒนธรรมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ถือว่าเป็นต้นทุนทรัพยากรที่สามารถนำมาจัดเป็น ฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จากกรได้ร่วมประชุมกลุ่มคณะมีพระภิกษุสงฆ์ ประชาชนชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน และกลุ่มอาจารย์พร้อมด้วยนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้นำเสนอ และระดมความคิดเห็นต่างๆ ที่จะนำทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดนำมาจัดเป็นฐานการเรียนรู้หลักของพุทธธรรม ซึ่งปรากฏว่ามีแนวคิดและแนวทางการดำเนินการจัดตั้งเป็นฐานการเรียนรู้ จำนวน 7 ฐาน ดังนี้ คือ

2.1 ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง

เป็นพื้นที่ที่มีความกว้างในลักษณะเป็นส่วนป่าที่มีต้นไม้ปกคลุมทั้งพื้นที่ เหมาะสำหรับนั่งพักผ่อน หรือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งทางวัดได้ปลูกป่าแห่งนี้เอาไว้เพื่อจำลองสถานที่เหมือนเวฬุวันวิหาร ซึ่งวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา พรรณนิภา โสจันทร (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ให้แก่พระสงฆ์จำนวน 1250 รูป เจ้าอาวาสได้สร้างพระประธานวิตรรกมูทราซึ่งเป็นปางเทศนา เบื้องซ้ายคือพระโมคคัลลานะ เบื้องขวา คือพระสารีบุตร พระพุทธรูปปริเวณรอบข้างเปรียบเสมือนอรหันต์ที่เข้ามาเฝ้าพระพุทธเจ้า เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันมาฆบูชา ดังนั้น สวนป่าแห่งนี้ จึงเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนา คือวันมาฆบูชา หมายถึงการบูชาในวันเพ็ญเดือน 3 เนื่องในโอกาสคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 มีพระสงฆ์จำนวน 1,250 รูป มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีได้นัดหมาย ซึ่งพระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา 6 และได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า เป็นวันที่พระจันทร์เต็มดวง ซึ่งมีเหตุการณ์ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต กนกอร อัคลา (2561: สัมภาษณ์) โดยพระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ ดังนี้ คือ

1. การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่ การงดเว้น การลดละเลิก ได้แก่ อกุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งความชั่วมี 10 ประการ อันความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ
2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีทุกอย่างซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 เป็นแบบของการทำฝ่ายดีมี 10 ประการอันเป็นความดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ
3. การทำจิตให้ผ่องใส ได้แก่ การทำจิตของตนให้ผ่องใส ปราศจากนิวรณ์ ซึ่งเป็นเครื่องขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ

นอกจากนั้น ยังได้แสดงวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติฝึกหัดขัดเกลาตนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วรวัฒน์ บัวกาบ (2561 : สัมภาษณ์) ซึ่งมีด้วยกัน 6 ประการ คือ

1. อนุปวาโท ไม่ไปว่าร้ายกัน ผู้เผยแผ่คำสอนจะต้องไม่โจมตี ไม่นินทาใคร
2. อนุปฆาโต ไม่ไปล้างผลาญกัน ไม่เผยแผ่ศาสนาด้วยการฆ่า และต้องไม่ทำให้ใครเดือดร้อน
3. ปาฏิโมกฺเข จ ส่วโร สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อที่ได้ตรัสห้ามไว้ และทำตามข้อที่ทรงอนุญาต
4. มตตถนุญตา จ ภตตสมี ต้องรู้จักประมาณในการกิน การใช้เครื่องอุปโภคบริโภคทุกอย่าง
5. ปนตถยจ สยนาสนํ เลือกรที่นั่งที่นอนในที่สงบ เพื่อให้ตนเองมีโอกาสในการบำเพ็ญเพียรเต็มที่

6. อธิจิตเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในการทำใจหยุดนิ่งอยู่เสมอ
มุ่งทำตนให้หลุดพ้นจากกิเลส

2.2 ศาลเจ้าปู่ป่อใหญ่

เป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ถัดจากสวนป่า ชาวบ้านเชื่อว่ามิจิตวิญญาน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ลงมาให้คุณและโทษต่อคนได้ ใครปฏิบัติดีก็ได้ดี ปฏิบัติไม่ดีก็ได้โทษ โดยเฉพาะวิญญานปู่ที่เป็นผู้ ก่อตั้งหมู่บ้านที่เฝ้าคอยดูแลรักษาลูกหลานของหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ดูแลคุ้มครองชาวบ้านให้พ้น จากภัยพิบัติอยู่สุขสบายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นที่พึ่งส่งเสริมขวัญและกำลังใจของผู้คนในหมู่บ้าน ทุกๆ ปี ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันประกอบพิธีบวงสรวงเจ้าปู่ ตั้งแต่สมัยโบราณกาลมนุษย์เราเกิดมา ในโลกและรวมกันเป็นหมู่คณะ เช่นครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ย่อมมีสิ่งยึดถือ ต่อด้านจิตใจ ต่อหมู่คณะมีความสุขไม่แตกแยกความสามัคคีกันปราศจากภัยอันตรายทั้งหลาย มาบังเบียดก็ต้องมีสิ่งนับถือและศักดิ์สิทธิ์ แล้วยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ทำให้จิตใจเป็นสุขและก็อยู่กัน อย่างผาสุก การบวงสรวงเจ้าปู่ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นที่ยำเกรง ชาวภาคอีสานก็ยังยึดศานาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาบ้านคูเมืองมา ในศาสนานี้มีการเชื่อถือเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ การที่มีการเจ็บไข้หรือป่วย เป็นโรคอะไรต่าง ๆ มักบอกกันว่าผีนั้นผีนี้ทำ จะต้องทำพิธีขอชีวิตเอาไว้ การทำไร่นาจะบุกเบิกป่าสัก แห่งก็ต้องบอกกล่าวผีป่าผู้รักษาพินั้นเสียก่อนเพราะกลัวผีนั้นจะหักคอก เมื่อทำไร่นาก็ยังมี การสร้างศาลเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ขึ้นตามจอมปลวกหรือใต้ร่มไม้ใหญ่ ใกล้เคียง ๆ กับบริเวณนาหรืออยู่ตาม ทุ่งนา เมื่อถึงฤดูทำนาหรือก่อนจะลงมือทำนาต้องมีการเลี้ยงเจ้าปู่เสียก่อน เช่น เลี้ยงข้าวปลาอาหาร เหล้ายา แล้วจุดธูปเทียน อธิฐานขอพรจากผีนา เป็นต้นว่าขอให้นาของเราอุดมสมบูรณ์ อำนวยผล ให้ข้าวกล้าในนาออกงามและอื่นๆ อีก และยังมีภูตผีที่ดูๆ และทุกคนกลัวกันมากก็มี (สมัย ธिया, 2561: สัมภาษณ์)

พิธีบวงสรวงเจ้าปู่นี้ได้ปฏิบัติกันต่อมากลายเป็นประเพณีอันหนึ่งของคนภาคอีสาน โดยมีจุดประสงค์ที่ทำการบวงสรวง (รัตนี ทันชื่น, 2561: สัมภาษณ์) ดังนี้

1. เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไปจะได้เป็นมิ่งขวัญคู่บ้านคูเมือง
2. ถือเป็นประเพณีอันดีงามมาแต่โบราณกาล ซึ่งนับถือกันเป็นทอดมาจนกระทั่ง บัดนี้ และเป็นการเชื่อฟังบรรพบุรุษของชาวอีสาน ซึ่งได้บุกเบิกมาเป็นบ้านเป็นเมืองที่ร่มเย็น
3. ทำให้จิตใจดีขึ้น หมายความว่าเมื่อทุกคนภายในหมู่บ้านหรือเขตแดนที่ ใกล้เคียงกับศาลเจ้าปู่ เมื่อได้ทำพิธีบวงสรวงท่านแล้วจะทำให้จิตใจผ่องใสเบิกบานไม่เศร้าหมอง อารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดีในที่สุด
4. ทำให้จิตใจเข้มแข็ง สิ่งใดก็ตามถ้าหากว่าเรายึดมั่นและจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำเคารพบูชา ผลที่ได้จะมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ทั้งจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในกิจการที่ตนทำ

5. เพื่อการเสี่ยงทาย เมื่อได้รับความทุกข์ เรามักจะไปเสี่ยงทายโดยให้ผู้ใหญ่ ที่นับถือกันทั่วบ้านทั่วเมืองไปกล่าวอธิษฐานเสี่ยงทายหาโชคชะตาราศีต่อหน้าศาลเจ้าปู่ เช่น จะมา นิมิตทางการฝัน หรือการเอาไปแสดงหาโชค และเมื่อลูกบ้านจะไปไหนมักจะไปบอกกล่าวเจ้าปู่ เสียก่อน เพื่อขอพรจากท่าน โดยการอธิษฐานแล้วสำนึกในใจ สงบนิ่งสำรวมกาย ซึ่งใช้เวลาพอประมาณ ก็เป็นการรับพรจากท่านแล้ว ต่อไปจึงทำอะไร หรือว่าจะไปไหนมาไหนได้สบายใจ

6. ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสนุกสนาน เด็กทั้งหญิงชายตลอดจนหนุ่มสาว และผู้ใหญ่สนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงเจ้าปู่ คือมีการพ้อนรำ กินหล้าเมาสุราเฮฮา โดยเฉพาะ ผู้แก้วยชรา มักจะดื่มสุรากัน แล้วสนุกสนานกันเอง

7. ทำให้เกิดความสามัคคี เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นเป็นที่ยึดมั่น เช่น ศาสนา หรือการบวงสรวงเจ้าปู่ นั้นต่างก็มีการยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันแล้วย่อมจะบังเกิดความสามัคคีขึ้น ในหมู่คณะ จะทำอะไรก็ตกลงกันง่าย ไม่ขัดแย้งคำสั่งของนายบ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ถ้าคิดว่าจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็จะร่วมกันทำอย่างไม่ทอดทิ้ง เมื่องานทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จได้โดยการร่วมมือกัน ก็จะทำให้มีความสุขตลอดไป

8. เพื่อเกิดความสามัคคีกันเอง การปรับปรุงบำรุงบ้านเมืองให้เจริญจะทำให้ได้ง่ายมาก และสำเร็จลงด้วยดี

พิธีการบวงสรวงเจ้าปู่ ทุกๆ ปีชาวบ้านมักจะไปบวงสรวงเจ้าปู่ สมรดำหือ (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า โดยเจ้าบ้านคือผู้ที่อาวุโส ซึ่งในหมู่บ้านตั้งขึ้นเอง ท่านก็มีหน้าที่เตือนให้ลูกบ้านทราบโดยทั่วกันว่า ในวันนั้น ๆ จะมีการทำพิธีบวงสรวงเจ้าปู่ ชาวบ้านก็มักจะเตรียมสิ่งของไปทำพิธี การกำหนดวัน เวลา และฤกษ์ยามมักจะเป็นข้างแรมและมักทำกันในตอนเช้า สิ่งของที่ชาวบ้านทุกคนที่จะนำไปบวงสรวงก็คือ

1. มีไก่หนึ่งตัว เอากไปทั้งเป็นโดยไม่ต้องฆ่า นำไปเลย
2. น้ำหอมใส่ขวดหรือขัน น้ำหอมนั้นทำด้วยขมิ้น โดยนำขมิ้นมาชูดอกเป็นฝอย ผสมกับน้ำนิดหน่อยแล้วคั้นเอาน้ำ จะได้เป็นน้ำสีเหลือง เอาน้ำผสมพอแก่ความต้องการ แล้วบรรจุใส่ขวดหรือใส่ขัน
3. นำเถ้าหรือแกลบใส่กะลามะพร้าว ทำเหมือนกับเป็นเหล้ายานำไปบวงสรวง
4. ใช้ใบมะพร้าวมาทำเป็นรูปขวดเข้าแทนคนในครอบครัวมีจำนวนเท่าไรใช้ ใบมะพร้าวแทนจำนวนเช่นกัน นอกนั้นเป็นพวกวัวควาย หมู สุนัข เป็ด ไก่ ว่ามีจำนวนกี่ตัว ใช้แทนเท่ากันด้วยคือ แสดงจำนวนสมาชิกในครอบครัวให้เจ้าปู่ได้รับรู้ทุกคนสักการะท่านแล้ว
5. นำรูปเทียนและดอกไม้ ไปคนละ 1 คู่

ผู้ดำเนินการประกอบพิธี เจ้าบ้านก็จะเอาน้ำหอมเต็มกะออมใหญ่ๆ แล้วท่านก็เดินนำหน้าลูกบ้านด้วยไปยังศาลเจ้า เมื่อไปถึงแล้ว ท่านก็บอกให้ทุกคนนำเอากะลาแกลบและทุกอย่างที่นำมาไปวางบนลานที่ทำไว้ในศาลเจ้าปู่ แล้วบอกให้ทุกคนนั่งคุกเข่า ประนมมือโดยสำรวมใจสงบนิ่ง พ่อบ้านจะนำธูปเทียนไปวางแล้วจุด กล่าวทำพิธีบวงสรวงเป็นคำถวายสิ่งสักการบูชาว่า ที่นำมานี้ ขอให้ท่านได้รับรู้ไว้ ทุกคนมีจิตใจพร้อมเพรียงกันมาบวงสรวงเจ้าปู่ เจ้าบ้านผู้ดำเนินงานจะตักเอาน้ำหอมไปบวงสรวงเจ้าปู่จนหมดกะออม ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของลูกบ้านสรงท่านเจ้าบ้านด้วยน้ำหอมที่เตรียมมาเสร็จจากขั้นนี้แล้ว ก็ต้มไก่ ไข่ฟืนก่อเป็นกองไฟ ต้มไก่ในหม้อดิน ขณะต้มทุกคนจะตีวงล้อมนั่งดูการต้มไก่เป็นการเสี่ยงทายฝนฟ้าในปีนี้เป็นอย่างไรจะแห้งแล้งหรือไม่ โดยให้เจ้าบ้านกล่าวคำอธิษฐานในขณะที่ต้มไก่ว่า ถ้าหากว่าปีนี้มีฝนตกฟ้าอำนวยให้ข้าวกล้าเจริญงอกงามแล้วด้วยบุญญาธิการของเจ้าปู่ จงมาแสดงให้ดูว่า ขอให้ น้ำต้มไก่ในหม้อนั้นเดือดแล้วเป็นฟองล้น ถ้าน้ำในหม้อล้นก็แสดงว่าฝนในปีดี แต่ถ้าหากว่าไม่ล้นมันอยู่เฉย ๆ ก็แสดงว่าฝนในปีนี้แห้งแล้งข้าวกล้าในนาไม่ได้ผล จะรับทราบจากการเสี่ยงทายนี้ เมื่อไก่สุกจะนำไปบวงสรวงเจ้าปู่ส่วนหนึ่งที่เหลือลูกบ้านจะรับประทานกันตอนนี้แหละ เด็กทั้งหญิงชายกินกันอย่างสนุก ร้องรำทำเพลงด้วยจิตใจอันชื่นบาน ส่วนผู้ใหญ่ มักดื่มสุราแล้วเมาสนุกเฮฮาเพลดเพลินตามไปด้วย เป็นอันว่าเสร็จพิธี (ทองหยุ่น ชากัน, 2561: สัมภาษณ์)

ชุมชนชาวบ้านบ่อใหญ่ มีคติความเชื่อว่าการบวงสรวงเจ้าปู่บ่อใหญ่อย่างถูกต้องแล้วจะทำให้เกิดผลดี สุระศักดิ์ ภูผาลี (2561 : สัมภาษณ์) กล่าวคือ

1. เป็นการเชื่อทางใจว่า เมื่อเจ้าปู่มารับอาหาร เครื่องเซ่นนี้ และขอรับรองให้ช่วยคุ้มครองป้องกันอันตรายทั้งปวง ให้แก่ครอบครัวสืบตระกูลตลอดไป ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จสบายและเจริญยิ่งขึ้น
2. การเซ่นเจ้าปู่ เพื่อเป็นการขมาโทษแก่เจ้าบ้านเจ้าเมือง ได้แก่ การขอขมาต่อผีเจ้าปู่ผีฟ้าหลวง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่มีอิทธิฤทธิ์ พิธีนี้จะเกิดขึ้นเมื่อขานนาไม่ว่าหนุ่มสาว พ่อบ้านแม่เรือนได้ร่วมพิธี การผัดประเพณี การผัดจากขนบธรรมเนียม เขาก็ถือว่าเป็นการผัดเจ้าปู่ ถ้าไม่ทำพิธีเสี่ยงผีแล้ว จะประสบเหตุภัยอันตรายนานาประการ
3. เวลาเจ็บป่วยเชื้อ เชื้อหมอมีมาเสี่ยงทาย ตรวจดูว่า เพราะเช่นไม่ดีผีไม่ถูกอย่างไร บนบานต่อเครื่องเซ่นนี้ ให้หมอมีกล่าวบูชาต่อแทนเจ้าปู่ หรือที่เข้าใจกันว่าผีเจ้าปู่ผู้นั้นอยู่ ณ ที่นั้นทำให้เจ็บป่วย แล้วบนบานว่า พวกข้าได้มารบกวนท่าน ขอท่านจงดลบันดาลให้พวกข้าหายจากการเจ็บป่วยนี้เถิด โดยเอาเครื่องมาสักการบูชา
4. เพื่อให้เจ้าปู่คุ้มครองบ้าน ให้มีความอุดมสมบูรณ์มีฝนตก ไม่ให้เกิดโรคภัย และทำไร่ทำนาให้ได้ผลดีทุกปีตลอดไป

2.3 โบสถ์วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

เป็นสถาปัตยกรรมแบบรัตนโกสินทร์ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางสงฆ์ โดยเฉพาะใช้เป็นสถานที่บวชกุลบุตรที่มีศรัทธาเพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนา ทางวัดเห็นความจำเป็นดังกล่าว จึงได้สร้างอุโบสถไว้ โดยการเลือกสร้างพระอุโบสถ จะต้องพิถีพิถันเลือกพื้นที่เป็นพิเศษ พื้นที่นั้นจะต้องบริสุทธิ์สะอาดปราศจากมลทินทั้งปวง อันที่จริงนั้นการก่อสร้างใด ๆ ก็ตามในพระพุทธศาสนา มักจะมีการเลือกพื้นที่ที่สะอาดบริสุทธิ์ด้วยกันทั้งสิ้น (หนูจันทร์ โทททา, 2561: สัมภาษณ์) แม้แต่องค์พระเจดีย์เองก็ปรากฏกล่าวถึงในตำนานโบราณเสมอว่า ในการเลือกที่สร้างนั้นต้องพิจารณาแม้เนื้อดิน ตลอดจนกลิ่นและสีของดินด้วยซ้ำไป เช่น ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์กฎปวงค์ ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์ เป็นต้น ที่กล่าวมานี้เป็น การเลือกชนิดดินในทางด้านวัตถุเท่านั้น ดังได้กล่าวมาแล้ว สำหรับการสร้างโบสถ์นั้นต้องพิจารณาถึง ความบริสุทธิ์ของพื้นดินให้ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้น สถานที่ที่จะสร้างพระอุโบสถจะต้องมีความบริสุทธิ์ในการใช้สอยก่อนหน้ามีมาด้วย เช่น ไม่เคยเป็นสุสานหรือเคยเป็นเชิงตะกอนมาก่อนและไม่เคยเป็นที่ประหาร หรือไม่เคยเป็นที่ใดๆ ที่มีการใช้งานที่เป็นอัปมงคลมาก่อน

พระอุโบสถ ที่สร้างในน้ำในกรณีที่ต้องการความบริสุทธิ์ของพื้นที่ปลูกสร้างเป็นพิเศษ ตัวโบสถ์จะต้องอยู่ห่างจากฝั่ง ชั่วระยะวัคน้ำสาตไม่ถึง และเมื่อพระภิกษุ ข้ามจากฝั่งมายังโบสถ์แล้ว จะต้องซักสะพานออกไม่ให้มีสิ่งเชื่อมต่อระหว่าง ฝั่งกับตัวโบสถ์และในการสร้างโบสถ์ใหม่ทุกครั้ง พระสงฆ์จะต้องประกอบพิธีถอนความไม่บริสุทธิ์ใดๆ ที่อาจมีในพื้นที่นั้นเสียก่อน ในการสวดถอนของคณะสงฆ์นั้น พระภิกษุจะห่างกันในระยะหัตถบาสนจนเต็มพื้นที่ที่ต้องการสวดถอน ถ้าไม่อาจหาพื้นดินบริสุทธิ์ได้ก็จะกระทำสังฆกรรมกันกลางน้ำ โดยซักสะพานหรือสิ่งที่ทอดข้ามติดต่อระหว่างโบสถ์น้ำหรืออุทกเขกับฝั่งออก เพื่อตัดความเชื่อมโยงระหว่างพื้นดินที่ไม่บริสุทธิ์กับแพ หรือเรือที่ใช้ทำสังฆกรรม ในกรณีที่ใช้โบสถ์เก่าก็มักจะทำให้บริสุทธิ์ขึ้นใหม่ ด้วยการสวดและผูกสีมาทับซ้อนของเดิม ดังนั้น เราจึงเห็นวัดโบราณบางวัด มีโบสถ์สองหรือสามใบก็มี (บุปผา ไพพะเพาะ, 2561: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น ในบริเวณรอบกำแพงแก้วของอุโบสถ ยังมีโบสถ์และลูกนิมิตการสร้างโบสถ์ขึ้นเป็นอาคารสำเร็จเรียบร้อยแล้ว สงฆ์ยังจะต้องทำพิธีผูกพัทธสีมา คือตั้ง “ใบสีมา” เป็นเครื่องหมายเขตบริสุทธิ์ล้อมรอบอาคารที่เป็นตัวโบสถ์อีกชั้นหนึ่ง เมื่อเสร็จพิธีผูกพัทธสีมาแล้ว จึงถือว่าใช้โบสถ์นั้นทำสังฆกรรมได้ วัตถุที่ใช้กำหนดเขตสีมานั้นเรียกว่า “นิมิต” ซึ่งเป็นวัตถุที่นำมาวางเป็นเครื่องหมายให้คนเห็นเป็นหลักฐาน เช่นเดียวกับการกำหนดหมุดโดนดที่ดินในปัจจุบัน ในอดีตนั้นเมื่อพระสงฆ์ประกาศเขตอุโบสถ ไม่มีผู้ค้ำนกรรมสิทธิ์แล้วจึงฝังลูกนิมิตเป็นที่หมาย และต้องไม่เป็นสิ่งที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย ปัจจุบันนิยมฝังลูกหินกลมลงในดิน ตรงที่ที่ต้องการกำหนดเขต ดังนั้น ใบสีมา ก็คือเครื่องหมายแสดงให้รู้ว่าใต้ดินตรงนั้นมีลูกนิมิตฝังอยู่ในพุทธบัญญัติ เดิมได้กำหนดไว้ว่านิมิตอาจใช้แสดงได้ด้วยวัตถุ 8 ชนิด คือ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ

หรือแอ่งน้ำ แต่ปัจจุบันมีความสะดวกที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ กำหนดเขตสิ่งปลูกสร้าง เพราะที่ดินสำหรับสร้างวัดมีขนาดเล็ก ต้องการกำหนดจุดที่แน่นอนเพื่อป้องกันกรณีพิพาท จากเจ้าของที่ดินที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ในสมัยพุทธกาลนั้นอาจกำหนดจากสิ่งที่ระบุไว้ในพุทธบัญญัติได้เพราะ ที่ดินส่วนใหญ่ยังว่างเปล่าปราศจากเจ้าของครอบครอง การกำหนดเขตอารามก็ใช้เอาสิ่งที่มีขนาดใหญ่เป็นที่หมายได้สะดวก สำหรับการใส่ใบเสมา 2 ใบซ้อน ปักเป็นอาณาเขตกระทำสังฆกรรม รอบโบสถ์นั้น มีการสันนิษฐานว่า พระอุโบสถเดิมเป็นพระอุโบสถ ที่ใช้ในการทำสังฆกรรมของนิคายหนึ่ง ต่อมาเมื่อสงฆ์ในวัดนั้นเปลี่ยนเป็นนิคายอื่น จึงได้มีการผูกใบเสมาขึ้นใหม่ซ้อน กับเสมาเดิม หรือในอีกกรณีหนึ่ง วัดเดิมซึ่งเป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้น ได้รับการอุปถัมภ์เป็นวัดหลวง มีการผูกเสมาหลวงขึ้นใหม่ซ้อนกับเสมาเดิม ถือกันว่าเขตสีมานี้เป็นเขตที่สำคัญสุดของวัด เพราะในการกระทำสังฆกรรมในบางกรณี คณะภิกษุหรือสงฆ์ผู้ประกอบพิธีเท่านั้นจึงจะเข้าไปในเขตสีมาได้ ผู้อื่นจะอย่างไรถ้าเข้าไปไม่ได้เลย หากมีผู้ละเมิดแล้ว สังฆกรรมนั้นจะไม่สมบูรณ์จะต้องทำใหม่ (วัน พลเรือทอง, 2561: สัมภาษณ์) ดังนั้น บางวัดที่เข้มงวด ในเรื่องนี้จึงนิยมผูกสีมา ไว้ชิดกับตัวโบสถ์ที่ริมผนังด้านนอกเสียทีเดียวเพื่อขจัดปัญหา แต่ก็มีบางวัดที่ทำสีมาติดกับกำแพงรอบนอก ล้อมเอาพุทธาวาสเป็นเขตสีมาไว้ทั้งหมด ดังเช่นวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามในกรุงเทพมหานคร สีมาที่กำหนดเขตไว้กว้างเช่นนี้นิยมเรียกกันว่า “มหาสีมา”

เมื่อจะกระทำสังฆกรรมกันครั้งใด ก็มักจะปิดประตูเขตพุทธาวาสไว้ทั้งหมดจนกว่าจะเสร็จพิธีสังฆกรรม เขตสีมานั้นกำหนดแนวจากหลักสีมาที่ตั้งไว้ล้อมรอบตัวอาคารที่เป็นโบสถ์ เพราะโดยทั่วไปโบสถ์มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังนั้นหลักสีมาจึงจำเป็นต้องมีอย่างน้อย 4 หลัก เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ได้ครบถ้วน แต่ถ้าเป็นโบสถ์ขนาดใหญ่ ก็อาจกำหนดให้มีได้มากกว่า 4 หลักได้ เช่นอาจมีได้ถึง 8 หรือ 10 หลักเพื่อให้กำหนดแนวเขตได้ชัด โดยเฉพาะหลักสีมาที่อยู่กลางด้านหน้าของโบสถ์นั้นถือว่า เป็นสีมาสำคัญ นิยมเรียกกันว่า “สีมาชัย” (เสมานี้จะได้รับการบูชาจากผู้ที่เข้าพิธีอุปสมบททุกครั้ง) ในบางกรณีนั้น อาจกำหนดหลุมนิมิตเพิ่มขึ้นอีกหลุมหนึ่ง ภายในโบสถ์ที่หน้าพระประธานตรงจุดที่พระพุทธรูปมาทอดพระเนตรลงสู่พื้นโบสถ์ โบสถ์ก็เช่นเดียวกับวิหาร ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมซึ่งแตกต่างกันไป ตามภูมิภาคและประเทศ การสร้างโบสถ์บางแบบในอดีตมีลักษณะปิดทึบ ไม่มีช่องลมและหน้าต่าง มีแต่ประตูเข้าออกเพียงด้านหน้าด้านเดียว โบสถ์แบบนี้เป็นแบบที่อับทึบ ไม่ถูกสุขลักษณะก็จริง แต่ก็เป็นที่นิยมสร้างกันสำหรับวัดที่มีประวัติขลังทางอาคมส่วนมากโบสถ์ที่มีลักษณะเช่นนี้มักจะเป็นโบสถ์ของวัดฝ่ายอริยวาสี โบสถ์ชนิดนี้เรียกว่า “โบสถ์มหาอุดม” มีวิธีการสร้างโบสถ์ในลักษณะเช่นนี้ ก็เพื่อป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเล็ดลอดเข้าไปในระหว่างกระทำพิธีกรรมได้และเพื่อช่วยให้พระภิกษุที่ประกอบพิธีมีสมาธิแน่วแน่ เพราะตัวโบสถ์จะป้องกันเสียงรบกวนจากภายนอกได้ดี โบสถ์ก็เช่นเดียวกับวิหาร มักนิยมสร้างกำแพงแก้วล้อมรอบนอกสีมา การทำกำแพงแก้วนั้นเข้าใจว่าทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องประดับเกียรติของอาคาร ในคติเดียวกับ

การทำกำแพงแก้วล้อมรอบวิหารซึ่งสันนิษฐานว่า มีที่มาจากสุขาวิสูตรของมหายาน (ละมุล ปัดสาโท, 2561: สัมภาษณ์)

ชาวบ้านบ่อใหญ่ มีคติความเชื่อในการสร้างอุโบสถ หรือโบสถ์ กล่าวคือ การสร้างโบสถ์ มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับประกอบกิจหรือพิธีกรรมของพระภิกษุสงฆ์ในบวรพระพุทธศาสนา คือ 1) เป็นที่ทำสังฆกรรมหรือพิธีของสงฆ์ หรือพูดง่ายๆ คือโบสถ์เป็นเหมือนจำลองเอาอายตนะนิพพาน มาไว้บนพื้นมนุษย์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมกัน ด้วยความรู้สึกเหมือนอยู่เฉพาะพระพักตร์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้น พระภิกษุทุกรูปต่างต้องชำระศีลของตนให้บริสุทธิ์ก่อนเข้าโบสถ์ เพื่อทำสังฆกรรม เพราะฉะนั้นผู้สร้างโบสถ์จึงได้รับบุญบารมี นับเป็นบุญใหญ่ทีเดียว และโบสถ์ใช้เป็นที่สำหรับบวชพระ ในพระวินัยกำหนดว่าพระต้องบวชในโบสถ์ บวชนอกโบสถ์ไม่ได้ เพราะฉะนั้น โบสถ์จึงเหมือนกับเป็นที่ยกระดับจิตใจของคน คือยกระดับจากคนธรรมดาให้เป็นพระภิกษุสงฆ์ ในบวรพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัย ผู้สร้างโบสถ์ถวายไว้ในพระศาสนา จึงได้บุญ อีกต่อหนึ่งด้วยอานิสงส์สะสมไปในภพชาติ บุญจะติดตัวไปในการทำความดีที่สะสมไว้ในดวงจิต เมื่อเราได้ละจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า (สุพรรณ สีสั่งชุม, 2561: สัมภาษณ์)

2.4 ลานพระพุทธเมตตามหาลาภ

เป็นพื้นที่ตรงกลางของวัด ได้สร้างเป็นลานธรรมไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะประวัติตอนตรัสรู้ ซึ่งเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เจ้าชายสิทธัตถะ ได้เสด็จอยู่ตามลำพังทรงฝึกฝน อบรมจิตใจให้สงบ และในเช้ากลางเดือน 6 ทรงรับข้าว “มธุปายาส” จากนางสุชาดา ซึ่งเข้าใจว่า พระองค์เป็นเทพดาจึงนำข้าวมธุปายาสไปถวาย หลังจากเสวยแล้ว พระองค์ได้ทรงลอยลาด ในแม่น้ำเนรัญชรา ทรงรับหล้าคา 8 กำ จากนายโสถติยะมาปูลาดเป็นอาสนะ (ที่นั่ง) ณ โคนต้นโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิหันพระพักตร์ไปทางทิศทางตะวันออก แล้วทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า ถ้าไม่สำเร็จ ทางพันทิวเขาย่อมไม่ยอมเสด็จลุกไปไหนถึงแม้เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งก็ตาม ทรงพิจารณาความเป็นไป ของธรรมชาติทั้งหลายจนเกิดญาณ (การหยั่งรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง) สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ เรียกว่า อริยสัจ (ความจริงอันประเสริฐ) 4 ประการ คือ 1) ทุกข์ ความทุกข์ หรือปัญหาของชีวิตทั้งหมด 2) สมุทัย สาเหตุของทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหาชีวิต 3) นิโรธ ความดับทุกข์ หรือภาวะหมดปัญหา 4) มรรค ทางดับทุกข์หรือแนวทางแก้ปัญหาชีวิต เป็นแนวคิดในการสร้างพระพุทธเมตตามหาลาภ ในครั้งนี้ (ทอน บุษผาลุน, 2561: สัมภาษณ์)

เมื่อสิทธัตถะ ได้ตรัสรู้พระพุทธเจ้า เมื่ออรุณรุ่งของคืนวันเพ็ญ เดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี ขณะที่พระองค์มีพระชนมายุได้ 35 พรรษาหลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงพักผ่อน เป็นเวลา 7 สัปดาห์ แล้วเสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระองค์ทรงคิดถึงพระอาจารย์ทั้งสอง คือ อามรดาบส และอุทกดาบส แต่ท่านทั้งสองได้สิ้นชีพแล้ว จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

แขวงเมืองพาราณสี พระธรรมเทศนาที่พระองค์แสดงครั้งแรกเรียกว่า ปฐมเทศนา พระธรรมที่ทรงแสดง เรียกว่า ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร หลังจากฟังพระธรรมเทศนา โภณฑิยญะได้ดวงตาเห็นธรรมจึงทูล ขอบวช นับว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลก ต่อจากนั้นทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดอีก 4 ท่าน จนเกิด ความเข้าใจธรรมและทูลขอบวชตามลำดับ และทั้ง 5 ท่าน ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังนั้น ประวัติ ความเป็นมาของพระพุทธเมตตามหาลาภ “พระพุทธเมตตา” ซึ่งเป็นพระพุทธปฏิมาอั่งดงามยิ่ง ประดิษฐาน ณ ห้องบูชาชั้นล่างสุดของพระมหาเจดีย์พุทธคยา ทางประตูด้านทิศตะวันออก มีอายุกว่า 1,400 กว่าปี ใกล้เคียงกับยุคสมัยของหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปเจ้าองค์ดำ หรือ “หลวงพ่อบุญดำ” เมืองนาลันทา ซึ่งก็เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธศรัทธาอันนับถือเช่นกัน (ลำไย ลุนบัวบาน, 2561: สัมภาษณ์)

ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงได้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เป็นพุทธลักษณะขององค์พระพุทธเมตตา แกะสลักจากหินสีดำเนื้อละเอียด ศิลปะสมัยราชวงศ์ปาละ คนไทยเรียกว่าเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หรือ ปางชนะมาร คนอินเดียเรียกว่า ปางภูมิสัมผัส หรือปางภูมิผัสสะ แปลว่า ทรงชี้ให้แผ่นดินเป็นพยาน แห่งการทำมาดีในอดีต เพราะตอนที่พระยามารพร้อมเสนามารมาผจญไล่พระพุทธองค์ให้ลุกหนีไปเสีย จากพุทธบัลลังก์ที่ประทับ ทรงชี้ให้พระแม่ธรณีมาเป็นพยานในการทำมาดีในอดีตของพระองค์ โดยพระแม่ธรณีได้ปีบน้ำในมวยผม ที่พระพุทธองค์ได้ทรงฝากไว้ตอนกรวดน้ำทำบุญทุกครั้ง กระทั่งในที่สุด ทำให้พระยามารต้องพ่ายแพ้ต่อพระพุทธบารมีหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปเมตตา ถือว่าเป็นพระพุทธรูปที่ ศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน ประดิษฐานภายในเจดีย์พุทธคยาปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 147 เซนติเมตร สูง 165 เซนติเมตร สร้างด้วยเนื้อหินทราย สมัยปาละมีอายุประมาณ 1,400 ปี ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ซึ่งได้รอดพ้นจากการถูกทำลายได้ในศตวรรษที่ 13 มีกษัตริย์ฮินดูนามว่า พระเจ้าสาสังกา ของรัฐเบงกอล ที่ไม่ต้องการที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของแคว้นมคธ ซึ่งมีพระเจ้าปुरुณวรมา เป็นผู้ปกครองในสมัย นั้น ต้องการประกาศตนเป็นอิสระ จึงได้กรีธาทัพมาทำลาย จุดศูนย์กลางของแคว้นมคธ คือบริเวณ ดินแดนแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ทันที ด้วยหมายจะทำลายขวัญของกษัตริย์และประชาชนเสียก่อน แล้ว จึงค่อยยกทัพไปตีเมืองหลวงในขั้นต่อไป เพราะบริเวณพุทธคยานี้มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ และพระพุทธเมตตา เป็นหัวใจสำคัญที่ชาวพุทธให้ความเคารพนับถือ กราบไหว้บูชากันมาก ทำให้การขยายตัวของพระพุทธศาสนา ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เมื่อกษัตริย์ชาวฮินดูได้เข้ายึดบริเวณพุทธคยาแล้วได้รับสั่งให้ทหารเริ่มระราน กิ่งก้านสาขาค้นพระศรีมหาโพธิ์และตัดรากจนหมดสิ้น แม้แต่รากต้นพระศรีมหาโพธิ์จะเลื้อยขนานไป ในทิศทางใดก็สั่งให้ทหารขุดรากออกให้หมด จากนั้นก็สั่งให้นำฟางอ้อยต่างเชื้อเพลิงวางสุมที่ต่อ แห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้วลาดน้ำมันจุดไฟเผา ด้วยประสงค์จะมีให้หน่อแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้มีโอกาสงอกขึ้นมาเลย จากนั้นรับสั่งให้ทหารเข้าไปในพระมหาวิหารแล้วสั่งให้เสนาบดีนำ พระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อหินทราย ออกไปจากมหาวิหาร แต่เผอิญเสนาบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าคิดว่า ถ้ามาตรงนั้นเราจะนำพระพุทธรูปองค์นี้ออกไปเสียจาก วิหารแล้วไซ้ ก็เกรงกลัวว่าจะเกิดไม่ทันศาสนาพระศรีอารีย์ แต่ถ้าเราไม่นำออกไปตามพระบัญชา

เราก็จะต้องถูกประหารชีวิตโดยไม่ต้องสงสัย ทันใดนั้น ความคิดอย่างหนึ่งก็ได้เกิดขึ้นมา แล้วกราบทูล แต่พระราชาวา พระพุทธรูปองค์นี้ใหญ่โตมากยากที่จะนำออกไปในวันนี้ได้ ข้าพระองค์ใคร่ขอโอกาสสัก 7 วัน เพื่อหาทางนำพระพุทธรูปองค์นี้ออกไปจากพระวิหารให้จงได้พระเจ้าสาส์นกาจึงตกลงพระทัยยอมให้ปฏิบัติตามคำขอร้องของเสนาบดีฝ่ายเสนาบดีครั้งนั้นให้คำมั่นสัญญาเรียบร้อยแล้วจึงได้เริ่มแผนการตามที่ตนคิดไว้ในใจ โดยใช้แผนอิฐมาก่อเป็นกำแพงกั้นพระพุทธรูปไว้อย่างมิดชิดพร้อมกับตั้งประทีปโคมไฟบูชาไว้ภายในกำแพงที่กั้นปิดไว้ครั้นครบ 7 วัน จึงกราบทูลพระราชาวา บัดนี้เกล้ากระหม่อมฉันได้จัดการนำพระพุทธรูปออกไปจากพระมหาวิหารแล้ว พระเจ้าสาส์นกา พอได้สดับคำเช่นนั้น แทนที่พระองค์จะยินดีปรีดาเพราะความปรารถนาของพระองค์สำเร็จแล้ว แต่พระองค์กลับทรงเสียพระทัยถึงกับมีพระโลหิตออกจากปากและจมูก แล้วล้มลงต่อหน้าหมู่ทหารและสวรรคต ณ ที่นั่นเอง ในขณะที่กองทัพพระเจ้าสาส์นการยกทัพอยู่พุทธคยานั้นนั่นเอง ส่วนกษัตริย์ชาวมคธ คือพระเจ้าปुरुณรมา ได้ยกทัพมาถึงพอดี ฝ่ายพวกกองทัพของพระเจ้าสาส์นกาซึ่งต่างออกสันชวัญหนีอยู่ก่อนแล้ว ต่างแยกย้ายหนีเอาตัวรอดไปคนละทิศละทาง จากนั้นพระเจ้าปुरुณรมาก็ได้แกะแผ่นอิฐออกได้พบกับพระพุทธรูป (ติ่ม มะราชลี, 2561: สัมภาษณ์) ปัจจุบันพระพุทธรูปเมตตา ซึ่งเป็นพระประธานในพระเจดีย์พุทธคยาที่อยู่คู่กันกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีพระพักตร์ที่เปี่ยมด้วยความเมตตาเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนแห่งการระลึกถึงพระเมตตาคุณของพระพุทธองค์ ที่เมื่อทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เมตตาโปรดสั่งสอนวินัยสัตว์ทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายให้ได้รับรู้ตามคำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งได้ผ่านกาลเวลามายาวนาน จนเป็นหนึ่งในจุดหมายของการเดินทางจาริกธรรมแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนทุกสารทิศ จากทุกนิกายหลากหลายวิถีปฏิบัติต่างเชื้อชาติต่างภาษาทั่วโลก ซึ่งต่างมุ่งเดินทางสู่พุทธคยา เพื่อจักได้เจริญจิตภาวนาปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการบูชาสูงสุด (ศิริมา งามมั่ง, 2561: สัมภาษณ์)

2.5 สิม

สิม คือ โบสถ์หรือพระอุโบสถ ในภาษาวัฒนธรรมไทย-ลาว ถือเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้างที่มี สถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่นำมาใช้และการออกแบบ ตกแต่งต่างๆ ได้ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และคติความเชื่อของชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี

สิม มีคติความเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้ความเคารพยำเกรงไม่กล้าก้าวกายหรือล่วงละเมิดในสิ่งที่ห้ามหรือคะลำ ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ วัสดุที่ชาวไทยอีสานนำมาก่อสร้างสิมหรืออุโบสถในยุคเก่า ส่วนใหญ่เป็นวัสดุประเภทไม้ซึ่งหาได้ง่าย ในธรรมชาติ อาจจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่หรือหวายก็ได้ สิมในภาคอีสานมีขนาดไม่ใหญ่โตเป็นโบสถ์เล็กๆ พอเพียงสำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ สะท้อนให้เห็นว่า สิม เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้ในกิจของสงฆ์เท่านั้น อาทิ พิธีอุปสมบทหรือการกรฐิน ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจของฆราวาส โดยหากฆราวาสจะเข้ามาในเขตวัด เพื่อประกอบ

พิธีทางศาสนาหรือทำบุญทำกุศลต่างๆ ก็ให้ใช้ลานวัดหรือศาลาวัดที่มีขนาดใหญ่กว่า ค้ำกอง โททำ (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า สิมอีสาน สามารถแบ่งลักษณะตามการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับประกอบ กิจของสงฆ์ ได้แก่ สิมบก ซึ่งหมายถึงสิมในเขตวัดทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างถาวรที่ทำจากไม้ อิฐ หรือดิน และ สิมน้ำ ซึ่งถือเป็นฐานในพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านล้อมรอบ อย่างเช่นแม่น้ำลำคลองต่างๆ ส่วน ใหญ่เป็นสิมที่ใช้ชั่วคราว ซึ่งในคติของพุทธ ศาสนาลัทธิลัทธิเชื่อว่าน้ำเป็นสิ่งบริสุทธิ์สำหรับชำระล้าง จึงสามารถใช้น้ำเป็นมณฑลล้อมรอบเป็นเขตพุทธสีมา สิมบกยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สิมไม้ สิมก่อ และ สิมโถง เนื่องจากบริเวณภาคอีสาน โดยเฉพาะอีสานทางใต้เป็นเขตพื้นที่มีป่าไม้มาก ชาวอีสานจึงนิยมก่อสร้างสิมไม้ เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มาก สิมไม้ส่วนใหญ่ก่อสร้างเป็นอาคาร ลักษณะตอปสูง ขนาดไม่ใหญ่โต แต่พอที่จะประดิษฐานพระพุทธรูป ประธานองค์เล็ก ได้ทำประตู ทางเข้าออกไว้เพียงช่องเดียว มีหน้าต่างไม่เกินด้านละ 2 บาน แม้จะดูเป็นสิ่งก่อสร้างที่เรียบง่าย แต่ก็ มีเสน่ห์ในตัว ด้วยความสุนทรีย์ทางศิลปะของชาวบ้านที่สอดแทรกไว้ในการก่อสร้าง เช่น เทคนิค วิธีการเข้าไม้ การแกะสลักไม้เป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะประดิษฐ์ ประดอย ทำเพื่อเป็นการบูชา พุทธ ศาสนา สิมโถง มีหน้าต่างเหมือนอาคารศาลา ประกอบด้วยเสาไม้อยู่บนฐานรองรับหลังคา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีฝา ผนัง หรืออาจมีฝาเฉพาะด้านที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ต่อมาคือ สิมก่อ หมายถึงมีการก่อผนังทั้ง 4 ด้าน เป็นอาคาร ที่ก่อด้วยอิฐดิบ การก่อสร้างสิมก่อช่างมีความประณีต มากกว่าสิมไม้ โดยมีการประดับตกแต่งผนัง หรือฐานปั้นปูนเป็นลวดลายต่างๆ ให้สวยงาม มีการทำ ช่องประตู ช่องหน้าต่าง ซึ่งไม่เกินด้านละ 2 ช่อง ด้วยความที่สิมมักทำจากไม้หรือวัสดุไม่ถาวรคงทน ส่วนใหญ่จึงผุพังไปตามกาลเวลา แต่ยังคงพบเห็นได้ ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัด มหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างไรก็ตาม เท้าที่สำรวจพบจะนับอายุย้อนไปได้ ไม่เกินปี พุทธศักราช 2500 ในปัจจุบัน มีความพยายามของวัดใหม่ๆ ในภาคอีสานในการอนุรักษ์สิม อีสาน โดยสร้างพระอุโบสถหรือสร้างสิมในรูปแบบที่ รักษาความเป็นเอกลักษณ์ไว้แต่สร้างให้มีขนาด ใหญ่โตขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับจำนวนพระสงฆ์สามเณรที่เพิ่มขึ้น และต้องใช้เป็นพื้นที่สำหรับ อุบาสกอุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วย สิมอีสานที่วัดป่าแสงอรุณ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นสิมที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยกให้ เป็นสิมอีสานตัวอย่างเป็นสิมหลังใหญ่ขนาด 9 ห้อง มีลักษณะตามสิมโบราณกึ่งไทยกึ่งลาว สร้างด้วยอิฐปูน มีลวดลายประดับตกแต่งซุ้มฟ้าเป็นรูปพญานาค ที่สันหลังคาเป็นเรือนยอดหลังเล็กๆ ภาษาอีสานเรียกว่า ยอด-ผา-สาท นอกจากนี้ ยังมีภาพจิตรกรรม ฝาผนังที่มีความสนใจแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

2.6 ลานพุทธธรรม

เป็นพื้นที่ป่าที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของวัด เป็นพื้นที่กว้างเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการ ความสงบและร่มรื่น จึงได้จัดพื้นที่แห่งนี้เป็นส่วนพุทธธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับตำนานเกี่ยวกับพระพุทธองค์

ทรงเห็นความสำคัญของพลังพระสงฆ์ ที่ผ่านการฝึกฝนตนเองดีแล้วว่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน (สุขา สงฺขสฺส สามัคคี) ฉะนั้น จึงแสดงอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางที่นำไปสู่ความเป็นผู้เจริญเป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้วก็ควรที่จะเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้นจึงมีพุทธดำรัสส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาด้วยคำว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสธุลีในดวงตาน้อย มีอยู่” แม้ในการเป็นอยู่ประจำวันพระองค์ก็ทรงบอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้อาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงทำความอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตพึงพิจารณาเนืองๆ ว่า ชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่นจงทำตัวให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย” ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายอยู่ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธฺิ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านและนักบวชทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกันด้วยอำนาจามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้” ในสังคาโลกสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีต่อกัน ดังนี้

ดูกรคฤหบดี สมณพรหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อันกุลบุตร พึงบำรุงโดยฐานะ 5 คือ

1. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
2. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
3. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
4. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือ เต็มใจต้อนรับ
5. ด้วยการจัดหาามิสทานถวาย

สมณพรหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุงจากกุลบุตรโดยฐานะ 5 อย่างแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ 6 อย่าง คือ

1. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
2. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
4. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยได้สดับเล่าเรียน
5. ชี้แจงให้เข้าใจชัดในสิ่งที่ได้สดับเล่าเรียนแล้ว
6. บอกทางสวรรค์ให้

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนก็คือความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้นคือ ประชาชนอุปถัมภ์บำรุงพระด้วยปัจจัย 4 เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยการให้ธรรม คือ แสดงธรรมปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนนั้นก็ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัย ซึ่งจะเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณาลงสารณียธรรม แก่พระภิกษุที่ทำความผิดต่อคฤหัสถ์ เช่น ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ ต่่าวา เปรียบเปรยยุยงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำอันเป็นธรรมแก่คฤหัสถ์แล้วไม่ทำจริงเป็นต้น ด้วยวิธีลงโทษให้ไปขอขมา ต่อคฤหัสถ์นั้น และในกรณีที่คฤหัสถ์ทำผิดต่อคณะสงฆ์ ในความผิดที่คล้ายๆ กันนี้ ก็มีบทบัญญัติให้สงฆ์ลงโทษ คำว่าบาตร ได้เช่นเดียวกัน จากความสัมพันธ์ที่พระพุทธรองค์ได้แสดงแนวไว้ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันจวบเท่าพระพุทธศาสนามาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด 600 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.1800-2400) ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันด้านอื่นๆ อีก กล่าวคือ

1. ความสัมพันธ์กันในการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน
2. ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชนได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญเป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่างๆ กับพระสงฆ์ เป็นคลังเก็บพัสดุสำหรับใช้ในชุมชน เป็นที่พักคนเดินทางเป็นที่สงเคราะห์คนเจ็บไข้ด้วยการแพทย์แผนโบราณ เป็นที่สร้างผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การขุดบ่อ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน เป็นต้น
3. ความสัมพันธ์ในการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ช่างแกะสลัก ช่างปูน ช่างไม้ต่างๆ และเกิดศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้นเมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้วพระสงฆ์ก็จะสร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำ ทางสติปัญญา (ยุพิน คลังพระ ศรี, 2561: สัมภาษณ์)

2.7 ฌาปนสถาน (เมรุเผาศพ)

เป็นฌาปนสถานของทางวัดที่ชาวบ้านบ่อใหญ่ร่วมกันสร้างขึ้น เดิมสร้างขึ้น 1 หลังพร้อมกับศาลาพักศพ ต่อมา ถูกฟ้าผ่าทำให้ไม่สามารถใช้งานได้ จึงได้สร้างเมรุขึ้นอีกหลังหลังคู่กัน ทำให้มีลักษณะเป็นเมรุแฝด ซึ่งเมรุทั้งสองเชื่อมโยงกับหลักธรรมเรื่องวัฏสงสาร หรือ สงสารวัฏ คือ ภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิดขึ้นมาในตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น 31 ภูมิ ด้วยกัน สังสาร หรือ สงสาร แปลว่า ความท่องเที่ยวไป ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การเวียนว่าย

ตายเกิด มิใช่หมายถึงความรู้สึกหวั่นไหวด้วยความกรุณาเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ (สุชาดา โททำกุล, 2561: สัมภาษณ์)

สังสารวัฏ แปลว่า ความท่องเที่ยวไปในอาการที่เป็นวัฏฏะ การหมุนวนอยู่ในการเวียนว่ายตายเกิด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฏสงสาร ซึ่งความหมายของ สงสารวัฏ หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลสไม่ได้ ซึ่งความหมายของ 31 ภพภูมิได้แก่ มนุษย์ 1 สวรรค์ 6 พรหม 16 อรูปพรหม 4 เดรัจฉาน 1 เปรต 1 อสุรกาย 1 นรก 1

โลกมนุษย์ หรือมนุษย์ภูมิ เป็นที่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูงในเชิงกล้าหาญที่จะประกอบกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แบ่งเป็น 4 จำพวก คือ

1. ผู้มืดมาแล้วมืดไป บุคคลที่เกิดในตระกูลอันต่ำ ยากจน ขัดสน ลำบาก ผิดเคืองอย่างมากในการหาเลี้ยงชีพ มีปัจจัย 4 อย่างหายาบ เช่น มีอาหารและน้ำน้อย มีเครื่องนุ่งห่มเก่า ร่างกายมอซอ หม่นหมองหรือมีร่างกายไม่สมประกอบ บำไส้ บอด หนวก หาทึบร้อน ที่อยู่อาศัยยารักษาโรคไม่มีใครได้และเขากลับประพติตุจริตทางกาย วาจา ใจเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย

2. ผู้มืดมาแล้วสว่างไป บุคคลที่เกิดในตระกูลต่ำ ผิพรรณหยาบ ฯลฯ แต่เขาเป็นคนมีศรัทธา ไม่มีความตระหนี่ เป็นคนมีความดีประเสริฐ มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทาน ย่อมลูกรับสมณะชีพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆ ย่อมสำเหนียกในกริยามารยาทเรียบร้อย ไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้ทานเมื่อตายไปย่อมถึงสุคติโลกสวรรค์

3. ผู้สว่างมาแล้วมืดไป เป็นบุคคลผู้อุบัติเกิดในตระกูลสูง เป็นคนมั่งคั่งมั่งมี มีโภคสมบัติมาก เป็นผู้มียปัจจัย 4 อันประณีต ทั้งเป็นคนรูปร่างสมส่วน สะสวย งดงาม ผิพรรณดูน่าชม แต่กลับเป็นคนไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ กรุณาอาทร มีใจหายาบช้า มักชิงโกรธ ย่อมตำ ย่อมบริกาษบุคคลต่างๆ ไม่เว้นแม้กระทั่งมารดาบิดา สมณะชีพราหมณ์ ย่อมห้ามคนที่กำลังให้โภชนาหารแก่คนที่ขอ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย

4. ผู้สว่างมาแล้วสว่างไป เป็นบุคคลที่อุบัติเกิดในตระกูลสูง มีผิพรรณงามและเขาย่อมประพตिसุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์พิธีกรรมความเชื่อ

นับเป็นพิธีกล่าวอาลาในครั้งสุดท้ายกับผู้ล่วงลับ ในตอนเช้าของพิธีมักจะให้ญาติหรือลูกหลานช่วยกันหามโลงศพ เพื่อไว้อาลัยแก่ผู้ตาย โดยการเวียนศพต้องเวียนซ้ายต่างกับการเวียนเทียนหรือแห่ناقซึ่งเป็นการเวียนขวาเรียกว่า ทักษิณาวรรต การเวียนศพ 3 รอบเป็นการเวียนเพื่อไว้อาลัยแก่ผู้ตาย และเป็นปริศนาธรรมเกี่ยวกับพระไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ในสามภพ คือ ในโลก นรก และสวรรค์ ก่อนจะทำพิธีฌาปนกิจจะมีการกล่าวชีวิตประวัติของผู้ล่วงลับ เพื่อระลึกถึงคุณความดีและให้ผู้มีชีวิตอยู่ตระหนักถึงสัจธรรมของชีวิต จึงทำการทอดผ้าบังสุกุล จากนั้นเจ้าภาพในงานจึงจะรับเชิญให้เริ่มพิธี

โดยให้ท่านนำรูปเขียนสำหรับขอขมาศพและดอกไม้จันทน์ค่อยๆ เดินตามชั้นเมรุเผา จากนั้นนำดอกไม้จันทน์วางที่ได้เชิงตะกอนสำหรับจุดไฟ หรือนำดอกไม้จันทน์และรูปเขียนวางหน้าพานศพ อาจไหว้เคารพหรือกล่าวขอขมาในใจก่อนค่อยวางดอกไม้จันทน์และรูปเขียนลง แล้วจึงเดินลงบันไดอีกข้างหนึ่ง เพราะหากเดินย้อนกลับไปทางที่ขึ้นมาจะทำให้ขวางทางเดินผู้อื่นได้เมื่อพิธีเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นสามารถมาเก็บอัฐิได้ แต่ถ้าเป็นชนบทจะเก็บอัฐิภายหลังการเผาแล้ว 3 วัน เนื่องจากชนบทจะใช้พื้นเผาจึงจะต้องรอให้ไฟมอดสนิทก่อน ลูกหลานจะเก็บส่วนที่สำคัญไว้บูชา และบางส่วนอาจจะนำไปลอยอังคาร ซึ่งอาจจะเป็นแม่น้ำ หรือทะเล ทั้งนี้มีความเชื่อที่จะทำให้วิญญาณของผู้ตายมีความสงบและร่มเย็น

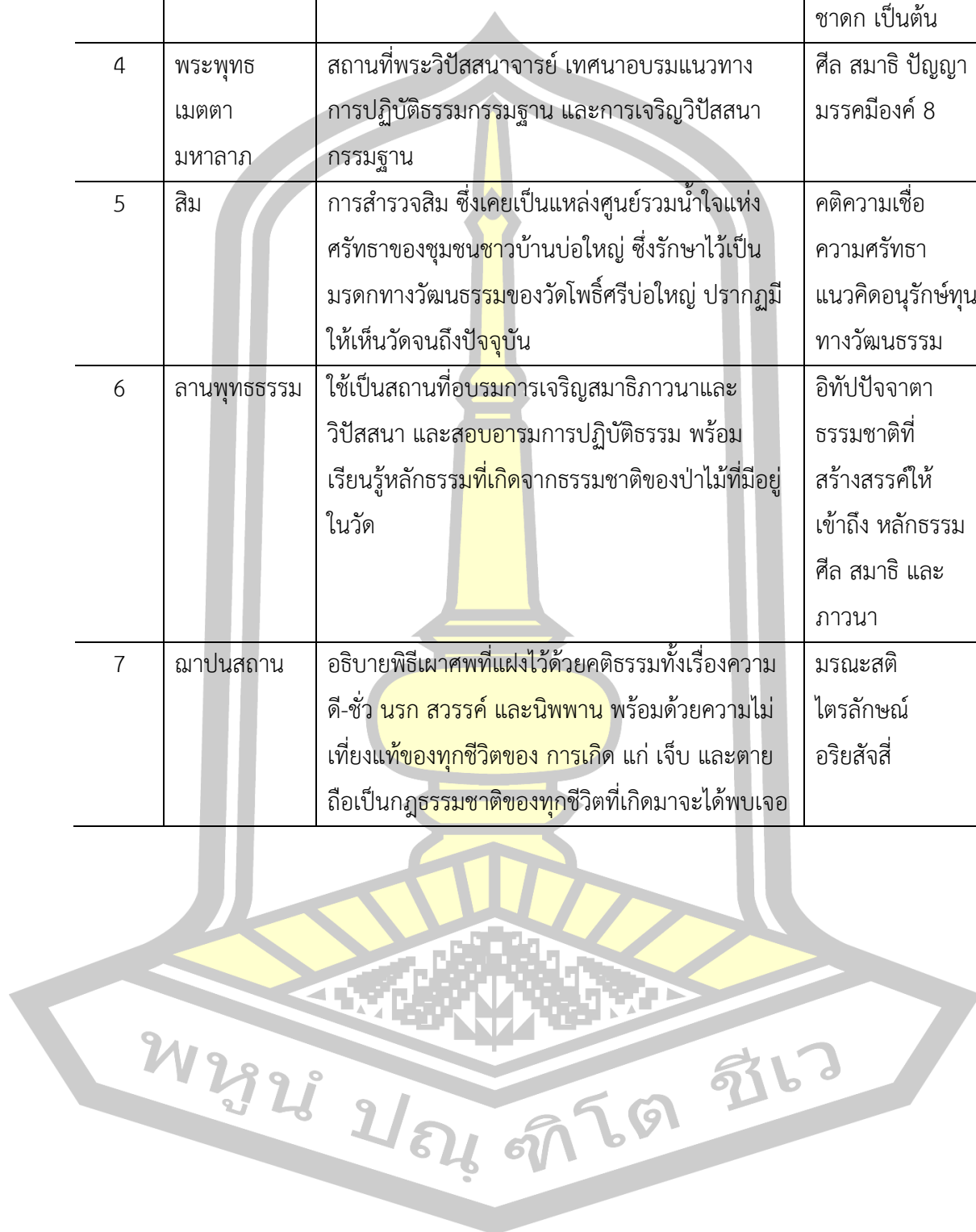
3. สรุปตารางฐานการเรียนรู้ทั้ง 7 ฐาน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาฐานการเรียนรู้ ซึ่งจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏมีต้นทุนทางทรัพยากรภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จึงได้จัดตั้งเป็นฐานการเรียนรู้ทั้ง 7 ฐาน สรุปตามตาราง ดังนี้

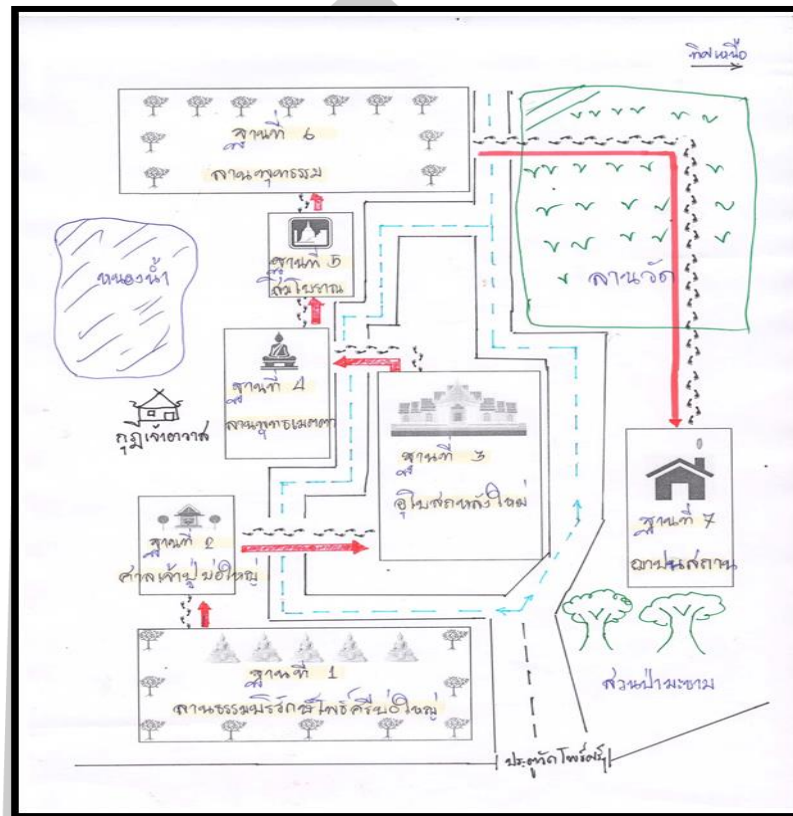
ตารางที่ 2 สรุปฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จำนวน 7 ฐาน

ฐานที่	ทุนทางวัฒนธรรม	กิจกรรม	หลักพุทธธรรม
1	ลานธรรม บริรักษ์ โพธิ์ศรีบัวทอง	ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมให้กับพระภิกษุ-สามเณร และพุทธศาสนิกชน และอธิบายให้เห็นถึงการที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ให้กับพระอริยะสงฆ์จำนวน 1250 รูป มาร่วมประชุม โดยไม่ได้นัดหมาย	ศีล สมาธิ และปัญญา มรรคมีองค์ 8 โอวาทปาฏิโมกข์
2	ศาลเจ้าปู่ บ่อใหญ่	ศูนย์รวมจิตใจของชุมชนชาวบ้านบ่อใหญ่ โดยมีคติความเชื่อเป็นพื้นฐานที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษถือปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความรักสามัคคีในชุมชนที่เกิดจากคติความเชื่อต่อ ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่	คติความเชื่อ ความกตัญญู ความรักสามัคคี
3	พระอุโบสถ หลังใหม่	อธิบายความหมายของพระอุโบสถ การทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ และอธิบายภาพกิจกรรมฝาผนังมีความหมายอย่างไรบ้าง ซึ่งมีแนวคิดแฝงไว้ด้วยคติ	การรักษาศีล และการให้ทาน เช่น อธิบายภาพ

		ธรรมอะไรบ้าง ดังเช่น พระเวสสันดรชาดก เป็นต้น	ของพระเวสสันดรชาดก เป็นต้น
4	พระพุทธรูปเมตตา महाลาภ	สถานที่พระวิปัสสนาจารย์ เทศนาอบรมแนวทางการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน และการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน	ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคมีองค์ 8
5	สิม	การสำรวจสิม ซึ่งเคยเป็นแหล่งศูนย์รวมน้ำใจแห่งศรัทธาของชุมชนชาวบ้านบ่อใหญ่ ซึ่งรักษาไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ปรากฏมีให้เห็นวัดจนถึงปัจจุบัน	คติความเชื่อ ความศรัทธา แนวคิดอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม
6	ลานพุทธธรรม	ใช้เป็นสถานที่อบรมการเจริญสมาธิภาวนาและวิปัสสนา และสอบอารมณ์การปฏิบัติธรรม พร้อมเรียนรู้หลักธรรมที่เกิดจากธรรมชาติของป่าไม้ที่มีอยู่ในวัด	อิทัปปัจจาทา ธรรมชาติที่ สร้างสรรค์ให้ เข้าถึง หลักธรรม ศีล สมาธิ และ ภาวนา
7	ฉาปนสถาน	อธิบายพิธีเผาศพที่แผงไว้ด้วยคติธรรมทั้งเรื่องความดี-ชั่ว นรก สวรรค์ และนิพพาน พร้อมด้วยความไม่เที่ยงแท้ของทุกชีวิตของ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ถือเป็นกฎธรรมชาติของทุกชีวิตที่เกิดมาจะได้พบเจอ	มรณะสติ ไตรลักษณ์ อริยสัจสี่

แผนผังวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ (ภาพที่ 10)

ภาพโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 10 รูปแบบแผนผังวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

จากภาพภาพที่ 10 การสร้างฐานการเรียนรู้พุทธธรรมรวม 7 ฐาน ที่จัดตั้งขึ้นจากชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยมีการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการจัดการจากทางพระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ และคณาจารย์ พร้อมด้วยนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จำนวน 77 คน โดยมีทุนทางวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นต้นทุนทางทรัพยากรที่ปรากฏมีอยู่ภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ นำมาหาแนวทางการจัดการร่วมกันเอาเฉพาะที่จะจัดเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ และนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ พร้อมด้วยนำมาอธิบายขยายความให้เข้าใจในหลักของพุทธธรรม ซึ่งเป็นต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดจัดเป็นฐานการเรียนรู้พุทธธรรม รวม 7 ฐาน เพื่อหาแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นสถานที่แหล่งเรียนรู้พุทธธรรม เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้พุทธธรรมต่อไป

บทที่ 4

แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยร่วมประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมร่วมกับพระภิกษุสงฆ์ ประชาชนชาวบ้านใน และผู้นำชุมชน พร้อมด้วยนิสิตนักศึกษาและคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมศึกษาหลักพุทธธรรมและแนวคิดทฤษฎี เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดจัดเป็นฐานการเรียนรู้ในแต่ละฐานว่าจะใช้หลักธรรมอะไร และใช้แนวคิดทฤษฎีอะไรนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรม และคติธรรมต่างๆ พร้อมด้วยข้อคิดหรือแนวคิดจากประชาชนชาวบ้านและผู้นำชุมชน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ในการจัดการแต่ละฐานการเรียนรู้ โดยมีต้นทุนทรัพยากรทางวัฒนธรรมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ที่ปรากฏมีอยู่ในวัดนำมาเป็นแนวทางการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม จำนวน 7 ฐาน ดังนี้

1. ลานธรรมปริรัักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง
2. ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่
3. อุโบสถหลังใหม่
4. ลานพระพุทธรูปตามหาลาก
5. สิมโบราณ
6. ลานธรรมพุทธธรรม
7. ฌาปนสถานหรือเมรุเผาศพ

1. ฐานที่ 1 ลานธรรมปริรัักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง

ลานธรรมปริรัักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง จัดเป็นฐานการเรียนรู้ทางด้านการอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ให้กับพุทธศาสนิกชน และนักเรียนนักศึกษาที่เข้ามาอบรมจริยธรรมศีลธรรม โดยมีการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติและชี้ให้เห็นหลักการปฏิบัติพร้อมด้วยผลของการปฏิบัติ เพื่อให้รู้ว่าหลักพุทธธรรมที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว หากคนเราหรือบุคคลใดนำมาปฏิบัติจะก่อให้เกิดผลในเรื่องของสติสร้างให้บังเกิดขึ้นกับตนจนก่อให้เกิดเป็นสมาธิ สามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันของเราได้ และเจริญให้มากเข้าก่อให้เกิดปัญญาญาณ หรือปัญญาที่มีสติจากการคิดอะไรมีสติพร้อมสมาธิก็เกิดผลดี คือ ปัญญาที่เกิดจากการคิดสามารถแก้ปัญหาบางอย่าง

ได้นี้คือลานธรรมบวรวิรัชโพธิ์ศรีบัวทอง ที่สร้างไว้เพื่อเป็นที่บรรเทาทุกข์ให้กับผู้คนที่เข้ามาศึกษา ปฏิบัติธรรมกรรมฐานได้เป็นอย่างดี

ในฐานนี้จะใช้เป็นที่ใช้ฝึกสติ สมาธิ และปัญญา แล้วยังมีการสร้างเป็นฐานการเรียนรู้ โดยมีการจำลองสถานที่แห่งนี้เป็นวัดเวฬุวันวิหาร (วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาและสถานที่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์) โดยกำหนดให้พระประธานองค์ใหญ่เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบไปด้วยพระโมคคัลลานะ อยู่เบื้องซ้ายพระสารีบุตร อยู่เบื้องขวาพระพุทธรูปปูนปั้น อยู่บริเวณรอบข้างเปรียบเสมือนพระอรหันต์ ซึ่งกำลังเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในวันสำคัญ ที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนานั้นคือวันมาฆบูชา เป็นวันแห่งการบูชาในวันเพ็ญเดือน 3 ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ในขณะที่มีพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ 1,250 รูป มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีได้นัดหมาย เป็นวันที่พระจันทร์เต็มดวงเรียกอีกอย่างว่า “จาตุรงคสันนิบาต” ในฐานนี้จะได้เรียนรู้หลักธรรมที่เป็นหัวใจของหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือ การกระทำดี ละเว้นชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส (ชัยณรงค์ วระรักษ์, 2561: สัมภาษณ์) ดังนั้น ฐานนี้จึงถือว่ามิ่งมงคลความรู้ได้จากรูปแบบที่พบคือ รู้หลักการปฏิบัติธรรมกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน พร้อมด้วยนำแนวคิดของพุทธประวัติที่พระองค์ทรงแสดงพระปาฏิโมกข์ โดยจำลององค์พระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ปรินิพพานแล้ว แต่คุณงามความดียังปรากฏให้เห็นได้ในหลักพุทธธรรม จึงได้สร้างพระพุทธรูปเป็นดังตัวแทนของพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์สาวกคือ พระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร อัครสาวกชายและขวา เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้และชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมในสมัยพุทธกาลยังคงปรากฏให้เห็นและบังเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามหลักพระธรรมวินัยไม่สาบสูญหายไปไหนยังคงมีอยู่กับบุคคลที่ปฏิบัติ

ฐานนี้ยังจำลองสถานที่ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาด้วยกล่าวคือ เป็นการจำลองสถานที่ในวันมาฆบูชาอีกด้วย ซึ่งความหมายของวันมาฆบูชา หมายถึงการบูชาในวันเพ็ญเดือน 3 เนื่องในโอกาสคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งยังมีพระสงฆ์จำนวน 1,250 รูป มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ อีกด้วย โดยที่พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา 6 และได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้าเอง ในวันที่พระจันทร์เต็มดวงจึงเรียกอีกชื่อว่า จาตุรงคสันนิบาต แปลว่า การประชุมด้วยองค์ 4 มีความหมายว่า องค์ แปลว่า ส่วน สันนิบาต แปลว่า ประชุม จาก 4 แปลว่า 4 ในหลักธรรมโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นมีใจความสำคัญคือ การกระทำดี ละเว้นการทำชั่ว ทำให้จิตใจผ่องใส โดยมีหลักธรรมคือ บุญกิริยาวัตถุ 10 พร้อมทั้งกุศลธรรมบพ (สุเวช สุรารัตน์, 2561: สัมภาษณ์) ในฐานนี้ชี้ให้เห็นถึงหลักการสร้างฐานจำลองเพื่อใช้อธิบายหลักธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์และการบำเพ็ญบุญคือ บุญกิริยาวัตถุทั้ง 10 ประการ ซึ่งประกอบด้วย 1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน 2) ศีลมัย

บุญสำเร็จจากรักษาศีล 3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการภาวนา 4) อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน 5) เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชววยบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น 6) ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ ส่วนบุญที่ได้บำเพ็ญมาแล้ว 7) ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการยินดีในกุศลที่ผู้อื่นได้กระทำแล้ว 8) ฐัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังพระสัทธรรม 9) ฐัมมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงพระสัทธรรม 10) ทิฏฐุชุกรม บุญสำเร็จด้วยการกระทำ ความเห็นให้ตรงถูกต้องตามความเป็นจริง โดยมีการนำหลักธรรมทั้ง 10 ประการ นำมาอธิบายให้เห็น ในฐานการเรียนรู้ก็คือ มีการจัดทำป้ายเขียนหัวข้อหลักธรรมเพื่อใช้อธิบายแก่ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ หรือดูงานให้เข้าใจในแต่ละฐานซึ่งพบเห็นได้อย่างชัดเจน

นอกจากหลักพุทธธรรมที่ผู้สนใจจะได้ศึกษาเรียนรู้หรือรับฟังจากผู้บรรยายแล้วยังมีการจัดกิจกรรมประจำฐานที่ 1 โดยมีแนวทางการจัดให้มีกิจกรรม 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรวมกัน ณ ลานธรรมบวรวิเศษโพธิ์ศรีบัวทอง เพื่ออธิบายเป้าหมาย หลักการของวันมาฆบูชา (หลักโอวาทปาฏิโมกข์) โอวาทปาติโมกข์ หรือ โอวาท 3 คือ หลักคำสอน สำคัญของพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา พระพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ที่มาชุมนุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวนาราม ในวันเพ็ญ เดือน 3 (วันมาฆบูชา) ในครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ โดยตรัสเป็น พระคาถามีเนื้อความที่เป็นมา ดังนี้ คือ (1) การไม่ทำบาปทั้งปวง ได้แก่ การงดเว้น การลด ละเลิก ทำบาปทั้งปวง ซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งความชั่ว มีสิบประการ อันเป็นความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ ความชั่วทางกาย เป็นต้น (2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง ซึ่งได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 เป็นแบบของการทำฝ่ายดีมี 10 อย่าง อันเป็นความดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ เป็นต้น (3) การทำจิตให้ผ่องใส ได้แก่ การทำจิตของตนให้ผ่องใส ปราศจาก นิวรณ์ซึ่งเป็นเครื่องขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ มี 5 ประการ กามฉันทะ พยาบาท ถีนะมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ และวิกิฉณะ เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมข้อนี้ทำให้ทราบว่า เป็นการเรียนรู้เบื้องต้นของ หลักพุทธธรรมที่สามารถสร้างสติให้มีในต้นสำหรับผู้ที่ถือปฏิบัติได้และจัดเป็นแนวทางการสร้างฐาน สติให้มีในตนและก้าวล่วงไปสู่สมาธิต่อไป

2) ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้านั่งสมาธิปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ในลานธรรมบวรวิเศษโพธิ์ศรีบัวทอง ซึ่งมีต้นไม้เป็นที่อาศัยร่มเย็นสบายแก่ผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เพื่อสร้างสติสมาธิให้บังเกิดขึ้นกับตนและได้รับรู้จากผู้เป็นวิทยากรได้อธิบายให้เข้าใจในหลักธรรม มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งรับฟังปัญหาและให้คำปรึกษาการเรียนรู้การทำสมาธิ กล่าวคือ สมาธิ คือ อากาโร ที่ใจตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวอย่างต่อเนื่อง หรืออาการที่ใจหยุดนิ่งแน่วแน่ ไม่ซัดส่ายไปมา เป็นอาการ ที่ใจสงบรวมเป็นหนึ่งแน่วแน่ มีแต่ความบริสุทธิ์ผ่องใส สว่างไสวมืดขึ้นในใจ จนกระทั่งสามารถเห็น ความบริสุทธิ์นั้นด้วยใจตนเอง อันจะก่อให้เกิดทั้งกำลังใจ กำลังขวัญ กำลังปัญญา และความ สุข

แก่ผู้ปฏิบัติในเวลาเดียวกันอีก กล่าวอีกนัยหนึ่งในเชิงลักษณะการปฏิบัติ สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด หรือการที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ให้ฟุ้งซ่าน ดังนั้น หลักของการทำสมาธินี้ทำให้ทราบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐานได้รับรู้แนวทางการปฏิบัติได้อย่างถูกวิธีการเจริญสมาธิหรือวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเสริมสร้างนำไปสู่แนวทางการเจริญปัญญาญาณ หรือมีสมาธิหนึ่งสงบแล้วการนึกคิดสิ่งใดก็จะมีหลักการและเหตุผลสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้

3) ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งจะมีพระวิทยากรหรือวิทยากรแนะนำแนวทางการปฏิบัติพร้อมด้วยนำพาเดินจงกรม เพื่อเสริมสร้างสติให้จิตใจจดจ่อกับการเดินจงกรม และทางด้านพระวิทยากรหรือวิทยากร ได้สอดแทรกเนื้อหาความรู้และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องตลอดการทำกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ความหมายของการเดินจงกรม กล่าวคือ การเดินจงกรม เป็นอริยาบทที่มีความสำคัญอย่างไร คำว่า “จงกรม” เป็นภาษาสันสกฤต มาจากภาษาบาลีว่า “จงกรม” มีความหมายว่า “การเดินกลับไปกลับมา” การเดินจงกรมเป็นการใช้เวลากริยาการเดินให้เป็นกรรมฐานเพื่อสร้างสติให้มีขึ้นและก่อเป็นสมาธิพร้อมด้วยปัญญาได้ ดังนั้น ในข้อนี้ทำให้ทราบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ที่มีการนำพาเดินจงกรมสามารถนำพาให้เจริญสติ ก่อเกิดให้เจริญสมาธิให้มีในตนและก่อเกิดปัญญาได้ในที่สุดสำหรับบุคคลที่มีความตั้งใจตั้งใจปฏิบัติจริงย่อมเห็นได้จริงตามหลักการปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือตามหลักของพุทธธรรมอันเป็นธรรมสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น ในฐานะที่ 1 มีการประเมินผลการเข้ากิจกรรมเบื้องต้นด้วยการสังเกตและสอบถามผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ทราบว่า ได้รับรู้จากพระวิทยากรหรือท่านผู้รู้ได้อธิบายขยายความในหลักพุทธธรรมต่างๆ ให้เข้าใจได้ดี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันนี้ได้ โดยสร้างสติให้มีในตนแล้วสามารถที่จะยับยั้งจิตใจที่ร้อนให้เย็นลงได้ด้วยสติ ถ้าเราพัฒนาสติมากขึ้นสามารถก่อให้เกิดสมาธิได้และนำไปสู่ปัญญา โดยปัญญานี้มีสองลักษณะคือ ปัญญาญาณ ที่สามารถตัดกิเลสได้ แต่สมาธิที่ทำให้เกิดปัญญานี้ก็คิดที่เกิดได้กับบุคคลทั่วไป สามารถนำไปใช้กับหน้าที่การงานได้เป็นอย่างดี

2. ฐานที่ 2 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่

ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ จัดเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ (เจ้าปู่บ่อใหญ่) และความสามัคคีในชุมชน ให้กับพุทธศาสนิกชนรวมถึงนักเรียนนักศึกษาที่เข้ามาเรียนรู้พุทธธรรม โดยมีการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้รู้ว่าคุณความกตัญญูต่อบรรพบุรุษนั้นสามารถสร้างความรักความสามัคคีให้เพิ่มขึ้นในชุมชนผ่านพิธีกรรมบนบานและพิธีแก้บนตามแนวทางที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติมา หากเราหรือบุคคลใดนำมาปฏิบัติกับผู้ที่มีพระคุณ เราย่อมได้รับความรักความเอ็นดูกลับมาจากผู้ที่เราปฏิบัติด้วยเป็นอย่างดี ดังนั้น ในฐานะนี้ผู้เข้าร่วมการเรียนรู้

จะได้รับฟังการบรรยายจากพระวิทยากรและปราชญ์ชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ได้บรรยายถึงประวัติความเป็นมาของเจ้าปู่บ่อใหญ่การก่อตั้งศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ ในฐานนี้จะได้ทำกิจกรรม 3 อย่าง ดังนี้ คือ

1) พิธีกรรมการเลี้ยงเจ้าปู่ ชาวบ้านจะได้รับการนัดหมายจากเฒ่าจ้ำประจำหมู่บ้าน โดยประกาศผ่านหอกระจายเสียงของหมู่บ้านถึงวัน เวลาที่จะทำพิธี นัดให้ชาวบ้านเตรียมอุปกรณ์ รวมถึงเหล้าไห ไก่ตัว เพื่อมาทำพิธีบวงสรวงที่ศาลเจ้าปู่ในวัด ทุกคนจะมาพร้อมเพรียงกัน โดยมีสำนักร่วมสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณของบรรพบุรุษที่คอยดูแลปกป้องบ้านเมืองและลูกหลาน นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงความสามัคคี ผ่านพิธีเลี้ยงศาลเจ้าปู่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าพิธีเลี้ยงเจ้าปู่บ่อใหญ่ นั้น ชาวบ้านบ่อใหญ่ส่วนหนึ่งถือว่าเจ้าปู่บ่อใหญ่เป็นบรรพบุรุษของชุมชนเอง โดยอาศัยศรัทธาเจ้าปู่บ่อใหญ่ เป็นศูนย์กลางสร้างความรักความสามัคคีในชุมชนและชาวบ้านก็ได้แสดงความกตัญญูต่อเจ้าปู่บ่อใหญ่ โดยจะเห็นได้จากพิธีกรรมการเลี้ยงที่ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่คือ ชาวบ้านในชุมชนจะทำการเลี้ยงเจ้าปู่กันในวันพุธแรกของเดือน เฒ่าจ้ำจะประกาศให้ลูกบ้านเตรียมข้าวปลาอาหาร และให้อาหาญาคามัดแทนวัวควาย เป็ด ไก่ และคน ให้ครบตามจำนวนของแต่ละครอบครัว โดยนำไปรวมกันบริเวณพิธีที่ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ เพื่อเป็นเครื่องบวงสรวงถวายแด่เจ้าปู่บ่อใหญ่ จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้นำประกอบพิธีเสีงทายดินฟ้า อากาศ รวมทั้งเหตุเภทภัยที่อาจเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน หลังเสร็จพิธีดังกล่าว ชาวบ้านก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล (สุมาลี มะลิวรรณ, 2561: สัมภาษณ์) ในฐานนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำให้ทราบว่า การเลี้ยงผีเจ้าปู่บ่อใหญ่ ถือเป็นคติความเชื่อสืบมาแต่บรรพบุรุษที่นับถือผีหรือศาสนาผี ถือเป็นความเชื่อที่ปลูกฝังมาแต่โบราณ เป็นศูนย์รวมจิตใจสร้างความรักสามัคคีของชาวบ้าน และแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเพื่อให้ผีปู่บ่อใหญ่ได้คอยปกป้องรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยมีพ่อเฒ่าจ้ำหรือตาจ้ำ ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่บ่อใหญ่

2) พิธีกรรมการบนบาน พิธีกรรมการบนนี้จะเกิดขึ้นเมื่อมีคนในชุมชนหรือบุตรหลาน จะทำการสอบหรือหาสอบเข้ารับราชการ ผู้ปกครองหรือผู้อาวุโสก็จะพาบุตรหลานนำดอกไม้ธูปเทียนนำไปไหว้บูชา เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและบอกกล่าวบนบานด้วยสัจจะต่อเหล่าศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ เป็นการบอกกล่าวให้เจ้าปู่บ่อใหญ่ตามช่วยเหลือให้สำเร็จตามความประสงค์แล้วจะนำเครื่องของมาถวาย หากสำเร็จตามที่ขอด้วยสัตยาอธิฐาน “อ้อยเจ้าที่เจ้าทางอ้อย ลูกหลานมาบนบานดอกบอกกล่าวว่าลูกหลานจะไปสอบ ทำงานทำการให้ได้สอบผ่านได้ทำงานทำการ หากแม่นยำได้คือว่าสิเหล้าไห ไก่โตมาถวายดอก” (สมบัติ ศรีภักดี, 2561: สัมภาษณ์) จากการลงพื้นที่ พบว่า มีผู้คนในชุมชนบ้านโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ได้ประกอบพิธีบนบานขอให้ประสบความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนประสงค์อยากได้ ถ้าสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของต้นที่บนบานขอไว้ก็จะมาแก้บน ตามที่ตนได้ตั้งสัจจะอธิฐานไว้แล้วนั้น

3) พิธีกรรมการแก้บน โดยผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ถึงเรื่องของสัจจะ กล่าวคือ คำว่า สัจจะ หมายถึง จริงใจ หรือ ความซื่อสัตย์ทั้งทางกายและวาจาด้วย ซื่อสัตย์เริ่มจากความจริงใจแล้ว

แสดงออกทางกายคือ ทำจริงพร้อมทั้งกล่าวคำบอกกล่าวด้วยความสัตย์ซื่อ (พิสมัย สีสังข์, 2561: สัมภาษณ์) ในพิธีแก้บน พบว่า ผู้ที่มาแก้บนถ้าไม่มาแก้บนที่ต้นขอไว้ถ้าสำเร็จตามความมุ่งหมายก็มีคติความเชื่อว่าจะมีอันเป็นไป โดยผีปู่ย่าใหญ่จะลงโทษต่างๆ นานา จำเป็นจะต้องรักษาสิ่งของของตน จึงได้มาประกอบพิธีแก้บน โดยมีพ่อเฒ่าเจ้าหรือตาเจ้าได้นำพาประกอบพิธีกรรม

ดังนั้น ในฐานะที่ 2 นี้จะมีการประเมินผลการเข้ากิจกรรมด้วยวิธีการสังเกตและสอบถาม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำให้ทราบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับรู้จากพระวิทยากร ประชาชนชาวบ้านและท่านผู้รู้ได้อธิบายขยายความในหลักธรรมของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเป็นการสร้างความรักสามัคคีในหมู่คณะในชุมชน จึงสามารถทำให้เข้าใจได้ดีและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในสังคมปัจจุบันได้ โดยสร้างการมีจิตสำนึกความกตัญญูเกิดขึ้นกับตัวเองก่อนแล้วถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไปสามารถนำไปใช้กับหน้าที่การงานได้เป็นอย่างดี

3. ฐานที่ 3 อุโบสถหลังใหม่

อุโบสถ จัดเป็นฐานการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงหลักการสร้างพระอุโบสถ เพื่อมุ่งหวังในการประกอบพิธีการทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ และมีคติธรรมจากฐานการเรียนรู้ของอุโบสถให้กับผู้เข้าร่วมรับฟังการอธิบายในโครงสร้างที่ปรากฏมีอยู่ในอุโบสถซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีกับนักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่จะเข้ามาศึกษาดูงานหรือศึกษาเรียนรู้ในหลักพุทธธรรมและคติธรรมต่างๆ ที่ปรากฏว่ามีอยู่ในอุโบสถหรือโบสถ์

การสร้างอุโบสถหรือโบสถ์ จำเป็นจะต้องเลือกพื้นที่ๆ เหมาะสมเป็นพิเศษ โดยมีการประชุมร่วมด้วยคณะสงฆ์และผู้นำชุมชนพร้อมด้วยชาวบ้านในชุมชน ได้ตกลงเพื่อวิเคราะห์หาเหตุผลและแนวคิดของแต่ละบุคคล เพื่อลงมติเห็นพร้อมต้องกันในการที่จะสร้างพระอุโบสถ แต่โบราณประเพณีของคนพื้นถิ่นการสร้างโบสถ์ในพื้นที่นั้นจะต้องบริสุทธิ์สะอาดปราศจากมลทินทั้งปวง อันที่จริงนั้นการก่อสร้างใดๆ ก็ตามในพระพุทธศาสนา มักจะมีการเลือกพื้นที่ที่สะอาดบริสุทธิ์ด้วยกันทั้งสิ้น แม้แต่องค์พระเจดีย์เองก็ปรากฏกล่าวถึงในตำนานโบราณเสมอว่า ในการเลือกที่สร้างนั้นต้องพิจารณาแม้เนื้อดิน ตลอดจนกลิ่นและสีของดินด้วยซ้ำไป เช่น ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อุปัฏฐก ตำนานว่าด้วยการสร้างพระสถูปเจดีย์ เป็นต้น ที่กล่าวมานี้เป็น การเลือกชนิดดินในทางด้านวัตถุเท่านั้น ดังได้กล่าวมาแล้ว สำหรับการสร้างโบสถ์นั้นต้องพิจารณาถึง ความบริสุทธิ์ของพื้นดินให้ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นสถานที่ที่จะสร้างโบสถ์จะต้องมีความบริสุทธิ์ในการใช้สอยก่อนหน้านั้นมาด้วย เช่น ไม่เคยเป็นสุสานหรือเคยเป็นเชิงตะกอนมาก่อน ไม่เคยเป็นที่ประหารหรือไม่เคยเป็นที่ใดๆ ที่มีการใช้งานที่เป็นอัปมงคลมาก่อน (ยวนใจ สีสังข์, 2561: สัมภาษณ์) ดังที่ได้กล่าวมาทำให้ทราบว่า โบราณประเพณีการเลือกสรรหาพื้นที่การสร้างโบสถ์ จำเป็นจะต้องหาที่ๆ เหมาะสม เพราะพระอุโบสถนั้นจำเป็นจะต้องใช้ประกอบพิธีกรรมของคณะสงฆ์หรือเรียกว่าพิธีการทำสังฆกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์

แต่ปัจจุบันไม่ได้พิจารณาถึงขนาดนั้น ขอให้ผู้มีอุปถัมภ์ในการสร้างหรือเจ้าภาพที่มาสร้างมีกำลังในการรวบรวมปัจจัยนำมาสร้างให้สำเร็จนี่คือประเด็นแรกเริ่มในสังคมปัจจุบัน สถานที่ที่กลมมดตีที่เหมาะสมหรือสมควรสร้างก็จะดำเนินการสร้างได้เลย โดยมีการประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ประกอบด้วยเจ้าภาพผู้เป็นประธาน แลคณะสงฆ์หมู่ใหญ่ร่วมพิธีมีการจัดพิธีใหญ่ในการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเสริมบุญบารมีให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ เป็นต้น

อุโบสถ โบราณนิยมสร้างในน้ำเพราะในน้ำมีความบริสุทธิ์ของพื้นที่ปลูกสร้างเป็นพิเศษ ตัวโบสถ์จะต้องอยู่ห่างจากฝั่ง ชั่วระยะวัคน้ำสาตไม่ถึง และเมื่อพระภิกษุ ข้ามจากฝั่งมายังโบสถ์แล้ว จะต้องซักสะพานออกไม่ให้มีสิ่งเชื่อมต่อระหว่างฝั่งกับตัวโบสถ์ และในการสร้างโบสถ์ใหม่ทุกครั้ง พระสงฆ์จะต้องประกอบพิธีถอนความไม่บริสุทธิ์ใดๆ ที่อาจมีในพื้นที่นั้นเสียก่อน ในการสวดถอนของคณะสงฆ์นั้น พระภิกษุจะห่างกันในระยะหัตถบาสนเต็มพื้นที่ที่จะต้องการสวดถอน ถ้าไม่อาจหาพื้นดินบริสุทธิ์ได้ก็จะกระทำสังฆกรรมกันกลางน้ำ โดยซักสะพานหรือสิ่งทีทอดข้ามติดต่อระหว่างโบสถ์น้ำหรืออุทกเขกับฝั่งออก เพื่อตัดความเชื่อมโยงระหว่างพื้นดินที่ไม่บริสุทธิ์กับแพ หรือเรือที่ใช้ทำสังฆกรรมในกรณีที่ใช้โบสถ์เก่าก็มักจะทำให้บริสุทธิ์ขึ้นมาใหม่ ด้วยการสวดและผูกสีมาทับซ้อนของเดิมเราจึงเห็นวัดโบราณบางวัด มีหลักสีมาหรือโบสีมาสองหรือสามหลักและลูกนิมิตเก่าอยู่ด้วย (สุวรรณี ลิทหาร, 2561: สัมภาษณ์) โดยหลักการดังกล่าวทำให้ทราบว่าการสร้างอุโบสถที่นิยมสร้างในน้ำนั้น แสดงให้เห็นว่าน้ำนั้นมีความบริสุทธิ์ที่สามารถนำมาชำระล้างและดื่มกินได้ จึงถือว่ามี ความบริสุทธิ์อาจจะมีแนวคิดจากคตินิยมของพราหมณ์หรือฮินดูในประเทศอินเดีย เมืองพาราณสี ที่ปรากฏว่ามีแม่น้ำคงคา ที่มีคติความเชื่อว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ บุคคลใดได้ลงอาบหรือชำระตัว ในแม่น้ำคงคาสามารถชำระล้างบาปกรรมต่างๆ ได้ ถือเป็นคตินิยมของคนที่มีนบถือศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ในประเทศอินเดีย โดยมีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ในพื้นที่ดินแดนสุวรรณภูมิรวมถึงประเทศไทย ปรากฏว่ามีโบราณสถานหรือศาสนสถานที่เป็นของศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ มีอยู่ในแถบถิ่นพื้นที่อีสานเป็นจำนวนมาก เช่น ปราสาทกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น ซึ่งปรากฏหลักฐาน ทางโบราณคดีว่า เป็นโบราณสถานสมัยขอม เรื่องอำนาจ ได้ขยายฐานอำนาจของตนสร้างปราสาทหรือกู่ไว้ทางภาคอีสานหลายจังหวัดด้วยกัน นี่คือจุดสำคัญในการวิเคราะห์ให้เห็นว่า การสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสถานที่สำคัญอะไรสักอย่าง จะต้องพิถีพิถันในการคิดสรรหาสถานที่ให้เหมาะสม เพื่อที่สร้างขึ้นมาจะได้มีความศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อ สืบต่อกันมา จึงปรากฏให้เห็นว่าในอดีตการสร้างอุโบสถจะต้องสร้างอยู่กลางสระน้ำ เพื่อความบริสุทธิ์ของอุโบสถหรือเพื่อการทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ในการทำสังฆกรรมแล้วจะสามารถทำให้บริสุทธิ์ได้ แต่ปัจจุบันมีแนวคิดแตกต่างไปประยุกต์เข้าสมัยใหม่ การสร้างอุโบสถสร้างบนพื้นที่ของวัด ที่คิดว่าเหมาะสม และจำเป็นอย่างยิ่งคือปัจจัยในการก่อสร้าง อาจจะมีเจ้าภาพหรือร่วมกันเป็นเจ้าภาพ

ถ้าไม่มีเจ้าภาพหลักก็จะมีการประชุมชาวบ้านที่จะดำเนินการจัดหาหรือจัดตั้งเป็นกองผ้าป่าสามัคคีชาวบ้านและญาติๆ ที่ไปทำงานต่างจังหวัดหรือตามโรงงาน เป็นต้น

การสร้างอุโบสถหรือโบสถ์ เมื่อสร้างสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะสงฆ์ยังจะต้องทำพิธีผูกพัทธสีมา คือ ตั้ง “โบสีมา” เป็นเครื่องหมายเขตบริสุทธิล้อมรอบอาคารที่เป็นตัวโบสถ์อีกชั้นหนึ่ง เมื่อเสร็จพิธีผูกพัทธสีมาแล้วจึงถือว่าใช้โบสถ์นั้นทำสังฆกรรมได้ วัตถุที่ใช้กำหนดเขตสีมานั้นเรียกว่า “นิมิต” ซึ่งเป็นวัตถุที่นำมาวางเป็นเครื่องหมายให้คนเห็นเป็นหลักฐาน เช่นเดียวกับการกำหนดหมุดโฉนดที่ดินในปัจจุบัน ในอดีตนั้นเมื่อพระสงฆ์ประกาศเขตอุโบสถและไม่มีผู้ค้ำนกรรมสิทธิ์แล้ว จึงฝังลูกนิมิตเป็นที่หมาย และนิมิตนั้นต้องไม่เป็นสิ่งที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย ปัจจุบันนี้จึงนิยมฝังลูกหินกลมลงในดินตรงที่ที่ต้องการกำหนดเขตส่วนโบสีมา ก็คือเครื่องหมายแสดงให้รู้ว่าใต้ดินตรงนั้นมีลูกนิมิตฝังอยู่ในพุทธบัญญัติ เดิมได้กำหนดไว้ว่านิมิตอาจใช้แสดงได้ด้วยวัตถุ 8 ชนิด คือ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ หรือแอ่งน้ำ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่มีความสะดวกที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ กำหนดเขตสิ่งปลูกสร้าง เพราะที่ดินสำหรับสร้างวัดมีขนาดเล็ก ต้องการกำหนดจุดที่แน่นอน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทจากเจ้าของที่ดินที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ในสมัยพุทธกาลนั้นอาจกำหนดจากสิ่งที่จะระบุไว้ในพุทธบัญญัติได้ เพราะที่ดินส่วนใหญ่ยังว่างเปล่าปราศจากเจ้าของครอบครอง การกำหนดเขตอารามก็ใช้เอาสิ่งที่มีขนาดใหญ่เป็นที่หมายได้สะดวก (สุวรรณสี ธิหาร, 2561: สัมภาษณ์) การบอกเขตหรืออาณาเขตของพระอุโบสถ พบว่า ถือเป็นสิ่งสำคัญในอดีตจะมีการกำหนดตามนิมิตตามที่แสดงไว้ด้วยวัตถุ 8 ชนิด โดยในที่ประชุมสงฆ์หรือในคณะสงฆ์จะลงมติอนุมัติชี้จุดบอกเขตแดนจากไหนถึงไหน โดยมีอำนาจทางคณะสงฆ์เป็นหลักในการบอกเขตหรือปักเขตแดน ไม่เหมือนในปัจจุบันการสร้างโบสถ์จะต้องมีการทำหนังสือราชการของอย่างเป็นทางการไปทางสำนักพุทธ เพื่อขอพระราชทานวิสุงคามสีมาจากสำนักพระราชวัง เพื่อทูลเกล้าฯ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นไปตามระเบียบขั้นตอนพิธีถ้าทรงอนุญาต ก็สามารถจัดมีการประกอบพิธีวัดเขตหรือบอกเขตวิสุงคามสีมา โดยหน่วยราชการทางจังหวัดหรืออำเภอพร้อมด้วยสำนักพุทธ มาร่วมในพิธีวัดเขตหรือบอกเขตวิสุงคามสีมา แล้วจึงจะมีการจัดงานพิธีฝังลูกนิมิตได้ แต่ก่อนจะจัดงานจะต้องนิมนต์คณะสงฆ์หมู่ใหญ่ในอำเภอนั้นๆ ได้ประกอบพิธีกรรมในการสวดถอยถอนเขตสีมา เพื่อให้อุโบสถที่สร้างนั้นมีความบริสุทธิ์เสียก่อนนี้ ชี้ให้เห็นเป็นคตินิยมของโบราณประเพณีที่นิยมสร้างโบสถ์ในสถานที่ที่บริสุทธิ์นั่นเอง จึงจะดำเนินการจัดงานพุทธาภิเษกเพื่อการสวดบรรจุพุทธานุภาพเสริมสร้างให้มีความศักดิ์สิทธิ์ลงไปในพื้นที่อุโบสถและมีพิธีตัดหวายลูกนิมิตหรือทักษิณิคมิตในเขตที่กำหนดต่อไป

การใช้โบสีมา 2 ใบ ซ้อนปักเป็นอาณาเขตกระทำสังฆกรรม รอบโบสถ์นั้น มีทางสันนิษฐานว่าโบสถ์เดิมเป็นโบสถ์ที่ใช้ในการทำสังฆกรรมของนิคายหนึ่ง ต่อมาเมื่อสงฆ์ในวัดนั้นเปลี่ยนเป็นนิกายอื่น จึงได้มีการผูกโบสีมาขึ้นใหม่ซ้อนกับสีมาเดิม หรือในอีกกรณีหนึ่ง วัดเดิมซึ่งเป็นวัดที่ราษฎรสร้างขึ้น ได้รับการอุปถัมภ์เป็นวัดหลวง จึงมีการผูกสีมาหลวงขึ้นใหม่ซ้อน กับสีมาเดิมชาวบ้าน

ถือกันว่าเขตสีมานี้เป็นเขตที่สำคัญสุดของวัด เพราะในการกระทำสังฆกรรมในบางกรณี คณะภิกษุหรือสงฆ์ผู้ประกอบพิธีเท่านั้นจึงจะเข้าไปในเขตสีมาได้ ผู้อื่นจะย่างกรายล้ำเข้าไปไม่ได้เลย หากมีผู้ละเมิดแล้ว สังฆกรรมนั้นจะไม่สมบูรณ์ จะต้องทำใหม่ (เสถียร นนทะน้า, 2561: สัมภาษณ์) ด้วยเหตุดังกล่าว พบว่า บางวัดมีความเข้มงวดในพิธีกรรมหรือสังฆกรรมเป็นอย่างมาก จึงนิยมตั้งเสมาไว้ชิดกับตัวโบสถ์ที่ริมผนังด้านนอก เพื่อขจัดปัญหาแต่ก็มีบางวัดที่ทำเสมาติดกับกำแพงรอบนอก เพื่อล้อมเอาพุทธาวาสเป็นเขตเสมาไว้ทั้งหมด ซึ่งปรากฏให้เห็นดังเช่นวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ในกรุงเทพมหานคร สีมาที่กำหนดเขตไว้กว้าง เช่น นิยมเรียกกันว่า “มหาสีมา” ส่วนมากภาคกลางจะนิยมแต่ทางภาคอีสานจะนิยมสร้างโบสถ์เป็นสัดส่วนไม่นิยมสร้างทับซ้อนของเดิม

อุโบสถที่มีใบเสมาทับซ้อนหรือมหาสีมา เมื่อมีการลงทำสังฆกรรมครั้งใด ก็จะปิดประตูเขตพุทธาวาสไว้ทั้งหมดจนกว่าจะเสร็จพิธีสังฆกรรม เขตสีมานั้นกำหนดแนวจากหลักสีมาที่ตั้งไว้ ล้อมรอบตัวอาคารที่เป็นโบสถ์ เพราะโดยทั่วไปโบสถ์มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ดังนั้นหลักเสมาจึงจำเป็นจะต้องมีอย่างน้อย 4 หลัก เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ได้ครบถ้วน แต่ถ้าเป็นโบสถ์ขนาดใหญ่ ก็อาจกำหนดให้มีได้มากกว่า 4 หลักได้ เช่นอาจมีได้ถึง 8 หรือ 10 หลักเพื่อให้กำหนดแนวเขตได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักเสมาที่อยู่กลางด้านหน้าของโบสถ์นั้นถือว่าเป็นเสมาสำคัญ นิยมเรียกกันว่า “สีมาชัย” (เสมานี้จะได้รับการบูชาจากผู้ที่จะเข้าพิธีอุปสมบททุกครั้ง) ในบางกรณีนั้น อาจกำหนดหลุมนิมิตเพิ่มขึ้นอีกหลุมหนึ่ง ภายในโบสถ์ที่หน้าพระประธานตรงจุดที่พระพุทธปฏิมาทอดพระเนตรลงสู่พื้นโบสถ์ โบสถ์ก็เช่นเดียวกับวิหาร ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมซึ่งแตกต่างกันไป ตามภูมิภาคและประเทศ การสร้างโบสถ์บางแบบในอดีตมีลักษณะปิดทึบ ไม่มีช่องลมและหน้าต่าง มีแต่ประตูเข้าออกเพียงด้านหน้าด้านเดียว โบสถ์แบบนี้เป็นแบบที่อับทึบไม่ถูกสุขลักษณะก็จริง แต่ก็เป็นที่นิยมสร้างกันสำหรับวัดที่มีประวัติขลังทางอาคม ส่วนมากโบสถ์ที่มีลักษณะเช่นนี้มักจะเป็นโบสถ์ของวัดฝ่ายอรัญวาสี โบสถ์ชนิดนี้เรียกว่า “โบสถ์มหาอุดม” มีวิธีการสร้างโบสถ์ในลักษณะเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเสียดลอดเข้าไปในระหว่างกระทำพิธีกรรมได้ และเพื่อช่วยให้พระภิกษุที่ประกอบพิธีมีสมาธิแน่วแน่ เพราะตัวโบสถ์จะป้องกันเสียงรบกวนจากภายนอกได้ดี โบสถ์ก็เช่นเดียวกับวิหาร (ประเทือง สีสังข์, 2561: สัมภาษณ์) จากการสัมภาษณ์ พบว่า โบสถ์มหาอุดม จะนิยมสร้างในยุคสมัยเก่าที่จัดเป็นโบราณวัตถุหรือเรียกว่าโบสถ์สมัยโบราณ ที่พบได้จากวัดที่มีความเก่าแก่พบได้มากทางภาคอีสาน บางวัดก็จะขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุของกรมศิลปากรหรือที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ก็จะได้เห็นได้จากโบสถ์เก่าหรือพระอุโบสถหลังเก่าที่ยังคงรักษาสภาพไว้ให้เห็นหรือเรียกว่าสมิโบราณ ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันซึ่งเรียกว่า โบสถ์มหาอุดม

ดังนั้น ความสำคัญของโบสถ์มีความสำคัญและจำเป็นต่อคณะสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมของพระภิกษุสงฆ์ และเป็นที่สำหรับบวชพระในพระวินัย กำหนดว่าพระต้องบวชในโบสถ์เท่านั้นจะบวชบวชนอกโบสถ์ไม่ได้ ซึ่งในครั้งพุทธกาล

ไม่ได้กำหนดจะบวชตรงไหนหรือจะบวชที่ใดไม่กำหนด แต่ปัจจุบันต้องมีกฎระเบียบแบบแผนในการควบคุม และมีกฎระเบียบจากเถระสมาคมเพื่อควบคุมให้การประกอบพิธีกรรมให้อยู่ในระบบระเบียบเดียวกัน จึงมีข้อกำหนดการบวชพระจะต้องบวชในโบสถ์เท่านั้น โบสถ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อคณะสงฆ์ในปัจจุบัน และโบสถ์ก็เป็นที่ยกย่องใช้เป็นสถานที่สวดมนต์ไหว้พระ หรือทำวัตรสวดมนต์ เข้า-เย็น พร้อมด้วยใช้เป็นที่ยกย่องปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐานของพระภิกษุสงฆ์อีกด้วย ปัจจุบันวัดไหนที่สร้างพระอุโบสถ จะมีผู้ที่ให้ความสนใจเข้าไปร่วมทำบุญหรือร่วมเป็นเจ้าของภาพสมทบทุนสร้างเป็นจำนวนมาก เพราะเหตุที่โบสถ์มีความสำคัญและจำเป็นต่อพระศาสนา บุคคลทั่วไปจึงคิดว่าการสร้างพระอุโบสถจะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ แต่ความเป็นจริงทางพุทธศาสนาบุญที่ยิ่งใหญ่คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลुरुธรรมเข้าสู่รรคผลหรือพระนิพพานนั่นเอง

4. ฐานที่ 4 ลานพระพุทธรูปตามศาลา

ลานพระพุทธรูปตามศาลา จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในหลักพุทธธรรม โดยมีการอธิบายให้เห็นถึงความมีศรัทธาต่อพระพุทธรูปที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ไว้ให้พุทธศาสนิกชนกราบไหว้เคารพบูชา โดยมีสื่อการเรียนการสอนจากพระพุทธรูป นามว่า “พระพุทธรูปตามศาลา” และเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ทางด้านอธิบายหรือบรรยายหลักพุทธธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

ในฐานนี้จัดเป็นฐานการเรียนการสอนในหลักพุทธธรรม โดยมีพระพุทธรูปตามศาลา ซึ่งจัดเป็นสื่อการเรียนรู้สร้างขึ้นมาเพื่ออะไร นที โนนใหญ่ (2561 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในการสร้างลานพระพุทธรูปตามศาลามีแนวคิดมาจาก พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นความเป็นไปของธรรมชาติทั้งหลายจนเกิดญาณรู้ในอริยสัจทั้งหลายตามความเป็นจริงในสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้เรียกว่า อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ 1) ทุกข์ ความทุกข์ หรือปัญหาของชีวิตทั้งหมด 2) สมุทัย สาเหตุของทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหาชีวิต 3) นิโรธ ความดับทุกข์ หรือภาวะหมดปัญหา 4) มรรค ทางดับทุกข์หรือแนวทางแก้ปัญหาวินัย ดังนั้น ในฐานการเรียนรู้นี้ทำให้ พบว่า การสร้างพระพุทธรูปไม่ว่าจะเป็นอดีตหรือปัจจุบัน จะต้องประกอบด้วยหลักการและเหตุผลเสมอ คือยึดหลักการอ้างอิงถึงสิ่งที่ปรากฏในอดีต ไม่ว่าจะเป็นครั้งพุทธกาลหรือประกอบหลักธรรมต่างๆ เพื่ออธิบายความหมายและที่มาของการสร้างขึ้นมามีเหตุผล เหมือนอย่างการสร้างพระพุทธรูปตามศาลา จัดเป็นสื่อการเรียนการสอนความหมายของการสร้างและอิงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูป เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ออกบวชเพื่อค้นหาโมกขธรรมจนได้ตรัสรู้พระพุทธเจ้า เมื่อยามรุ่งของคืนวันเพ็ญ เดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี หลังจากตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงพักผ่อนเป็นเวลา 7 สัปดาห์ แล้ว เสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงคิดถึงพระอาจารย์ทั้งสอง คืออาฬรดาบส และอุทกดาบส แต่ท่านทั้งสองได้สิ้นชีพแล้ว จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีพระธรรม

เทศนาที่พระองค์แสดงครั้งแรกเรียกว่า ปฐมเทศนา พระธรรมที่ทรงแสดงเรียกว่า ธรรมจักรกัปปวัตนสูตร หลังจากฟังพระธรรมเทศนา โภณทัณฺณยะ ได้ดวงตาเห็นธรรมจึงทูลขอบวช นับว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลกทำให้เกิดมีพระรัตนไตร คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ครบองค์ 3 ประการ จากนั้นทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดอีก 4 ท่าน จนเกิดความเข้าใจธรรมและทูลขอบวชตามลำดับ และทั้ง 5 ท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้จึงมีการสร้างพระพุทธรูปและพระอรหันสาวกขึ้นจากหลักฐานทางพุทธประวัติ

ประวัติความเป็นมาของ พระพุทธเมตตา พิชิตชัย เทียงท่า (2561 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปฏิมาอันงดงามยิ่ง ประดิษฐาน ณ ห้องบูชาชั้นล่างสุดของพระมหาเจดีย์พุทธคยา ทางประตูด้านทิศตะวันออก ประดิษฐานภายในเจดีย์พุทธคยา ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 147 เซนติเมตร สูง 165 เซนติเมตร สร้างด้วยเนื้อหินทราย สมัยปาละ มีอายุประมาณ 1,400 ปี ผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกซึ่งได้รอดพ้นจากการถูกทำลายได้ ในศตวรรษที่ 13 มีกษัตริย์ฮินดูนามว่า พระเจ้าสาสังกา ของรัฐเบงกอล ที่ไม่ต้องการที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของแคว้นมคธ ซึ่งมีพระเจ้าปुरुณรมา เป็นผู้ปกครองในสมัยนั้น ต้องการประกาศตนเป็นอิสระ จึงได้กรีธาทัพมาทำลายจุดศูนย์กลางของแคว้นมคธ คือบริเวณดินแดนแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ทันที ด้วยหมายจะทำลายขวัญของกษัตริย์และประชาชนเสียก่อน แล้วจึงค่อยยกทัพไปตีเมืองหลวงในขั้นต่อไป เพราะบริเวณพุทธคยานี้มีต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระพุทธเมตตาเป็นหัวใจสำคัญที่ชาวพุทธให้ความเคารพนับถือ กราบไหว้บูชากันมาก ทำให้การขยายตัวทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เมื่อกษัตริย์ชาวฮินดูได้เข้ายึดบริเวณพุทธคยาแล้วได้รับสั่งให้ทหารเริ่มรื้อรังกังก้านสาขาด้านพระศรีมหาโพธิ์และตัดรากจนหมดสิ้น แม้แต่รากต้นพระศรีมหาโพธิ์ จะเลื้อยขนานไปในทิศทางใดก็สั่งให้ทหารขุดรากออกให้หมด จากนั้นก็สั่งให้ฟางอ้อยต่างเชื้อเพลิงวางสุม ที่ต่อแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์แล้วลาดน้ำมันจุดไฟเผาด้วยประสงค์จะมีให้หน่อแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้มีโอกาสงอกขึ้นมาได้เลย ดังนั้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่า การแย่งชิงความเป็นใหญ่ในอดีตกาลที่ผ่านมาการยกกองทัพเพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ จะต้องทำลายศรัทธาขวัญและกำลังในของกองทัพศัตรูคู่แข่ง จึงทำลายศาสนาพุทธ ที่พระพุทธศาสนาถูกทำลายที่ประเทศอินเดียก็ด้วยเหตุผลการแข่งขันอำนาจความเป็นใหญ่ และทำลายศาสนาของฝ่ายตรงข้าม จุดมุ่งหมายก็เพื่อขยายฐานอำนาจและขยายฐานอำนาจทางศาสนาของตน จนเป็นเหตุให้พุทธคยาในปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของศาสนาฮินดู แต่ทางศาสนาฮินดูก็ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นอวตารองค์หนึ่งของพระนารายณ์ จะเห็นได้ว่าชาวฮินดูจะเคารพพระพุทธเจ้าเช่นกัน

พระเจ้าสาสังกา ทรงนับถือศาสนาฮินดูรับสั่งให้ทหารเข้าไปในพระมหาวิหารพุทธคยาแล้วสั่งให้เสนาบดีนำพระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อหินทราย ออกไปจากมหาวิหาร แต่เผอิญเสนาบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าคิดว่า ถ้ามาตรแม้นว่าเราจะนำพระพุทธรูปองค์นี้

ออกไปเสียจากวิหารแล้วไซ้ ก็เกรงกลัวว่าจะเกิดไม่ทันศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย์ แต่ถ้าเราไม่นำออกไปตามพระบัญชา เราก็จะต้องถูกประหารชีวิตโดยไม่ต้องสงสัย ทันใดนั้น ความคิดอย่างหนึ่งก็ได้เกิดขึ้นมา แล้วกราบทูลแต่พระราชาวา พระพุทธรูปองค์นี้ใหญ่โตมากยากที่จะนำออกไปในวันนี้ได้ ข้าพระองค์ใคร่ขอโอกาสสัก ๗ วัน เพื่อหาทางนำพระพุทธรูปนี้ออกไปจากพระวิหารให้จงได้พระเจ้าสาส์กาจึงตกลงพระหทัยยอมให้ปฏิบัติตามคำขอร้องของเสนาบดีฝ่ายเสนาบดีครั้งให้คำมั่นสัญญาเรียบร้อยแล้วจึงได้เริ่มแผนการตามที่ตนคิดไว้ในใจโดยใช้แผ่นอิฐมาก่อเป็นกำแพงกั้นพระพุทธรูปไว้อย่างมิดชิดพร้อมกับตั้งประทีปโคมไฟบูชาไว้ภายในกำแพงที่กั้นปิดไว้ ครั้นครบ 7 วันจึงกราบทูลพระราชาวา บัดนี้เกล้ากระหม่อมฉันได้จัดการนำพระพุทธรูปออกไปจากพระมหาวิหารแล้ว พระเจ้าสาส์กา พอได้สดับคำเช่นนั้น แทนที่พระองค์จะยินดีปรีดาเพราะความปรารถนาของพระองค์สำเร็จแล้ว แต่พระองค์กลับทรงเสียพระหทัย ถึงกับมีพระโลหิตออกจากปากและจมูกแล้วล้มลงต่อหน้าหมู่ทหารและสรวรรค ณ ที่นั้นเอง ในขณะที่กองทัพพระเจ้าสาส์กา รอทัพอยู่ ณ พุทธคยาภคัตรีชวามครคือพระเจ้าปุณณรมา ได้เสด็จยกทัพมาถึงพอดี ฝ่ายพวกกองทัพของพระเจ้าสาส์กาซึ่งต่างอกสั้นขวัญหนี้อยู่ก่อนแล้วก็ยิ่งเสียขวัญ ต่างแยกย้ายหนีเอาตัวรอดไปคนละทิศละทาง จากนั้นพระเจ้าปุณณรมาก็ได้แกะแผ่นอิฐออก ได้ปรากฏเห็นพระพุทธรูปเมตตาอยู่ในวิหารเหมือนเดิม (วงศกร สงนอก, 2561 : สัมภาษณ์) ดังนั้น ความเป็นมาของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ทางพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่า พระพุทธศาสนาอดพ้นอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบันและมีความศรัทธาเกิดกับผู้คนเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ก็ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์หรือพลังของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคติความเชื่อจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็ยังมีคติความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ของพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าและอรหันสาวก พร้อมด้วยเหล่าเทพเทวาทั้งหลายที่ปกปักรักษาในพื้นที่อันเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ทุกคนเหล่าชาวพุทธอยากที่จะไปเยือนสักครั้งในชีวิต คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน หรือที่พุทธคยานั่นเอง ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของพระพุทธรูปเมตตาทางวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จึงได้ใช้หลักการและเหตุผลดังกล่าวมาได้ทำการก่อสร้างพระพุทธรูปนามว่า พระพุทธรูปเมตตา และในวันจัดงานสมโภชได้นิมนต์เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม มาเป็นประธานและท่านได้ให้นามต่อท้ายว่า “มหาลาก” จึงได้ชื่อเต็มๆ ว่า “พระพุทธรูปเมตตาตามมหาลาก”

ดังนั้น การสร้างพระพุทธรูปเมตตาตามมหาลาก ก็เพื่อเป็นพุทธบูชาเป็นดังตัวแทนของพระพุทธเจ้าและองค์จริงในปัจจุบัน คือ พระพุทธรูปเมตตา ประดิษฐานอยู่ที่ประเทศอินเดีย เป็นพระประธานในพระเจดีย์พุทธคยา ที่อยู่คู่กันกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีพระพักตร์ที่เปี่ยมด้วยความเมตตาเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนแห่งการระลึกถึงพระเมตตาคุณของพระพุทธเจ้าที่เมื่อทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เมตตาโปรดสั่งสอนวินัยสัตว์ทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายให้ได้รับรู้ตามคำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งได้ผ่านกาลเวลามายาวนาน จนเป็นหนึ่งในจุดหมายของการเดินทางจาริกธรรมแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนทุกสารทิศ มุ่งมาเพื่อที่จะมาสักการะสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ถึงจะเป็น

ต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา แต่จุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ดินแดนพุทธภูมิ หรือเส้นทางสู่พุทธคยา เพื่อจักได้ เจริญจิตภาวนา สวดมนต์ปฏิบัติบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันเป็นการบูชาสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา การใช้ประโยชน์จากสถานที่เพื่อปฏิบัติธรรมและเป็นการเรียนรู้ก่อเกิดศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ด้วยเนื้อหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทดลองนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระพุทธรูปเมตตา โดยใช้ลานพระพุทธรูปเมตตาเป็นสื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงประจักษ์จนทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจที่มาที่ไปเกี่ยวกับพระพุทธรูปเมตตา รวมถึงตำนานต่างๆ ผ่านการอธิบายให้เข้าใจได้ถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปเมตตาตามมหาลาภ และหลักพุทธธรรม ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในกิจกรรม “ผมว่าเรียนในห้องเรียนจะเน้นให้จำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ลืมนง่าย แต่ถ้ามาเรียนในพื้นที่จริง จะสามารถเชื่อมโยงจากพื้นที่ไปสู่เนื้อหาได้และเข้าใจมากกว่า” (อณัญรัตน์ บุตสุริย์, 2561: สัมภาษณ์)

5. ฐานที่ 5 สิม

สิม คือ โบสถ์ เป็นคำนิยมเรียกของคนอีสานในสมัยอดีตของบรรพบุรุษ ซึ่งปรากฏอยู่ในพื้นที่ดินแดนภาคอีสานเป็นส่วนมาก และยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งบางวัดจะมีการอนุรักษ์เอาไว้หรือบางวัดก็ยังมีสภาพที่ใช้ทำสังฆกรรมได้ บางวัดจะมีการสร้างในกลางสระน้ำ แต่บางวัดก็นิยมสร้างไว้บนพื้นที่ของวัดมีขนาดเล็กไม่ใหญ่มากนัก ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ คงพอสภาพให้เห็นลักษณะเป็นรูปร่างของสิม พอที่จะประกอบกิจในทางพระพุทธศาสนาได้

สิม ในฐานนี้ถูกนำมาอธิบายให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมและเข้ามามีการศึกษาเรียนรู้ได้เข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับคำว่า สิม หรือ โบสถ์ ในภาษาอีสานมาจากคำว่า สีมา หรือ เสมมา แปลว่า หลักเขตการทำสังฆกรรม โบสถ์มีโบเสมอมาเป็นสิ่งแสดงที่หมายนิมิตล้อมรอบตัวอาคาร 8 จุด เพื่อกำหนดเขตวิสุคามสีมา ประเภทของสิมมี 3 ประเภท คือ สิมที่ทำในบ้านเรียกว่า “คามสีมา” สิมที่ทำในป่าเรียกว่า “อพัทธสีมา” ถ้าผูกแล้วเรียกว่า “พัทธสีมา” ส่วน “วิสุคามสีมา” นั่นก็คือ “คามสีมา” ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงยกที่ดินที่จะสร้างสิมให้ แต่สีมาจะเป็นชนิดใดก็ตามหากยังไม่ได้ผูกก็ยังไม่มั่นคงถาวร เพราะผู้ให้อาจจะเพิกถอนเมื่อใดก็ได้ ถ้าได้ผูกท่านว่ารากสิมจะหยั่งลงไปถึงน้ำหนุ่นแผ่นดิน การสร้างสิมจึงนิยมผูกสีมาทุกคราไป โดยสิมมีลักษณะเด่นเชิงรูปธรรม เป็นที่รวบรวมของศิลปะและช่างฝีมือ สิมอีสานมีขนาดเล็กแต่สัดส่วนพอดีลงตัวสวยงาม รูปทรงเป็นกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วมีลวดลายประดับตกแต่งบริเวณฐาน ตัวเรือนและส่วนยอด สิมยังมีการเขียนรูปหรือฮูปแต้มเป็นเรื่องราวสอนธรรมะไว้ที่ผนังด้านนอกและด้านใน ซึ่งจัดเป็นอัตลักษณ์ของสิมอีสาน (ตึก แสนบุญ, 2562: สัมภาษณ์) ดังนั้น สิมจึงมีความสำคัญและโดดเด่นในภาคอีสาน และการผูกสีมาจึงมีความจำเป็นในการสร้างสิมไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบันก็นิยมทำกัน สิม จึงเป็นคำเรียกของ โบสถ์ ในภาษาวัฒนธรรมไทย-ลาว ถือเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้างที่มี สถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน

ซึ่งวัสดุก่อสร้างที่นำมาใช้และการออกแบบตกแต่งต่างๆ ได้ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และ คติความเชื่อของชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี วัสดุที่ชาวไทยอีสานนำมาก่อสร้าง สิมหรือโบสถ์ ในยุคเก่า ส่วนใหญ่เป็นวัสดุประเภทไม้ซึ่งหาได้ง่ายในธรรมชาติ อาจจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่หรือหวายก็ได้ สิม ในภาคอีสานมีขนาดไม่ใหญ่โต เป็นโบสถ์เล็กๆ พอเพียงสำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ สะท้อนให้เห็นว่า สิม เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้ในกิจของสงฆ์เท่านั้น เช่น ประกอบพิธีอุปสมบท และกรานกฐิน เป็นต้น ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจของฆราวาส (พระมหาศุภโชค สุขชาติ, 2562: สัมภาษณ์) จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า สิม คือ โบสถ์หรือพระอุโบสถ ซึ่งใช้ประกอบกิจทางพระพุทธศาสนาหรือเพื่อใช้ในพิธีสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ โดยมากในอดีตจะนิยมเรียกว่า สิม จะได้ยินคำนี้ในทางภาคอีสาน ซึ่งเป็นที่นิยมสร้างในสระน้ำเพราะถือน้ำมีความบริสุทธิ์ เวลาทำสังฆกรรมจะป้องกันผู้คนที่ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมเข้าไปในที่ประชุมสงฆ์ที่กำลังทำสังฆกรรมอาจทำให้เสียสังฆกรรม จึงได้สร้างอยู่กลางสระมีทางเดินเป็นสะพานข้ามไปเพียงทางเดียว ถ้าใครจะเข้าจะออกก็จะสะดกแก่การรับรู้และบอกกล่าวได้ทันหรือบางที่จะมีประตูเปิดปิดทางเข้า จึงเหมาะแก่การทำสังฆกรรมเป็นอย่างยิ่ง จึงนิยมในการสร้าง สิม ไว้กลางสระน้ำเป็นจำนวนมากในภาคอีสาน ส่วนที่สร้างไว้บนพื้นที่ดินของวัด ก็จะสร้างไม่ใหญ่นักพอทำสังฆกรรมได้ แต่จะมีสถาปัตยกรรมที่น่าดู น่าชม และวัดส่วนมากเมื่อสร้างเสร็จก็จะนิยมจ้างช่างมาวาดรูปเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนด้วยที่ผนังสิมจึงมีภาพโบราณเขียนไว้แทบทุกวัด ปัจจุบันมีวัดที่อนุรักษ์ไว้ให้เห็นอยู่บ้างแต่น้อยมาก และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติ โดยมีเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้เข้าไปกำกับดูแล

สิม ในภาคอีสานสามารถแบ่งลักษณะตามการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับประกอบกิจของสงฆ์ ได้แก่ สิมบก ซึ่ง หมายถึงสิมในเขตวัดทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างถาวรที่ทำจากไม้ อิฐ หรือดิน และ สิมน้ำ ซึ่งถือเป็นฐานใน พื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านล้อมรอบ อย่างเช่นแม่น้ำลำคลองต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นสิมที่ใช้ชั่วคราว ซึ่งในคติของพุทธศาสนาแล้วถือน้ำเป็นสิ่งบริสุทธิ์สำหรับชำระล้าง จึงสามารถใช้น้ำเป็นมณฑลล้อมรอบเป็นเขตพัทธสีมา สิมบกยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ คือ 1) สิมไม้ เนื่องจากบริเวณภาคอีสาน โดยเฉพาะอีสานทางใต้เป็นเขตพื้นที่มีป่าไม้มาก ชาวอีสานจึงนิยมก่อสร้างสิมไม้ เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้ในอดีตมีอยู่มาก สิมไม้ส่วนใหญ่ก่อสร้างเป็นอาคารลักษณะตอสูง ขนาดไม่ใหญ่โต แต่พอที่จะประดิษฐานพระพุทธรูปประธานองค์เล็ก ทำประตูทางเข้าออกไว้เพียงช่องเดียว มีหน้าต่างไม่เกินด้านละ 2 บาน แม้จะดูเป็นสิ่งก่อสร้าง ที่เรียบง่าย แต่ก็มีเสน่ห์ในตัว ด้วยความสุนทรีย์ทางศิลปะของชาวบ้านที่สอดแทรกไว้ใน การก่อสร้าง เช่น เทคนิควิธีการเข้าไม้ การแกะสลักไม้เป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะประดิษฐ์ทำเพื่อเป็นการพุทธบูชา 2) สิมโถง มีหน้าต่างเหมือนอาคารศาลา ประกอบด้วยเสาไม้อยู่บนฐานรองรับหลังคา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีฝา ผนัง หรืออาจมีฝาเฉพาะด้านที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน 3) สิมก่อ หมายถึงมีการก่อผนัง

ทั้ง 4 ด้าน เป็นอาคารที่ก่อด้วยอิฐดิบ การก่อสร้างสิมก่อคอนข้างมีความประณีตมากกว่าสิมไม้ โดยมีการประดับตกแต่งผนังหรือฐานปูนปั้นเป็นลวดลายต่างๆ ให้สวยงาม มีการทำช่องประตู ช่องหน้าต่าง ไม่เกินด้านละ 2 ช่อง ด้วยความที่สิมมักทำจากไม้หรือวัสดุไม้ค้อยคงทน ส่วนใหญ่จึงผุพังไปตามกาลเวลา แต่ยังคงพบเห็นได้ปรากฏอยู่ในพื้นที่ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น (พระแพททอง สนธิมน, 2562: สัมภาษณ์) จากการสัมภาษณ์ท่านผู้รู้จึงทำให้ทราบว่า สิม ที่ปรากฏว่ามีการสร้างบนพื้นดินและในน้ำ ซึ่งจะต้องดูพื้นที่หรือสถานที่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ในการที่จะทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก และสิมที่ปรากฏสร้างด้วยไม้ส่วนมากจะสร้างกลางสระน้ำ ส่วนทางด้านสิมโถงและสิมก่อจะนิยมสร้างบนพื้นที่ของวัด ซึ่งจะต้องเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้าง เพราะวาสิมหรือโบสถ์ ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในหลักการทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องใช้ในทางด้านพิธีกรรมของสงฆ์เป็นหลัก เช่น การบวชพระ ลงอุโบสถสังฆกรรม และกรานกฐิน เป็นต้น ส่วนย่อยก็มีการสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-เย็น เจริญสมาธิปฏิบัติธรรมกรรมฐาน

ดังนั้น สิม จึงมีความสำคัญมากเมื่อครั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทางวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ก็ปรากฏว่ามี “สิม” ซึ่งทางชุมชนชาวบ้านและทางวัดได้ดูแลรักษาตามสภาพให้คงอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์แต่ยังคงเห็นเป็นโครงสร้างเพื่อเปรียบเทียบกับอ้างอิงได้ว่าเป็นสิม ซึ่งสร้างอยู่บนพื้นที่ของวัดจัดเป็น “สิมก่อ” ซึ่งเป็นทรง “มหาอุด” เป็นที่นิยมในสมัยก่อน จึงสามารถนำมาจัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้อ้างอิงได้ เพื่อนำมาประกอบการบรรยายให้เข้าใจถึงหลักการและเหตุผลในการสร้าง “สิม” เพื่อประโยชน์อะไร ถึงได้สำคัญยิ่งในทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ก็ยังมีความสำคัญอยู่เช่นเดิมไม่เสื่อมคลาย แต่ปัจจุบันนี้การสร้างก็มีความนิยมตามยุคสมัย ความเปลี่ยนแปลงของโลกนิยม หรือวิถีวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในภูมิภาคอีสาน จึงนิยมสร้างโบสถ์หรือพระอุโบสถร่วมสมัยหรือยุคสมัยรัตนโกสินทร์ ที่ปรากฏเห็นได้ในปัจจุบันและเป็นที่นิยมมากในการสร้างในปัจจุบัน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้วัดที่ปรากฏว่ามี “สิม” จึงได้มีการอนุรักษ์ไว้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านศิลปะและจิตรกรรมที่เขียนไว้ในฝาผนัง บางวัดทำให้รู้จักตัวตนของชาติตระกูลความเป็นมาของชุมชน และนิยมเขียนประวัติหรืออดีตชาติชาดกของพระพุทธเจ้า ซึ่งจัดเป็นสื่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันบางวัดในภาคอีสานที่มีการสร้างวัดขึ้นมาใหม่ๆ บางวัดนิยมสร้างโบสถ์หรืออุโบสถ โดยเอารูปแบบสิมมาสร้างเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของภาคอีสานให้คงอยู่ โดยมีการประยุกต์ในการสร้างพระอุโบสถหรือสร้างสิมในรูปแบบที่ทรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของสิมมีขนาดใหญ่โตขึ้น เพื่อให้สามารถรองรับจำนวนพระสงฆ์สามเณรที่เพิ่มขึ้นได้ และต้องใช้เป็นพื้นที่สำหรับอุปาสกอุปาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วย เช่น สิมอีสานที่วัดป่าแสงอรุณ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นสิมที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยกให้ เป็นสิมอีสานตัวอย่างเป็นสิมหลังใหญ่ขนาด 9 ห้อง มีลักษณะตามสิมโบราณกึ่งไทยกึ่งลาว สร้างด้วยอิฐปูน

มี ลวดลายประดับตกแต่ง ซ่อฟ้าเป็นรูปพญานาค ที่สันหลังคาเป็นเรือนยอดหลังเล็กๆ ภาษาอีสาน เรียกว่า ยอด-ผา-สาท นอกจากนี้ ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความสนใจแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน สิม จึงมีความหมายและความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาจัดเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมได้เป็นอย่างดี แต่สิมที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ นอกจากเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม แล้วยังสามารถที่จะสอดแทรกคติพุทธธรรมในเรื่องของพระไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ในอดีตเคยเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงาม แต่ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรมผุพังตามกาลเวลา แต่ยังคงให้เห็นเป็นรูปร่างโครงสร้างสิมที่ปรากฏในปัจจุบัน แสดงถึงความไม่จีรังยั่งยืนของสรรพสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพที่เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ซึ่งเป็นกฎของพระไตรลักษณ์จัดเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม

6. ฐานที่ 6 ลานพุทธธรรม

ลานธรรมหรือลานพุทธธรรม คือ ลานที่ใช้ประกอบกิจการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความหมายในรูปแบบของปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีแง่คิดทางคติธรรมและอุบายธรรมต่างๆ ในการอบรมหรือบรรยายธรรมของพระวิทยากรหรือวิทยากรภายนอก ที่มีการจัดงานปฏิบัติธรรมหรืออบรมจริยธรรมศีลธรรมของนักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป

ลานพุทธธรรม จึงจัดเป็นฐานการเรียนรู้พุทธธรรมที่สำคัญยิ่งในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เพราะใช้เป็นที่จัดงานปฏิบัติธรรมอบรมจริยธรรมศีลธรรมโดยตรง พนมเทียน ชมดง (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ผู้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐานจะได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการฝึกฝนอบรมตนเองดีแล้วจะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่คนรอบข้างได้อีกด้วย โดยนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเรียนรู้นำมาปฏิบัติในเส้นทางของอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินชีวิตของตนได้แล้ว นำความสำเร็จที่ตนนำมาปฏิบัตินั้นมาบอกต่อให้ผู้อื่นได้รับทราบและรับรู้ในการดำเนินชีวิต เป็นการเผยแผ่พุทธธรรมให้ผู้อื่นได้ถือปฏิบัติตามได้ด้วย เหมือนดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งให้พระสาวกออกประกาศศาสนาด้วยคำว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่ที่สุด ผู้มีกิเลสธุลีในดวงตาน้อย มีอยู่” นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธองค์ทรงให้พระสาวกในครั้งพุทธกาลออกเผยแผ่พระศาสนา พระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบัน จึงได้ถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการอบรมหรือการปฏิบัติธรรม พบว่า มีคณะศรัทธาชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้าน ทั้งใกล้และไกลได้เดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน และมีพระวิทยากรได้มาอบรมบรรยายธรรม พร้อมด้วยพระวิปัสสนาจารย์ผู้ชำนาญในการปฏิบัติธรรมเข้ามาอบรมร่วมด้วย เพื่อนำพาแนะนำปฏิบัติธรรมการเจริญสมาธิ การเดินจงกรม และวิธีการสอบอารมณ์

ในการปฏิบัติว่าได้รับรู้เห็นและสัมผัสอารมณ์การปฏิบัติอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะไม่หลงในแนวทางการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักทางพุทธศาสนาหรือตามหลักของพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการอบรมมาแล้วได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำแนวทางปฏิบัติไปใช้กับชีวิตประจำวันของตนได้อีกด้วย โดยยึดหลักของมรรคมงคล 8 คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากรรมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ ความเพียรชอบ, สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ, สัมมาสติ การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ ซึ่งจัดเป็นธรรมยังความสำเร็จเข้ามาสู่ตนได้ โดยยึดหลักแนวทางการปฏิบัติให้ถึงมรรคผลได้ไม่ว่าพระภิกษุสงฆ์หรือฆราวาส ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัตินำไปใช้กับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น สัมมากรรมันตะ การงานชอบ คือ การทำงานอยู่ในหลักสุดจริตยุติธรรมหรืองานที่ถูกต้องไม่ผิดศีลธรรม เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้จากลานพุทธธรรม เพื่อนำมาพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนเองได้ โดยมีการนำหลักธรรมหรือหลักแนวปฏิบัติตนนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในสังคมหมู่มาก ซึ่งลานพุทธธรรมเมื่อเวลาจัดกิจกรรมการจัดงานจะมีทั้งพระภิกษุ สามเณร และอุบาสก-อุบาสิกา พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตใจเลื่อมใสในศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน ไชยดวงศรี (2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า พระภิกษุสงฆ์ควรเป็นแม่แบบที่ดีหรือเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติให้เป็นเยื่ออย่างที่ดีในการปฏิบัติธรรม เหมือนดังในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายอยู่ด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธ์ บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านและนักบวชทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกันด้วยอำนาจอามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อต้องการสลัดโอชะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้” ซึ่งพระพุทธองค์ทรงชี้ว่าในการปฏิบัติตัวของพระภิกษุในทางพระพุทธศาสนาให้ถือปฏิบัติดีปฏิบัติสมควรแก่ความที่ได้บวชมาในพระศาสนา ดังนั้น แนวทางการจัดการฐานเรียนรู้พุทธธรรมในลานพุทธธรรม พบว่า การจะวางรากฐานอะไรลงไปหรือจะให้บุคคลทั้งหลายมีความศรัทธาเกิดขึ้นได้จะต้องมีแม่แบบที่ดี ในการนำพาทำกิจกรรมต่างๆ หรือจะเป็นวิทยากรในการอบรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องการันตีว่าตนรู้จริง ซึ่งในฐานนี้เป็นฐานอบรมวิปัสสนากรรมฐานด้วยแล้ว จึงจำเป็นต้องนิมนต์พระวิปัสสนาจารย์ ที่ท่านได้รับการฝึกฝนอบรมและผ่านการปฏิบัติมาแล้ว เพื่อที่จะได้นำพาผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ปฏิบัติและชี้แนะแนวทางอย่างถูกต้องเป็นที่ยอมรับในหมู่คณะในชุมชนชาวบ้านและผู้เข้าร่วมอบรมด้วย จะทำให้ก่อเกิดศรัทธาทำให้ผู้คนที่ทั้งหลายได้รับรู้มีความใคร่ที่จะมาเข้าร่วมในกิจกรรมในครั้งต่อไป

ดังนั้น ลานพุทธธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดสรรหาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านวิปัสสนากรรมฐาน นำพาปฏิบัติธรรมตามหลักวิถีของมรรคมงคล 8 ซึ่งจัดเป็นธรรมยังความสำเร็จให้เกิดขึ้นได้กับบุคคลผู้ปฏิบัติตามอย่างแท้จริง ยิ่งความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับบุคคลทั้งหลายที่เข้าร่วมอบรมในแต่ละครั้ง และพระวิทยากรก็สำคัญที่จะนำมาบรรยายธรรมให้เกิดความปีติยินดีกับผู้ที่ได้ยินได้รับฟัง พร้อมด้วยมีการสร้างมิตรภาพให้เกิดในหมู่คณะหรือในสังคมที่มีชุมชนุมชนที่เข้าร่วมในกิจกรรม ซึ่งจะต้องมีเมตตา คือ ความรักใคร่ในอันมิตรต่อกัน และละเว้นจากสิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสมควรละเลิกจากสิ่งที่ชั่วนั้นเอง พร้อมกันนั้นควรทำตัวเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างให้กับคนทั้งหลาย จนก่อเกิดศรัทธาในตัวตนเราขึ้นจะทำให้เกิดผลดีให้กับหมู่คณะ สร้างความรักสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งสมควรจะให้เกิดมีกับพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีลในบวรพระพุทธศาสนา และพระวิทยากรหรือพระวิปัสสนาจารย์ จะทำให้ฐาน การเรียนรู้ในลานพุทธธรรมสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ถ้าทำได้ดังที่กล่าวมาจะทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงในแนวทางการปฏิบัติธรรมและสามารถรู้ซึ่งในรสพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้งไม่สงสัยอีกต่อไป อย่างที่ปรากฏในอดีตที่ผ่านมาพระพุทธศาสนาตั้งมั่นผ่านมาแล้ว 2563 ปี ถึงจะมีเสื่อมถอยหรือรุ่งเรือง ที่ปรากฏอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ก็ด้วยหลักพระธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการศึกษาในอดีตการศึกษาที่อาศัยพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้อบรมสั่งสอน แต่ปัจจุบันไม่ให้ความสำคัญต่อพระภิกษุสงฆ์ เป็นเพราะทางโลกมีความเจริญก้าวหน้าทั้งความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าล้ำยุคทันสมัยมากสามารถพิสูจน์ได้ ถ้าเราชาวพุทธหรือพระภิกษุสงฆ์ไม่ศึกษาเรียนรู้ให้เท่าทันในโลกสมัยใหม่ ต่อไปในอนาคตจะทำให้พระไม่มีบทบาททางสังคม หากแต่อาศัยทำพิธีกรรมเท่านั้น พระภิกษุสงฆ์ควรสร้างฐานการเรียนรู้ขึ้นในวัดและควรเป็นต้นแบบที่ดี และมีความสัมพันธ์ที่ดีในด้านทางสังคมช่วยเหลืออนุเคราะห์และส่งเสริมศิลปกรรม และศิลปวัตถุที่มีอยู่ในชุมชนหรือในวัดควรอนุรักษ์ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดเจตนารมต่อไป

7. ฐานที่ 7 ฌาปนสถาน

ฌาปนสถาน คือ สถานที่ประกอบพิธีการฌาปนกิจศพหรือเผาศพ ซึ่งในฐานนี้จัดเป็นฐานการเรียนรู้ถึงหลักพุทธธรรม ซึ่งเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ และตาย จัดเป็นวัฏจักรมีการหมุนเวียนอยู่เช่นนั้นไม่จบไม่สิ้น ที่เรียกว่า วัฏสงสารหรือสังสารวัฏ และเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของคนตาย ซึ่งจะต้องนำไปฌาปนกิจหรือเผาศพ

ในฐานนี้จัดเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมเกี่ยวกับ วัฏสงสารหรือสังสารวัฏ ที่เกี่ยวกับภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิดขึ้นมาในตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น 31 ภูมิด้วยกัน สังสาร หรือ สงสาร แปลว่า ความท่องเที่ยวไป ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด มิใช่หมายถึงความรู้สึทวันไหว้ด้วยความกรุณาเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ สังสารวัฏ

แปลว่า ความท่องเที่ยวไปในอาการที่เป็นวิญญู การเวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิญญูสงสาร สงสารวิญญู หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้จะต้องหมุนเวียนไปตามกฎของ วิญญูจักรใน 31 ภพภูมิ ซึ่งประกอบด้วย มนุษย์ 1 สวรรค์ 6 พรหม 16 อรูปพรหม 4 เจริญฉาน 1 เปรต 1 อสุรกาย 1 นรก 1 (พระมหาศุภโชค สุชาโต, 2562 : สัมภาษณ์) จากการเข้าร่วมกิจกรรมและ สัมภาษณ์ พบว่า ในฐานนี้แสดงหลักพุทธธรรมของ สังสารวัฏ ทำให้คนเราเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จบไม่รู้จัก สิ้นหมุนวนเวียนเป็นกงล้อในวิญญูจักรของภพภูมิ ทำได้ขึ้นสวรรค์ซึ่งมีอยู่ 6 ชั้น ส่วนนักบวชที่สำเร็จ สมာธิการเข้าฌานตามลำดับขั้น เทียบเท่ากับตายแล้วได้เข้าสู่พรหมโลกซึ่งปรากฏว่ามี 16 ชั้น และถ้า สำเร็จฌานขั้นสูงขึ้นไปอีกจนถึงอรูปพรหม 4 ซึ่งอยู่ในพรหมที่ไม่มีรูปมีแต่ความว่างเปล่า ถ้าบุคคลใด ทำชั่วตกนรก โดยมีลักษณะของบุคคลที่ทำชั่วด้วยกาย วาจาและใจ ประกอบกรรมตายไปอาจเกิดมา ขดใช้กรรมเกิดมาเป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือใช้กรรมของตนกลายเป็นเปรตไม่ได้ผูกได้เกิดได้แต่รอส่วน บุญกุศล มีลักษณะ ปากเท่ารูเข็ม เท้าเท่าใบตาล สูงเท่าต้นตาล มือเท่าใบตาล ทรมานกินอะไรไม่ได้ หวิดร้องไหยหวนด้วยบุญกรรมที่ทำในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ หรือจะต้องกลายเป็นอสุรกายเที่ยวหลอกลอนผู้คนไม่สามารถไปผูกไปเกิดได้ หากกรรมมากก็จะตกนรกตามแต่บุคคลที่ตายไปได้กระทำความ อะไรไว้หากกรรมหนักมาก ก็จะตกเวณีมหานรก นี่คือนิพพานของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ ควรประพฤติหรือทำแต่คุณงามความดี ย่อมจะได้เกิดมาเป็นคนสร้างเสริมบารมีกว่าที่จะได้บรรลุธรรม เข้าสู่แดนปรินิพพาน ในที่สุด

ในฐานนี้ยังแสดงให้เห็นหลักพุทธธรรม ซึ่ให้เห็นว่าชีวิตของเราเป็นอย่างไร ซึ่งปรากฏว่าอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ ในอรรถกถาบางที่เรียกว่า “สามัญญลักษณะ” ในฐานนี้เป็นลักษณะร่วม ที่มีเสมอ กันแก่สังขารทั้งปวง (แต่ไม่เสมอกันแก่ธรรมทั้งปวง) ในความหมายของ ไตรลักษณ์ ลักษณะโดยธรรมชาติ 3 อย่าง คือ 1) อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้น แล้วเสื่อมและสลายไป 2) ทุกขตา (Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและ สลายไป ภาวะที่กัดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่ แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไป อยากไปยึดด้วยตัณหา อุปาทาน 3) อนัตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ ตัวตน ความไม่มีตัวตนแท้จริงที่จะบังคับให้เป็นอย่างไรก็ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2544: 60) ในฐานนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต ซึ่งตกอยู่ในกฎของพระไตรลักษณ์ 3 อย่าง โดยที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงหนีไม่ได้เลย ซึ่ให้เห็นวิถีชีวิตของเราเป็นอย่างไร ควรทำความเข้าใจ ศึกษาเรียนรู้ที่จะอยู่กับสิ่งที่เกิดขึ้นให้ได้ตามกฎของพระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง ชีวิตคนเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ และแก่ชรา นี่คือนิพพานจะไม่มีวันคงที่

จะต้องเปลี่ยนแปลงตามกาลและเวลาของชีวิต ซึ่งจะไม่มีใครคงตัวอยู่ได้ตลอดไป ที่สุดคือความตาย ย่อมเสื่อมสลายไปในที่สุดตามสภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป ส่วน ทุกขตา คือ ความทุกข์ ซึ่งเกิดจากสภาวะของความบีบคั้นทางด้านจิตใจที่ยอมรับสภาวะไม่ได้กับการเกิด แก่ เจ็บ และตาย คือความเสื่อมของสังขารร่างกายและมีความเสื่อมสลายไป จึงเกิดสภาวะปรุงแต่งจิตวิตกกังวลจึงเกิดความทุกข์ และสภาวะที่ยอมรับไม่ได้ไม่พึงพอใจก่อให้เกิดกิเลสตัณหายึดมั่นถือมั่นในอุปาทาน ยึดถือว่านี้คือตัวตนของเราจึงเกิดความทุกข์ของอุปาทานว่าตัวของเรา ส่วนทางด้าน อนัตตา คือ ความเป็นอนัตตาความไม่ใช่ตัวตน คนเราทุกคนควรตระหนักอยู่เสมอว่า ตัวตนของเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดาของชีวิต เราจะยึดมั่นถือมั่นว่าตัวของเรา ถึงจะไปทำศัลยกรรมเพราะกลัวแก่สักวันหนึ่งพอถึงเวลาเราก็จะควบคุมตัวตนเราไม่ได้จะมีการหย่อนยานไปตามกฎของธรรมชาติ ถึงจะมีความทันสมัยทางวิทยาการมากมายขนาดไหน สักวันหนึ่งก็ย่อมเสื่อมสลายไปตามความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ควรรับรู้กฎในความเป็นจริงของอนัตตา

การเรียนแหล่งพุทธธรรมในฐานนี้ เป็นการศึกษาเรียนรู้ มรณัสสติ แปลว่า การระลึกถึงความตายเป็นวิธีบำเพ็ญกรรมฐาน จัดอยู่ในข้อหนึ่งของ อนุสสติ 10 เขียนว่า มรณสติ ก็มีในความหมายของคำว่า มรณัสสติ คือ การใช้สติพิจารณากำหนดความตายเป็นอารมณ์ นึกถึงความตายอันจะเกิดมีแก่ตนแน่นอน โดยนึกว่า “มรณธัมโมมหิ มรณัง อนตีโต” แปลว่า “เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้” การนึกอย่างนี้เป็นประจำ จนเกิดความเคยชิน จิตของเราก็จะสงบเป็นสมาธิได้ คลายความยึดมั่นถือมั่นในชีวิตได้ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2553: 747) นอกจากนั้น การเจริญ มรณัสสติ ผ่านความตายในพิธีฌาปนกิจศพ คือ ระลึกถึงความตายอยู่เป็นประจำ เพื่อยังความไม่ประมาท จนเกิดความคุ้นชินกับความตายที่จะเกิดขึ้นกับเราหรือกับคนที่เรารัก ความตายก็จะกลายเป็นมิตร กลายเป็นครู อาจารย์ คอยเตือนเราให้ใช้เวลาทุกนาทีอย่างมีคุณค่าทำให้เราเข้าใจวัฏธรมะ หรือ เข้าใกล้จุดมุ่งหมายสูงสุดในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มรณัสสติ มีอยู่ด้วยกัน 2 ส่วน คือ 1) การระลึกถึงความจริงว่า “เราต้องตายอย่างแน่นอน และ ตายได้ทุกโอกาสทุกเมื่อ” ดังภาษิตที่เบตที่ว่า “พรุ่งนี้กับชาติหน้า ไม่มีใครรู้หรือกว่าอะไรมาถึงก่อน” 2) การถามตัวเองว่า “เราพร้อมตายหรือยัง เราทำความดีมาพอหรือยัง เราทบทวนสิ่งที่ควรทำแล้วหรือยัง” เพื่อกระตุ้นให้เราชวนขวยทำความดี ไม่ผัดผ่อนในการกระทำหน้าที่สำคัญ ไม่ว่าจะกับตนเอง ครอบครัว พ่อแม่ ลูกหลาน ถ้าเราทำหน้าที่ทั้งภายนอกและภายใน เราก็พร้อมสำหรับการพลัดพราก นั่นคือพร้อมจะไปอย่างสงบดังพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า “รีบทำความเพียรเสียแต่วันนี้ ใครเล่าจะรู้ว่าพรุ่งนี้ความตายจะมาเยือนหรือไม่” จึงควรที่จะทำความเพียรเป็นกิจที่ต้องทำวันนี้ ไม่มีใครรู้ความตายแม้วันพรุ่งนี้ (พระแพททอง สนติมโน, 2562: สัมภาษณ์) ดังนั้น การเจริญมรณัสสติทำให้ทราบว่า คนทุกคนที่เกิดมาจะต้องมีความตายเป็นที่สุดของชีวิต แต่เราสามารถนำความตายที่ทุกคนกลัว นำมาศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยการนำความตายมาพิจารณาให้เกิดสติ โดยมีการระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ วันหนึ่งคนเราทุกคนจะต้อง

ตายไปจากสิ่งที่เรารัก สิ่งที่เราหลง เรายึดถือว่าเป็นของเรา สุดท้ายเมื่อตายไปไม่เห็นใครที่จะนำสิ่งที่เรารักหลงหรือยึดถือว่าเป็นของเราไปได้ จะเห็นจากเด็กที่เกิดมามีอาการกำมือแล้วร้องจ้าออกมา เปรียบเสมือนว่าเขาผู้ที่เกิดมาจะมากอบก่ายึดติดในสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่นิยมในโลก เป็นต้นว่าข้าวของเงินทอง รถ และบ้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น เมื่อเวลาคนตายสิ้นลมหายใจจะมีลักษณะที่มีมือเคยกำก็จะแบออก เป็นการปล่อยวางทั้งหมดที่ถือมา เป็นอุทาหรณ์สอนใจเราว่าสิ่งของทุกอย่างที่เคยเราเคยครอบครองไม่ใช่ของเราอีกต่อไป ถึงแม้ว่าจะเอาอะไรใส่มือให้ ก็ไม่สามารถทำได้ ด้วยเหตุดังกล่าวโดยมีคนตายเป็นสื่อในการสอนว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งหลายทั้งปวง จึงไม่ควรยึดความประมาทให้เกิดขึ้นกับตนให้เจริญมรณัสสติ ระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ทำให้เข้าใจและยอมรับที่จะเผชิญกับความตายได้อย่างแท้จริงของชีวิต

การสร้างฐานการเรียนรู้พุทธธรรม ที่เกี่ยวกับฌาปนสถานหรือเมรุเผาศพ ทำให้มองเห็นว่าโลกมนุษย์หรือมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้ ตามหลักพุทธธรรมแล้วย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยกฎแห่งกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหนึ่งในภพภูมิที่ว่าด้วย โลกมนุษย์หรือมนุษย์ภูมิ เป็นที่อาศัยของสัตว์โลกซึ่งเป็นผู้มีจิตใจสูง ประกอบด้วยกรรมกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แบ่งเป็น 4 จำพวก คือ 1) ผู้มีตมาแล้วมืดไป บุคคลที่เกิดในตระกูลอันต่ำยากจน ชัดสน ลำบาก และผิดเคือง หาเลี้ยงชีพด้วยปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค บุคคลเหล่านี้ประพฤติทุจริตทางกาย วาจา และใจ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย 2) ผู้มีตมาแล้วสว่างไป บุคคลที่เกิดในตระกูลต่ำ แต่เขาเป็นคนมีศรัทธา ไม่ตระหนี่ มีความดำริประเสริฐ ใจไม่ฟุ้งซ่าน ให้ทานสมณะชีพราหมณ์ หรืออณิกอื่น ๆ กริยามารยาทเรียบร้อย เมื่อตายไปย่อมถึงสุคติโลกสวรรค์ 3) ผู้สว่างมาแล้วมืดไป เป็นบุคคลผู้อุบัติเกิดในตระกูลสูง มีโอกาสสมบัติมาก มีปัจจัย 4 อันประณีต มีรูปร่างสวยงาม ผิวพรรณผ่องใส แต่กลับเป็นคนไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ มีใจหยาบซ้าต่ำว่าบุคคลต่างๆ รวมถึงบิดาและมารดา สมณะชีพราหมณ์ และไม่รู้จักรักการให้ทาน เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย 4) ผู้สว่างมาแล้วสว่างไป เป็นบุคคลที่อุบัติเกิดในตระกูลสูง มีผิวพรรณงามและเขาย่อมประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (พระถนอม ฐานิสสโร, 2562: สัมภาษณ์) จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ฌาปนสถานหรือเมรุเผาศพ สามารถชี้ให้เห็นถึงกฎแห่งกรรมของแต่ละบุคคลที่เกิดมา ซึ่งมีต้นทุนในการเกิดมาของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป ด้วยบุญกรรมของแต่ละบุคคลในการสร้างกุศลกรรมและอกุศลกรรม ซึ่งจำแนกเป็น 4 ลักษณะที่กล่าวมา ถือเป็นคติสอนใจให้กับบุคคลที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้เข้าใจในหลักพุทธธรรม อันเป็นพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ดีแล้ว

คติความเชื่อในพิธีกรรมของการกล่าวอำลาในครั้งสุดท้ายกับผู้ล่วงลับ ก่อนที่จะนำศพลงจากบ้านไปสู่ฌาปนสถาน มีการประกอบพิธีขอขมาลาโทษผู้วายชนม์และมีพิธีการตัดญาติกับผู้ตาย ก่อนที่จะนำไปฌาปนกิจหรือเผา ต่อจากนั้นก็ให้ญาติหรือลูกหลานช่วยกันหามโลงศพเป็นการไว้

อาลัยแก่ผู้ตายครั้งสุดท้าย โดยการหามโลงรอบฉาปนสถานหรือเมรุ จะต้องเวียนซ้ายเพราะถือเป็นงานอวมงคล แตกต่างกับการเวียนเทียนหรือแห่ภาค จัดเป็นงานมงคลจะต้องเดินเวียนขวา เรียกว่าทักษิณาวรรต มีการเดินเวียน 3 รอบ เช่นเดียวกับการประกอบพิธีกรรมของงานศพ เพื่อไว้อาลัยแก่ผู้ตายจัดเป็นปริศนาธรรมเกี่ยวกับพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เกี่ยวกับการเวียนว่าตายเกิดของสัตว์ในสามภพ คือ มนุษย์โลก นรก และสวรรค์ (กาญจนา ภูมิภักดี, 2561: สัมภาษณ์) จากการร่วมกิจกรรมและสัมภาษณ์ พบว่า ในภูมิภาคอีสานจะมีการประกอบพิธีกรรมของงานศพ แตกต่างกันไป จะสังเกตเห็นได้ว่าที่แตกต่างกันในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะขึ้นอยู่กับวิทยาการในการกำหนดพิธีกรรมในการดำเนินการจัดงาน และมัคทายกหรือผู้นำชุมชนนั้นๆ ได้กำหนดกฎระเบียบในการประกอบกิจพิธีกรรมการฉาปนกิจศพ แต่บางที่ก็จะเป็นพระเถระผู้ใหญ่กำหนดกฎระเบียบแบบแผนในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะเห็นได้จากการไปร่วมงานในแต่ละท้องถิ่นจะเห็นความแตกต่างกันไป ก็ถือว่าไม่มีผิดไม่มีถูก เพราะสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับคติความเชื่อของแต่ละบริบทของพื้นที่ หรืออาจจะมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยมากขึ้นจากการนำจากที่อื่นมาใช้ร่วมด้วย

ก่อนจะทำพิธีฉาปนกิจจะมีการกล่าวชีวิตประวัติของผู้ล่วงลับ เพื่อระลึกถึงคุณความดี และให้ผู้มีชีวิตอยู่ตระหนักถึงสัจธรรมของชีวิต จึงทำการทอดผ้าบังสุกุล จากนั้นเจ้าภาพในงานจึงจะรับเชิญให้เริ่มพิธี โดยนำรูปเทียนสำหรับขอขมาศพและดอกไม้จันทน์ค่อยๆ เดินตามขึ้นเมรุเผา จากนั้นนำดอกไม้จันทน์วางที่ใต้เชิงตะกอนสำหรับจุดไฟ หรือนำดอกไม้จันทน์และรูปเทียนวางหน้าพานศพ อาจไหว้เคารพหรือกล่าวขอขมาในใจก่อนค่อยวางดอกไม้จันทน์และรูปเทียนลง แล้วจึงเดินลงบันไดอีกข้างหนึ่ง เพราะหากเดินย้อนกลับไปทางที่ขึ้นมาจะทำให้ขวางทางเดินผู้อื่นได้เมื่อพิธีเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นสามารถมาเก็บอัฐิได้ แต่ถ้าเป็นชนบทจะเก็บอัฐิภายหลังการเผาแล้ว 3 วัน เนื่องจากชนบทจะใช้พื้นเผาจึงจะต้องรอให้ไฟมอดสนิทก่อน ลูกหลานจะเก็บส่วนที่สำคัญไว้บูชา และบางส่วนอาจจะนำไปลอยอังคาร ซึ่งอาจจะเป็นแม่น้ำ หรือทะเล ทั้งนี้มีความเชื่อที่ว่าจะทำให้วิญญาณของผู้ตายมีความสงบและร่มเย็น (กิติมา ทราญทอง, 2561: สัมภาษณ์) จากการร่วมกิจกรรมและสัมภาษณ์ พบว่า ในการประกอบพิธีกรรมที่ผ่านมาทั้งหมดก็เพื่อทำบุญอุทิศให้กับผู้วายชนม์ เพื่อที่วิญญาณของผู้ตายจะได้ไปจุติในภพสวรรค์ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามัคทายกจะนำพาว่าเสมอในการอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับผู้วายชนม์ คือ ขอส่วนบุญกุศลนี้จงบังเกิดกับผู้วายชนม์ ถ้าหากแม้ว่าผู้วายชนม์ตกทุกข์ก็ขอให้พ้นจากทุกข์ ถ้าผู้วายชนม์มีความสุขก็ขอให้สุขยิ่งขึ้นไปเทอญ ถือว่าเป็นส่วนดีที่เกิดจากความปรารถนาดีของญาติพี่น้องที่แสดงออกถึงความผูกพันต่อผู้ตายหรือผู้วายชนม์

ดังนั้น การสร้างฐานเรียนรู้พุทธธรรม ที่เกิดจากการร่วมประชุมระดมแนวคิดตามหลักของพุทธธรรม และคติธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ และคณะคณาจารย์ พร้อมด้วยนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม รวมถึงชาวบ้านทั่วไปสามารถจัดการฐานต่างๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมผ่านการเสนอแนวคิด คติธรรมต่างๆ นำมาสร้างเสริม

จัดตั้งฐานการเรียนรู้พุทธธรรม ที่สามารถนำมาอธิบายขยายความพร้อมด้วยมีสื่อการเรียนรู้ในแต่ละฐาน ซึ่งจัดเป็นองค์ความรู้ตามหลักพุทธธรรม ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในแต่ละฐานรวมจำนวน 7 ฐานเข้าใจในแต่ละฐานการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ผ่านการทดลองเข้าร่วมอบรมปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ผู้วิจัยวางเอาไว้ จากนั้น มีการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมผ่านการสนทนากลุ่ม การถอดบทเรียนร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมทุกคน ทำให้สามารถจัดฐานการเรียนรู้ได้ครบ 7 ฐาน ซึ่งแต่ละฐานก็มีหลักธรรมประจำฐานที่เหมาะสมกับการนำมาใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์ของแต่ละฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งเอาไว้ ทำให้ได้แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่เป็นฐานเรียนรู้พุทธธรรมได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในเรื่องแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมนำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผล

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาวิจัยยึดตามวัตถุประสงค์ โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.1 ชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า ชุมชนบ้านบ่อใหญ่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานก่อตั้งครั้งแรกราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นคนชาวเหล่าฮก-เมืองสรวง ที่อยู่ในถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพรานชอบล่าสัตว์เป็นอาหาร พื้นที่แถบนี้ในอดีตเป็นป่ารกทึบ มีช้าง เสือ กวาง ละมั่ง สมัน หมูป่า ลิง ค่าง บ่าง ชะนี และสัตว์ต่างๆ อาศัยอยู่มากมาย และมีหนองน้ำต่างๆ เป็นแหล่งที่สัตว์ป่ามาลงเล่นน้ำและกินดื่มทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความสะอาดและปลอดภัยจากหนองน้ำเป็นอย่างดี พรานเหล่านี้มี “พ่อเฒ่าเหมะละครหรือพ่ออุปฮาดราชวงศ์” เป็นหัวหน้าในการเดินทางมาล่าสัตว์ พ่อเฒ่าเหมะละครเห็นว่า ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกของหนองน้ำใหญ่เป็นชัยภูมิเหมาะสมดี ควรจะสร้างบ้านขึ้นได้ ต่อมา ได้รวมตัวกันเดินทางมาตั้งบ้านเรือนแห่งใหม่ขึ้นในปีถัดกันมาประมาณ 10 ครั้วเรือน ได้ขนานนามหมู่บ้านที่พวกตนปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยตามชื่อหนองน้ำใหญ่ว่า “บ้านหนองบัวแดง” เนื่องจากมีบัวแดงขึ้นเต็มหนองน้ำ ในราวปี พ.ศ. 2325 รวมอายุได้ 238 ปี ต่อมาได้มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ โดยมี “พ่อเฒ่าแก้วหวางค์ และพ่อเฒ่ากวน บ้านบึง” เป็นหัวหน้าได้เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปี พ.ศ. 2408 ได้มีผู้คนที่อาศัยเป็นจำนวนมากหลายครอบครัว จึงได้มีการคัดสรรหาผู้นำหมู่บ้านขึ้น หรือเรียกว่า “กวนบ้าน” โดยแต่งตั้งให้ พ่อใหญ่กวน บ้านบึง เป็นหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านบ่อนกเขา” ต่อมา ในปี พ.ศ. 2425 – 2440 ได้มีผู้คนที่ได้อพยพมา

จากบ้านแกดำชาย มหาสารคาม โดยมี “เม่าหลวงอาสา” เป็นหัวหน้า และบ้านตลุง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมี “เม่าจำวันนา” เป็นหัวหน้า ในราวปี พ.ศ. 2450 ชาวบ้านบ่อนกเขาทั้งหมดก็ได้พร้อมใจกัน เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ซึ่งมีภูมิศาสตร์ที่ตั้งของหมู่บ้านที่มีบ่อน้ำใหญ่เป็นสัญลักษณ์สำคัญว่า “บ้านบ่อใหญ่” ขึ้นตรงต่ออำเภอ ปัจฉิมสารคามหรืออำเภอบรบือในปัจจุบันนี้

วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 88 หมู่ที่ 1 บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 27 ไร่ 3 งาน 34 ตารางวา ต่อมาได้ขยายวัดออกไปอีกกรรมมีเนื้อที่ 33 ไร่ ที่เห็นได้ในปัจจุบันมีการก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2430 มีพระภิกษุ และชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งขึ้น นำโดย หลวงพ่อหลักคำ ได้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่” ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือของหนองน้ำใหญ่ เหตุว่ามีต้นโพธิ์ศรีใหญ่อยู่ภายในบริเวณพื้นที่วัด และมีหนองน้ำที่บ่อน้ำใหญ่และใกล้วัดที่สร้างขึ้นใหม่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของภูมิศาสตร์ที่ตั้งของวัดนั้น และในปี พ.ศ. 2460 ก็ได้มีการตั้งวัดน้อยขึ้นอีกวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านให้ชื่อว่า “วัดทุ่ง” โดยมีพระอาจารย์อ้อม เป็นผู้สร้างวัดทุ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2465 หลวงพ่อพระครู พระลูกแก้ว ที่เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดทุ่ง ได้ยุบวัดทุ่งให้มารวมเข้ากับวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เหตุผลในการยุบวัดทุ่งครั้งนี้มาจากเหตุผลอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) หลวงพ่อเจ้าอาวาสประจำวัดลาสิกขา และ 2) การเล่นน้ำสงกรานต์ระหว่างพระภิกษุกับโยมหญิง - ชาย ที่หนองหมากลากที่ถือเป็นเรื่องไม่เหมาะสม จึงยุบ วัดทุ่งไปรวมกับวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ กลายเป็นวัดเดียวกันถึงปัจจุบัน โดยมีเจ้าอาวาสผู้ปกครองวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันรวม 26 รูป เจ้าอาวาสรูปแรก คือ หลวงพ่อนนธ์ ท่านเป็นผู้มีรูปร่างเล็กเตี้ยชาวบ้านชอบเรียกท่านว่า “พระชาน้อยหรือชานนธ์” ส่วนเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ พระปลัดดำรงศักดิ์ ดนดิปาโล ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสปี พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบัน

1.2 ทูนาทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า มีต้นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม คือ วิถีวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อในจารีตหรือฮีตเก่าคลองเดิมในฮีต 12 พร้อมด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าทางศาสนาที่จัดเป็นต้นทุนทรัพยากรที่ปรากฏมีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ที่เป็นถาวรวัตถุในบวรพระพุทธศาสนา ดังนี้ คือ

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เป็นวัดที่อยู่ระหว่างชุมชน 4 หมู่บ้าน มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดสืบมาจากบรรพบุรุษหรือเรียกว่า ฮีต 12 ซึ่งเป็นฮีตเก่าคลองเดิมเป็นที่นิยมของคนในพื้นที่ภาคอีสานที่ได้ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการจัดขึ้นทุกปีในแต่ละเดือน ดังนี้ คือ 1) ประเพณีทำบุญวันขึ้นปีใหม่ 2) บุญกุ่มข้าวใหญ่ (บุญคุณลาน) ทำในเดือนมกราคมของทุกปี 3) บุญข้าวจี่ เป็นงานบุญประเพณีของชาวอีสาน ที่กระทำกันในเดือนสาม จึงเรียกว่า บุญเดือนสาม หรือภายหลังการทำบุญวันมาฆบูชา (เดือนสาม ขึ้น 14 ค่ำ) ส่วนใหญ่จะกำหนดวันแรม 13 ค่ำ และ 14 ค่ำ เดือนสาม

4) บุญมหาชาติ (บุญพระเวส) ญาติโยมจะนำข้าวเปลือกมาทำบุญในงานนี้แทนบุญกุ่มข้าวใหญ่ บุญพระเวสหรือบุญพระเวส หมายถึง บุญพระเวสสันดร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญมหาชาติ ชาวอีสานจะนิยมจัดขึ้นในเดือนสี่ (ช่วงเดือนมีนาคม) เป็นบุญประจำปีในฮีต 12 ปราชญ์อีสานได้ประพันธ์ผญา (บทกลอน) เกี่ยวกับการทำบุญในช่วงเดือนสามและเดือนสี่ว่า “เถิงเมื่อเดือนสามค้อยเจ้าหัวค้อยปั้น ข้าวจี ตกเมื่อเดือนสี่ค้อยจ้วน้อยเทศน์มัทรี” (พ่อทองจันทร์ งามมั่ง, 2561: สัมภาษณ์) 5) ประเพณีสงกรานต์ จะนำพระคู่บ้านคู่เมืองแห่รอบหมู่บ้านให้ญาติโยมได้ฮอดสง 3 วัน คือ วันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี จะมีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พร้อมกับมีการเจริญพระพุทธมนต์ 6) ประเพณีบุญบั้งไฟ จะจัดงานอยู่ในบริเวณวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยชาวบ้านจะร่วมกันจัดร่วมกันทั้งตำบลกล่าวคือ ชาวบ้านได้มีมติร่วมกันทั้งตำบลกำหนดงานบุญขึ้นในทุกๆ ปี 7) บุญเบิกบานหรือบุญข้าชะ ภายในงานบุญนี้จะมีการสวดมนต์สะเดาะเคราะห์รอบหมู่บ้าน ใช้เวลา 3 วัน คือตั้งแต่บ่ายโมงของทุกวันเป็นต้นไป 8) บุญเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตรพระในช่วงเช้า และจัดเวียนเทียนรอบพระอุโบสถในช่วงค่ำ พร้อมทั้งจะมีอุบาสก-อุบาสิกามาถือศีลทุกวันพระตลอด 3 เดือน ประมาณ 80 คน เป็นประจำ

ส่วนในเดือน 9 จะทำบุญข้าวประดับดิน ถือเป็นประเพณีที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี โดยมีการแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกแก่ให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้แก่ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ 10) บุญข้าวสาก วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะพากันทำบุญใส่บาตร 11) บุญทอดเทียนพรรษา เวลา 3 เดือนในฤดูฝน ระหว่างแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 โดยวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่จะมีการประกวดสรภัญญะ แข่งเซปักตระกร้อ และมีการแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ มีวัดอื่นๆ และชาวหมู่บ้าน ประมาณ 140 วัด/หมู่บ้าน เข้ามาร่วมด้วย 12) บุญออกพรรษา (ตักบาตรเทโว) เป็นงานบุญที่จัดทำขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี 13) ประเพณีบุญกฐิน กำหนดให้มีการจัดทอดกฐินขึ้นภายใน 1 เดือน ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 14) งานลอยกระทง โดยมีทางสำนักงานปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อใหญ่ จึงได้จัดทำโครงการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทย ประเพณีลอยกระทง เป็นประจำทุกปี โดยจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ในเขตพื้นที่ตำบลบ่อใหญ่ ซึ่งเป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นสืบต่อไป แต่งานที่ถือว่าเป็นบุญใหญ่ที่มีผู้คนมาร่วมมากที่สุด คือ บุญบั้งไฟ ซึ่งจัดขึ้นทุกปีเป็นงานใหญ่ประจำชุมชน เมื่อถึงเวลาจัดงานชาวชุมชนบริเวณใกล้เคียงจะมารวมกันเป็นจำนวนมากที่บริเวณรอบหนองน้ำ และในวัดเพื่อทำพิธีการเซ็งบั้งไฟ นอกจากนี้มีการถวายบั้งไฟเสี่ยงทายให้กับปู่ตาแล้ว ยังมีการเล่นที่สนุกสนานรวมถึงมีการแข่งขันบั้งไฟที่มีคนมารอบชมบั้งไฟของแต่ละชุมชนเป็นจำนวนมาก

ทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า มีทรัพยากรที่จัดเป็นต้นทุนที่อยู่ในวัด คือ ศาสนวัตถุในบวรพระพุทธศาสนาที่จำเป็นและสำคัญต่อการประกอบกิจทางพิธีสังฆกรรมของคณะ

สงฆ์ และใช้ประกอบพิธีการบำเพ็ญบุญกุศลและการปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วไปและของ
 ผู้คนในชุมชน ถือว่าเป็นวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีต้นทุน
 ทรัพยากรที่สำคัญจัดเป็นศาสนวัตถุของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ดังนี้ คือ

1) อุโบสถหลังเก่าหรือสิม สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 มีลักษณะทางสถาปัตยกรรม
 หลังคาแบบอีสานคือมีปีกยื่น ก่อสร้างด้วยอิฐฉาบปูน เรียกว่า สิมโบราณ

2) อุโบสถหลังใหม่ สร้างในปี พ.ศ. 2516 เสร็จเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2525 ด้วยกำลัง
 ศรัทธาชาวบ้านบ่อใหญ่และบุคคลทั่วไป สมัยพระอธิการบัวทอง ปณฺญาทีโป เป็นเจ้าอาวาส

3) ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้สร้างลานธรรมก่อ
 อิฐถือปูน สร้างด้วยน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านบ่อใหญ่ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2557 เพื่อใช้ในงานปฏิบัติธรรม
 ประจำปีและปฏิบัติธรรมของพระภิกษุ สามเณร พร้อมด้วยอุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไป

4) พระพุทธเมตตา महाลาภ สร้างในปี พ.ศ. 2559 ด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้านบ่อ
 ใหญ่และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เสร็จในปี พ.ศ. 2561 เป็นสถานลานธรรมแห่งที่ 2 ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

5) พระสิวลีและซุ้มประตูทางเข้าวัด จัดสร้าง ในปีพ.ศ. 2559 พระสิวลี ท่านมี
 อภิญญาบารมีทางด้านลาภสักการะมาก ทางวัดจึงได้สร้างไว้ตรงทางเข้าวัด เพื่อจะได้ลาภสักการะมาก

6) ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ สร้างในปี พ.ศ. 2529 โดยชาวบ้านบ่อใหญ่ ร่วมกันบูรณะ
 เพิ่มเติม ในปี พ.ศ. 2543 จัดเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านบ่อใหญ่ทั้ง 8 หมู่บ้าน ในทุกวัน
 พุทธจะมีชาวบ้านมาบนบานขอให้สมปรารถนาแล้วก็จะมาแก้บน แต่วันพุทโธตรงกับวันพระจะไม่ม
 การแก้

7) เมรุเผาศพหลังเก่าและหลังใหม่ การสร้างเมรุเผาศพหลังเดิมมีอยู่แล้ว ต่อมา
 ในปี พ.ศ. 2552-2557 สมัยพระอธิการอุดร อมโร เป็นเจ้าอาวาส (ลาสิกขา) ได้พาญาติโยมสร้างเม
 รุเผาศพขึ้นอีก 1 หลัง เนื่องจากเมรุเผาศพหลังเก่าโดนฟ้าผ่าแต่ก็ยังใช้การได้อยู่ ดังนั้นวัดโพธิ์ศรี
 บ่อใหญ่จึงมีเมรุเผาศพอยู่ 2 หลังให้เห็นได้อยู่ในปัจจุบัน

8) รูปเหมือนพระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ (พระมหาสิลา ฐิตธมฺโม ป.ธ.5) อดีตเจ้าอาวาส
 วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ และอดีตเจ้าคณะอำเภอบรบือ รูปที่ 2 ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีคุณประโยชน์
 ต่อคณะสงฆ์อำเภอบรบือ และญาติโยมชาวบ้านบ่อใหญ่ พระอธิการอุดร อมโร (อดีตเจ้าอาวาส)
 ร่วมกับชาวบ้านบ่อใหญ่จึงได้สร้างรูปเหมือนเพื่อเป็นอนุสรณ์งามความดีของท่าน

9) พื้นที่โดยรวมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อ ด้านทิศเหนือ ติดพื้นที่ป่า
 ชุมชน ทิศใต้ ติดหนองน้ำบ่อใหญ่ และบ้านบ่อใหญ่ หมู่ที่ 3 ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดต่อกับองค์การบริหาร
 ส่วนตำบลบ่อใหญ่ และทางหลวงชนบทหมายเลข 2029 ทิศตะวันตก ติดต่อกับชุมชนบ้านบ่อใหญ่
 หมู่ที่ 1, 2, 5 และหมู่ที่ 14 เขตพื้นที่วัดมี 33 ไร่ และได้จัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาสารคาม แห่งที่ 35, ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, ชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม และอุทยานการศึกษาตัวอย่างของสำนักงานพระพุทธศาสนามหาสารคาม

ชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ถือเป็นชุมชนใหญ่ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ทำสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีจารีตประเพณีที่ดีงามของฮีต 12 ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และมีต้นทุนทรัพยากรที่ปรากฏมีอยู่ในวัดที่เหมาะสมแก่การจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนและผู้สนใจทั่วไป

1.3 แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม จากการสำรวจ สทนากลุ่ม มีการนำกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะ จนได้แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม โดยมีการดำเนินการผ่านกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ และผู้นำชุมชน พร้อมด้วยคณะครูอาจารย์และนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ร่วมกันเสนอแนวคิดนำทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดนำมาจัดเป็นฐานการเรียนรู้ขึ้น จำนวน 7 ฐาน ดังนี้ คือ

ฐานที่ 1 ลานธรรมบวรวิเศษโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีแนวทางจัดเป็นฐานศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมและเป็นฐานที่ใช้ฝึกสมาธิและเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีการจำลองสถานที่แห่งนี้ เป็นวัดเวฬุวันวิหาร และสถานที่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธาน พร้อมด้วยพระโมคคัลลานะอยู่เบื้องซ้ายพระสารีบุตรอยู่เบื้องขวา ซึ่งถือเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือวันมาฆบูชา

ฐานที่ 2 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ มีแนวทางการจัดการให้เป็นฐานเรียนรู้ศาสนาที่มีคติความเชื่อสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ และศาสนาพุทธ โดยความเป็นจริงอิงอาศัยกันเช่นไร เช่น พ่อแม่ตายต้องอาศัยพุทธเพื่อทำบุญอุทิศไปให้ เป็นต้น แต่หากจิตวิญญาณปู่บ่อใหญ่ บ้างก็ว่าท่านเป็นเทพ เป็นเทวดาที่มาช่วยเหลือมนุษยโลก เช่น พุทธก็กล่าวถึงเทพ เทวดา เช่นกัน จึงควรที่จะทำความเข้าใจให้ถูกต้อง และมีพิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าปู่บ่อใหญ่ มีพิธีกรรมการบนบาน พร้อมด้วยพิธีกรรมการแก้บน แต่ในพิธีเลี้ยงปู่ตาก็จะมีชาวชุมชนเป็นจำนวนมากมาร่วม จึงสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและความสามัคคีของชุมชนที่มาร่วมกัน

ฐานที่ 3 ฐานอุโบสถหลังใหม่ มีแนวทางการจัดการในฐานนี้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีการทำสังฆกรรมต่างๆ เช่น บวชพระลงอุโบสถสังฆกรรม เป็นต้น และอธิบายความหมายในเชิงพุทธธรรมในการสร้างสรรค์ศิลปะต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างของพระอุโบสถ ถือเป็นการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีที่แฝงอยู่ในพระอุโบสถร่วมด้วย ซึ่งมีทั้งคติธรรม แนวคิด และภูมิปัญญาของผู้สร้างหรือผู้ออกแบบ โดยจะได้รับฟังการบรรยายจากท่านผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องพระอุโบสถ รวมถึงจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชาดก รวมถึงวิถีชีวิตของชุมชน

ฐานที่ 4 ลานพระพุทธรูปเมตตามหาลาก มีแนวทางการจัดการให้เป็นสถานที่ศึกษาให้แก่ผู้ที่สนใจในฐานนี้จะได้เรียนรู้ถึงหลักธรรมต่างๆ ด้วยการฟังการบรรยายเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปเมตตามหาลาก ซึ่งมีประวัติความเป็นมาคล้ายกับ หลวงพ่อองค์ดำ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เมืองนาลันทา เป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนที่ไปเที่ยวชมประเทศอินเดีย ส่วนพระเมตตามีประวัติความเป็นมาคล้ายกันที่รอดจากศัตรูทางศาสนา ซึ่งมีทุกยุคสมัย ปัจจุบันพระเมตตา ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระเจดีย์พุทธคยา ที่อยู่คู่กันกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งจัดเป็นตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้นำมาสร้างไว้ที่วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ เพื่อเป็นอุบายในเชิงพุทธธรรมนำมาเป็นแนวทางการศึกษาเรียนรู้ต่อพระพุทธรูปเมตตามหาลาก เชื่อมโยงกับหลักเมตตา พุทธประวัติ และพระพุทธรูป

ฐานที่ 5 สิม คือ พระอุโบสถ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมไทย-ลาว จัดเป็นสถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน พบว่า การก่อสร้าง สิม หรือพระอุโบสถ ในยุคเก่าสร้างจากไม้ มีขนาดไม่ใหญ่โต หรือเป็นโบสถ์เล็กๆ พอเพียงสำหรับทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ และมีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถแบ่งลักษณะได้ 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ 1) สิมบก หมายถึง สิม สร้างขึ้นจากไม้ อิฐ หรือดิน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) สิมไม้ สร้างจากวัสดุประเภทไม้ (2) สิมก่อ หมายถึง สร้างเป็นอาคารก่อด้วยอิฐดิบ มีการประดับตกแต่งผนังด้วยลวดลายต่างๆ มีช่องประตู หน้าต่าง ด้านละ 2 ช่อง (3) สิมโถง มีลักษณะหน้าตาเหมือนอาคารศาลา สร้างด้วยเสาไม้รองรับหลังคา ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีฝาผนัง หรือมีเฉพาะด้านประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน เท่านั้น 2) สิมน้ำ สร้างกลางสระน้ำ หรือแม่น้ำที่มีน้ำไหลผ่านล้อมรอบ ส่วนใหญ่เป็นสิมที่ใช้ชั่วคราว ซึ่งในคตินิยมพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ถือว่าน้ำเป็นสิ่งบริสุทธิ์สำหรับชำระล้าง สามารถใช้น้ำเป็นมณฑลล้อมรอบเป็นเขตพัทธสีมาได้ ฐานนี้ได้เชื่อมโยงไปถึงหลักธรรมเกี่ยวกับไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และปราศจากตัวตนในที่สุด

ฐานที่ 6 ลานธรรมพุทธธรรม มีแนวทางการจัดการให้ผู้เข้าศึกษาจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติของพระพุทธรูปเจ้า และทรงเห็นความสำคัญของพลังพระสงฆ์ ที่ผ่านการฝึกฝนตนเองดีแล้วจะนำความสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่นได้ และแสดงให้เห็นถึงหลักธรรมของอริยมรรคมีองค์ 8 อันนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญได้ เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้วก็ควรที่จะเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย เหมือนดังที่พระพุทธดำรัส ได้ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาด้วยคำว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของคนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สิ้นสุด ผู้มีกิเลสอยู่ในดวงตาน้อยมีอยู่” ด้วยเหตุนี้จึงมีการสร้างลานพุทธธรรมขึ้น เพื่อที่จะนำหลักพุทธธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำมาเผยแผ่ให้ผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ได้เข้าใจในหลักพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยจะมีการจัดหลักธรรมและคติธรรมต่างๆ ได้นำมาสร้างสรรคพัฒนาให้เป็นแง่คิดสะกิดใจในลานพุทธธรรม ถือเป็น

พื้นฐานให้บุคคลทั่วไปได้เข้าใจในหลักพุทธธรรมคืออทิปปัจจยตา คือความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง รวมถึงมรรคมงคล 8 ที่เป็นแนวทางปฏิบัติให้เข้าถึงศีล สมาธิ และปัญญา

ฐานที่ 7 ฌาปนสถานหรือเมรุเผาศพ มีแนวทางการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้หลักธรรมของวิภูสงสารหรือสังสารวิภู ซึ่งเป็นภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิด ตามหลักคติความเชื่อของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น 31 ภูมิ ด้วยกัน สังสาร หรือ สงสาร แปลว่าความท่องเที่ยวไปในทางพุทธศาสนา หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด มิใช่หมายถึงความรู้สึกหวั่นไหวด้วยความกรุณาเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ สังสารวิภู แปลว่า ความท่องเที่ยวไปในอาการที่เป็นวิภูณะ การหมุนวนอยู่ในการเวียนว่ายตายเกิด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิภูสงสาร สงสารวิภู หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในภพภูมิต่างๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังไม่ตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้ ตามกฎหลักของภพภูมิตั้งมี 31 ภพภูมิได้แก่ มนุษย์ 1 สวรรค์ 6 พรหม 16 อรูปพรหม 4 เตร็จฉาน 1 เปรต 1 อสุรกาย 1 นรก 1 โลกมนุษย์ มนุษย์ภูมิ เป็นที่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูงในเชิงกล้าหาญที่จะประกอบกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม เช่น ทำดียอมได้ไปสู่สุคติภูมิ มีสวรรค์เป็นที่อาศัย ส่วนทำชั่วยอมได้รับผลกรรมได้รับทุกติภูมิ มีนรกภูมิเป็นที่ไป เป็นต้น ฐานนี้ จึงเชื่อมโยงหลักธรรมคือไตรลักษณ์ สังสารวิภู และมรรณานุสสติ ดังนั้น แนวทางการจัดการต้นทุนทรัพย์ากร จำนวน 7 ฐาน ได้มีแนวทางการจัดการสร้างขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นหลักธรรมต่างๆ เพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจให้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ซึ่งมีข้อคิด คติธรรม และหลักพุทธธรรม ที่จะนำมาเป็นแง่คิดให้ได้ศึกษาเรียนรู้จากทรัพย์ากรที่จัดไว้ให้ได้ศึกษา และจะได้รับรู้เกี่ยวกับวัสดุก่อสร้างที่นำมาใช้และการออกแบบตกแต่งต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อของชาวไทยอีสานได้เป็นอย่างดี

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการอภิปรายผลการศึกษา โดยจำแนกหัวข้อออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

2.1 ทุนทางวัฒนธรรมการเรียนรู้ชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า มีวิถีวัฒนธรรมที่ยาวนานซึ่งในชุมชนบ้านบ่อใหญ่ก่อตั้งครั้งแรกราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นคนชาวเหล่าฮก-เมืองสรวงจังหวัดร้อยเอ็ด และต่อมาได้มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ จนเติบโตเป็นชุมชนใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งมีวิถีชีวิตความเปลี่ยนแปลงให้เห็นอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้จากหมู่บ้านแรกชื่อ “บ้านหนองบัวแดง” ต่อมาเปลี่ยนชื่อบ้านใหม่เป็น “บ้านบ่อนกเขา” และสุดท้ายเป็น “บ้านบ่อใหญ่” ถือเป็นวิถีทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในอดีต ซึ่งมีสอดคล้องกับแนวคิดของ วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, (2551: 18) (ถนอม บุญประจง, 2562: 12 อ้างอิงจาก วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, 2551: 18) กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีแนวประเพณีปฏิบัติร่วมกันมายาวนาน

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละยุคสมัยมีการปรับเปลี่ยนตามกาลและเวลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow (1998) กล่าวว่า เกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ในความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ของการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงถือเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สิริอร วิชชาวุธ (2554: 272-273) กล่าวว่า ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์เต็มที่ (need for self-actualization) ความต้องการเติมเต็มในศักยภาพของตนเอง เป็นความปรารถนาที่จะมีศักยภาพมากที่สุดในสิ่งที่ตนถนัด ถือเป็นแนวทางของคนที่มีศักยภาพของตนเอง ที่มีความสามารถในการดำเนินชีวิตของตนเองจนปรากฏว่ามีวิถีทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของตน ที่สามารถสร้างบ้านเรือนเจริญเติบโตจากอดีตถึงปัจจุบันได้อย่างลงตัว

ทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ปัจจุบันมีพื้นที่ 33 ไร่ จัดเป็นศูนย์ปฏิบัติการธรรมประจำจังหวัดมหาสารคามแห่งที่ 35 และจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น พร้อมกันนั้นยังเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม แล้วทางวัดยังได้มีการสร้างเป็นอุทยานการศึกษาซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนามหาสารคาม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ กิ่งฟ้า สินธุวงศ์ (2545: 29) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมมากที่สุด ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้ ผู้เรียนได้รับการพัฒนากระบวนการคิดสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ถือเป็นวิถีทางวัฒนธรรมที่ควรนำมาเป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบคุณธรรมนำความรู้เพื่อพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ให้คนรักชีวิต เพื่อต้องการให้ชุมชนได้เข้ามาดูแลรักษาวัดและร่วมกันส่งเสริมให้วัดจัดกิจกรรมที่เป็นความต้องการของท้องถิ่นให้ได้ทั้งความสามัคคีและทำให้เกิดปัญญา นำพาผลที่ฝึกปฏิบัติได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประสิทธิผลได้ ซึ่งจะมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำพาปฏิบัติ และชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการ ซึ่งตรงตามความต้องการของวัด บ้านและโรงเรียน พร้อมทั้งจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัดได้อย่างแท้จริง (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 4) ดังนั้น วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ จึงจัดได้ว่าเป็นต้นแบบการนำวัดมาเป็นแหล่งเรียนรู้จากการสร้างสรรค์พัฒนาวัดมาเป็นวิถีทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทุนทรัพย์เดิมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งถือว่าวัดตั้งที่อยู่ระหว่างชุมชน จำนวน 4 หมู่บ้าน มีวิถีวัฒนธรรมประเพณี และจารีตประเพณี ที่เรียกว่า ฮิตเก่าคลองเดิมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยฮิต 12 อันเป็นจารีตประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อการจัดทำโครงการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีไทยอีสานเป็นสิ่งที่ดีงามของท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีงานที่ควรเรียนรู้ ในกลุ่มเป้าหมาย

ของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเป็นเมล็ดพันธุ์ในอนาคตข้างหน้าได้อย่างเป็นรูปธรรม เน้นให้วัดเป็นสะพานในการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่คนในชุมชน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560: 3) ดังนั้น ต้นทุนเดิมของชุมชนตามวิถีจารีตประเพณีและมีแนวร่วมกับวิถีพุทธ นำมาพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีจริยธรรมศีลธรรม นำวิถีชีวิตให้เจริญในทางโลก และทางธรรมนำมาพัฒนาครอบครัวให้มีความสุข ความเจริญของวิถีชุมชนต้นแบบต่อไป

2.2 ทูทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ พบว่า มีต้นทุนทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ตามคติความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนา ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านบ่อใหญ่ ถือเป็นต้นทุนทางทรัพยากรอันทรงคุณค่าและได้สร้างสรรค์นำมาสร้างวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ อันมีถาวรวัตถุในบวรพระพุทธศาสนา ดังนี้ คือ พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ แล้วยังมีเมรุเผาศพ ศาลาบำเพ็ญกุศล พร้อมด้วยอาคารอนุสรณ์ ประสงค์ ภายในวัดยังมีสวนสุขภาพ และมีการสร้างพระประธาน พร้อมด้วยมีการสร้างลานปฏิบัติธรรมหน้าอุโบสถ เพื่อใช้ในงานเข้าค่ายอบรมเยาวชน งานปฏิบัติธรรมประจำปี สร้างพระประธานนามว่าพระพุทธเมตตาตามหาลาก ซึ่งเป็นถาวรวัตถุที่ปรากฏมีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ถือเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Throlby (ถนอม บุญประจง, 2562: 11 อ้างอิงจาก Throsby (2001: 46) ได้นิยาม ทูทางวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด ผลงานทางศิลปะ ภาพเขียน และรูปปั้น พร้อมด้วย อาคาร สิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น ดังนั้น ถาวรวัตถุที่จัดเป็นสิ่งก่อสร้างที่กล่าวมา สามารถนำมาจัดเป็นสื่อการเรียนการสอน และจัดเป็นคติทางธรรมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิด สมศักดิ์ ภูวิภาตววรรณ (2544: 1) กล่าวว่า การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนให้มากที่สุด สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งศึกษาจากการเรียนรู้ การรับรู้ จากทรัพยากรที่มีในวัดสามารถบ่งชี้ให้เห็นวิถีทางวัฒนธรรมที่มี ต้นทุนจากสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นมา ซึ่งเน้นถึงความสำคัญที่ทรงคุณค่าสามารถนำมาบรรยายให้รับรู้ถึง คุณค่าทางจริยธรรม ศีลธรรม อันดีงาม เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุนทร อมรวิวัฒน์ (2543: 5) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีอิสรภาพ ตามแนวคิดเพื่อการพัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เป็นการเรียนรู้ที่มีความสุข เน้นกระบวนการคิด นำไปปฏิบัติได้จริงสอดคล้องกับความถนัด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำ การเรียนรู้มาเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพของตนเองและผู้สนใจใฝ่รู้ศึกษานำมาปฏิบัติเพื่อความสุขของตนและคนรอบข้างได้อีกด้วย ต้องประกอบด้วย ความสนใจในสิ่งที่ศึกษาเรียนรู้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคติธรรมนำคำสอนมาเป็นแนวคิดแล้วลงมือทำ นำมาสอนตนเองเอาคตินำความจริงเป็นตัวตั้ง โดยนำเอาวิชาความรู้จากหลักธรรมนำมาเป็นสิ่งประกอบ ในการดำเนินชีวิตตามวิถีทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นทุนทรัพยากรที่มีดั้งเดิม ซึ่งมีอยู่ในชุมชนของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ นำมาพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้จากต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ภายในวัด ในชุมชน

นำมาสร้างสรรค์จัดเป็นฐานเรียนรู้ทางพุทธธรรม นำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนา และแนวคิดจากปราชญ์หรือผู้นำชุมชน พร้อมนำข้อคิดคติธรรมต่างๆ นำมาเป็นแนวทางอธิบายจำแนกแจกแจงตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งจัดไว้เป็นแหล่งเรียนรู้จากทรัพยากรที่มีอยู่ด้วยหลักการและเหตุผลต่างๆ เพื่อใช้เป็นอุบายในการแนะแนวทางให้ได้ศึกษาเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

2.3 แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม พบว่า แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งมีต้นทุนทรัพยากรที่ทรงคุณค่าอยู่ในวัด ที่จะนำมาดำเนินการจัดการจัดเป็นฐานการศึกษาเรียนรู้ตามหลักของพุทธธรรม จำนวน 7 ฐาน ดังนี้ คือ ฐานที่ 1 ลานธรรมบริรักษ์โพธิ์ศรีบัวทอง เพื่อใช้ในงานปฏิบัติธรรมกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน และเพื่ออบรมนักเรียนนักศึกษา ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีวิธีการรูปแบบการจัดการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนิวัช แก้วจางค์ (2557: 19) กล่าวว่า การจัดการต้องเริ่มต้นด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้เป็นไปได้ด้วยดีบนพื้นฐานของความรู้ การวางแผนการทำงานให้เป็นอย่างเป็นขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการ ซึ่งกระบวนการนั้นย่อมาหมายถึงแนวทางการจัดการขององค์ความรู้ของวิทยากรหรือผู้ที่บรรยายพุทธธรรมให้เข้าถึงผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544: 1) กล่าวว่า การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้มาศึกษาเรียนรู้เข้าใจหลักธรรมนำความรู้ไปพัฒนาตนเองได้ โดยใช้หลักธรรมที่มีแนวทางจัดการอย่างมีส่วนร่วม ส่วนฐานที่ 2 ศาลเจ้าปู่บ่อใหญ่ ฐานที่ 3 ฐานอุโบสถหลังใหม่ ฐานที่ 4 ลานพระพุทธรูปตามหาลาภ ฐานที่ 5 ลิมโบราณ ฐานที่ 6 ลานธรรมพุทธธรรม ซึ่งถือว่าฐานที่ 1-6 เป็นฐานที่มีแนวทางจัดการแบบมีขบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย ปัญญาเจริญ (2561: 5-6) กล่าวว่า การจัดการ คือ การที่ใครคนหนึ่งที่เป็นผู้จัดการลงมือจัดการกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเพื่อร่วมกันทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการ วางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมทรัพยากรขององค์การ สามารถนำมาพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้พุทธธรรม จากต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของฉลอง พันจันทร์ และคณะ ที่เสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรมในชั้นเป็นรูปเป็นร่างเกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคคล และสื่อให้เห็นว่าเขาทำอะไรและทำอะไร จากทรัพยากรที่มีซึ่งจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปเป็นร่างนี้จะเพิ่มขึ้นด้วยการลงทุนลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ เมื่อทุนในชั้นเป็นรูปเป็นร่างนี้เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลแล้ว จึงกลายเป็นนิสัยสืบทอดให้คนอื่นได้รับรู้ได้ แต่ต้องมีกระบวนการเรียนรู้จากสื่อที่ได้มีการดำเนินการจัดการของฐานการเรียนรู้พุทธธรรมขึ้นนั่นเอง (ถนอม บุญประจง, 2562: 12 อ้างอิงจาก ฉลอง พันจันทร์ และคณะ, 2558: 16)

ส่วนทางด้านฐานที่ 7 ฌาปนสถานหรือเมรุเผาศพ เรียนรู้หลักธรรมของวิภวสังสาร หรือสังสารวัฏ ซึ่งจัดเป็นการเรียนรู้ของภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิด ถ้าการปฏิบัติธรรมยังไม่รู้แจ้งเข้าถึงซึ่งนิพพาน คนเราทุกคนจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวิภวสังสาร จึงนำเอาฌาปนสถานมาเป็นแนวทางการเรียนรู้ให้เห็นถึงการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และอบายภูมิ บุคคลใดทำกรรมอันใดไว้จะต้องได้รับผลเช่นไร ถือเป็นสื่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ กระบวนการรับรู้ไว้เพื่อรับใช้กระบวนการเสพเสวยโลก หรือรับใช้กระบวนการสังสารวัฏ หรือวิภวสังสารเท่านั้นเอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 35) ดังนั้น ทรัพยากรที่ปรากฏอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งจัดเป็นแหล่งเรียนรู้หรือสื่อเรียนรู้ ที่จัดไว้ให้ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้ง 7 ฐานได้สร้างไว้เพื่อชี้ให้เห็นหลักข้อคิดข้อธรรมต่างๆ เพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจให้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี โดยนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อขับเคลื่อนการเรียนการสอน การบรรยาย และการดำเนินงานสร้างสรรค์พัฒนาแหล่งความรู้ให้กับบุคคลทั่วไป สอดคล้องกับแนวคิดของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2560: 9) กล่าวว่า การศึกษาเรียนรู้ในหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีของชุมชน โดยมีความร่วมมือจากกลุ่มพัฒนาชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลาง ร่วมป้องกัน แก้ไขปัญหา พัฒนาคุ้มครองคนในชุมชน เน้นความเสียสละการมีส่วนร่วมนำหลักพุทธธรรมทางศาสนา มาเป็นแกนหลักขับเคลื่อนให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรม ดังนั้น แนวทางการจัดการวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ภายในวัดมาจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม เป็นวิถีแนวทางวัฒนธรรมประเพณี และจัดให้เป็นต้นแบบของการจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม กรณีศึกษา: วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม สามารถนำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

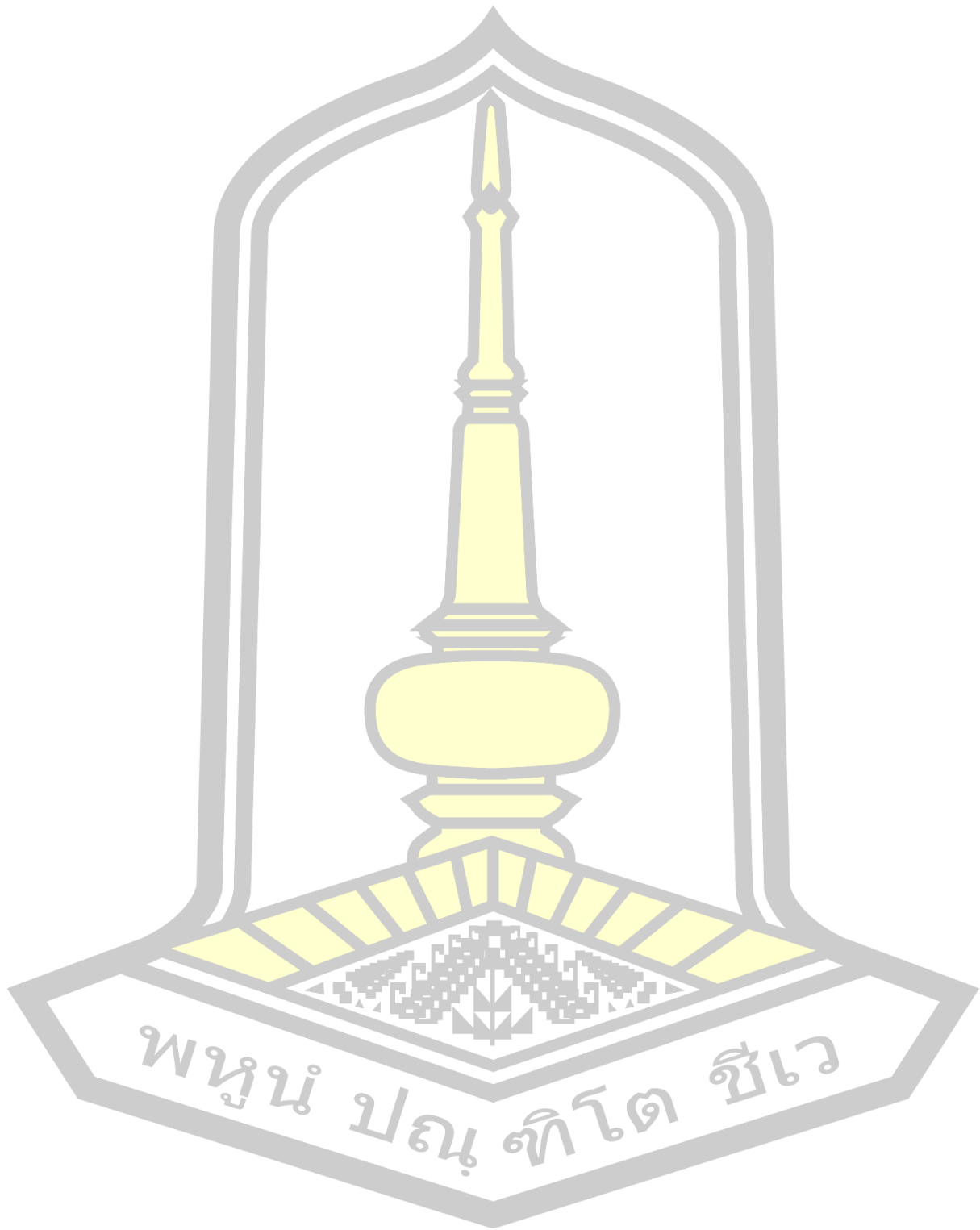
3.1 ควรศึกษาทุนทางวัฒนธรรมวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ให้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและองค์กรภาครัฐ เข้ามามีบทบาทในทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ โดยจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจนมากกว่าที่มีอยู่ จากหลากหลายแนวคิดมาสร้างสรรค์ให้ผลงานปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรศึกษาต้นทุนทรัพยากรในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ให้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและองค์กรภาครัฐ เข้ามามีบทบาทส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น เพื่อหาแนวคิดจากหลายๆ ฝ่ายนำมาประกอบเป็นแนวทางหรือรูปแบบของการนำต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาจัดฐานการเรียนรู้พุทธธรรม ให้มีรูปแบบให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยทุกๆ ฝ่ายเข้ามาช่วยคิดช่วยดำเนินการ เพื่อการศึกษาเรียนรู้พุทธธรรมของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้ปรากฏชัดมากยิ่งขึ้น

3.3 ควบคู่กับแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม จากการมีส่วนร่วมจากภาครัฐเข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนบ้านบ่อใหญ่ พร้อมด้วยเข้ามาช่วยระดมความคิดเห็นจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมต้นแบบอย่างมั่นคงถาวร และมีแนวทางการจัดการให้มีคณาจารย์ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ พร้อมด้วยจัดให้มีหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ร่วมด้วย

บรรณานุกรม

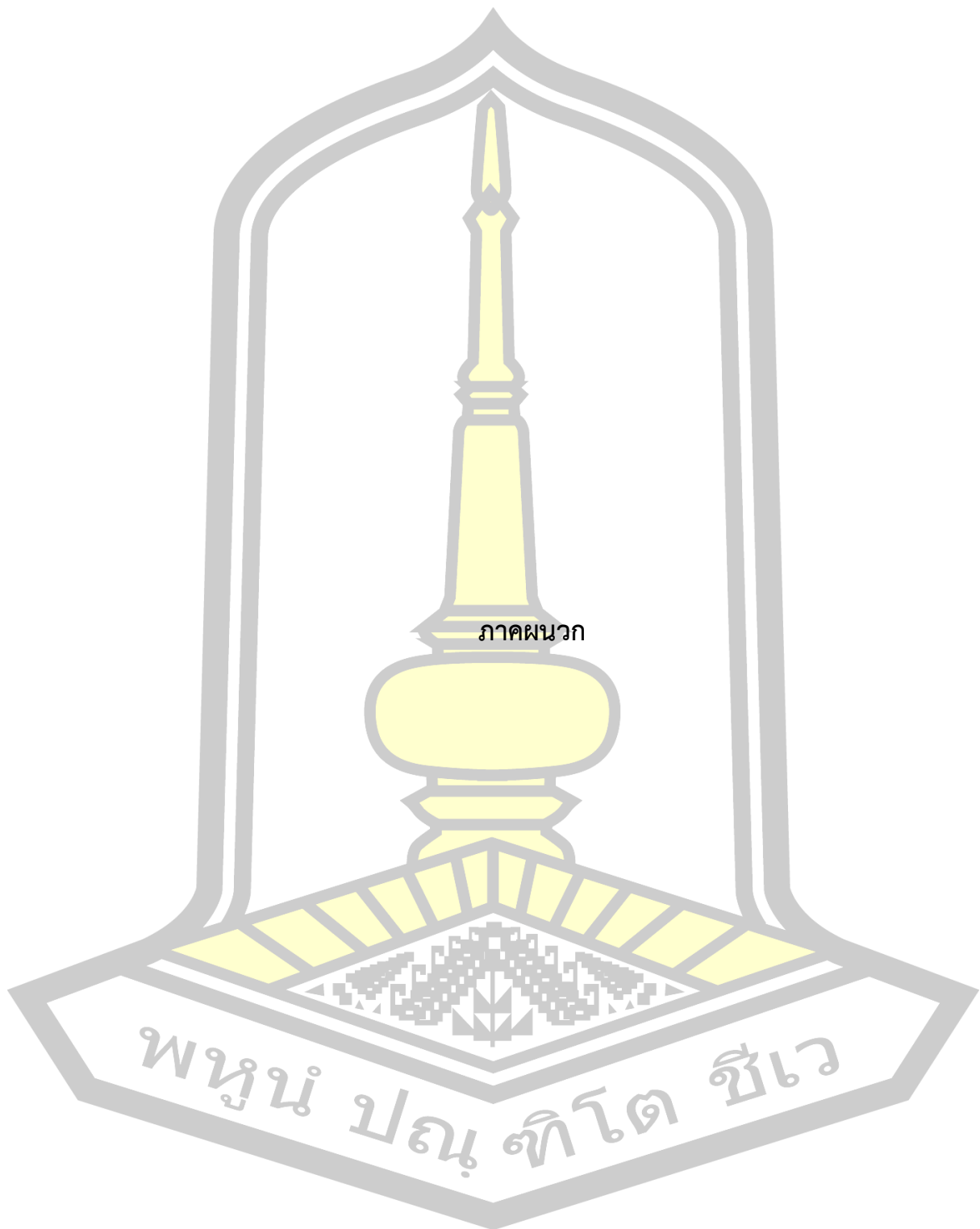
บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องรูปแบบการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กัญญาณอน อินทว้าง และคณะ. (2550). *รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการจัดการค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- กิ่งฟ้า สิ้นธุรงค์. (2545). *ปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : หลักการสู่ปฏิบัติ*. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- ฉลอง พันธุ์จันทร์และคณะ. (2558). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์* สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2526). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ : เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ถนอม บุญประจง. (2562). *ความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในเขตพื้นที่อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษา ปรากฏการณ์สวนแดง กุฎี และพระพุทธรูป*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธงชัย สันติวงศ์. (2540). *องค์กรและการบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *ทุน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2542). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: หจก.อักษรศาสตร์.
- พระปลัดวรวิญญู อคควชิโร ยอดเพ็ชร. (2559). “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์.” *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(1), 69–81.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

- พระไพศาล วิสาโร. (2552). *ก่อร่างสร้างใจ*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนวรรณสว่างจิต.
- พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม). (2555). “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์
การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี.”
รายงานการวิจัย พระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ พรหมมีเนตร. (2552). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา
มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- แม่ชีเนรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์. (2556). *พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ
5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2556). มโนทัศน์ชนชั้นและทุนของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ. *วารสารเศรษฐศาสตร์
การเมืองบูรพา*, 2(1), 36-40.
- วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ. (2551). *มรดกทางวัฒนธรรม “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”*. กรุงเทพฯ:
แสงดาว.
- ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. (2540). *หน้าที่ทางการบริหาร*. เชียงใหม่: ดา.
- สมชาย ปัญญาเจริญ. (2561). *การจัดการ : มุมมองจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2559). *อายุตนะ 6*. กรุงเทพฯ: เนชั่น.
- สมยศ นาวิการ. (2538). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- สมศักดิ์ ภู่วิภาตวรธน์. (2544). *การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินตามสภาพจริง*.
(พิมพ์ครั้งที่ 4). เชียงใหม่: แสงศิลป์.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2550). *การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
จี พี ไฮเบอร์พริ้นท์.

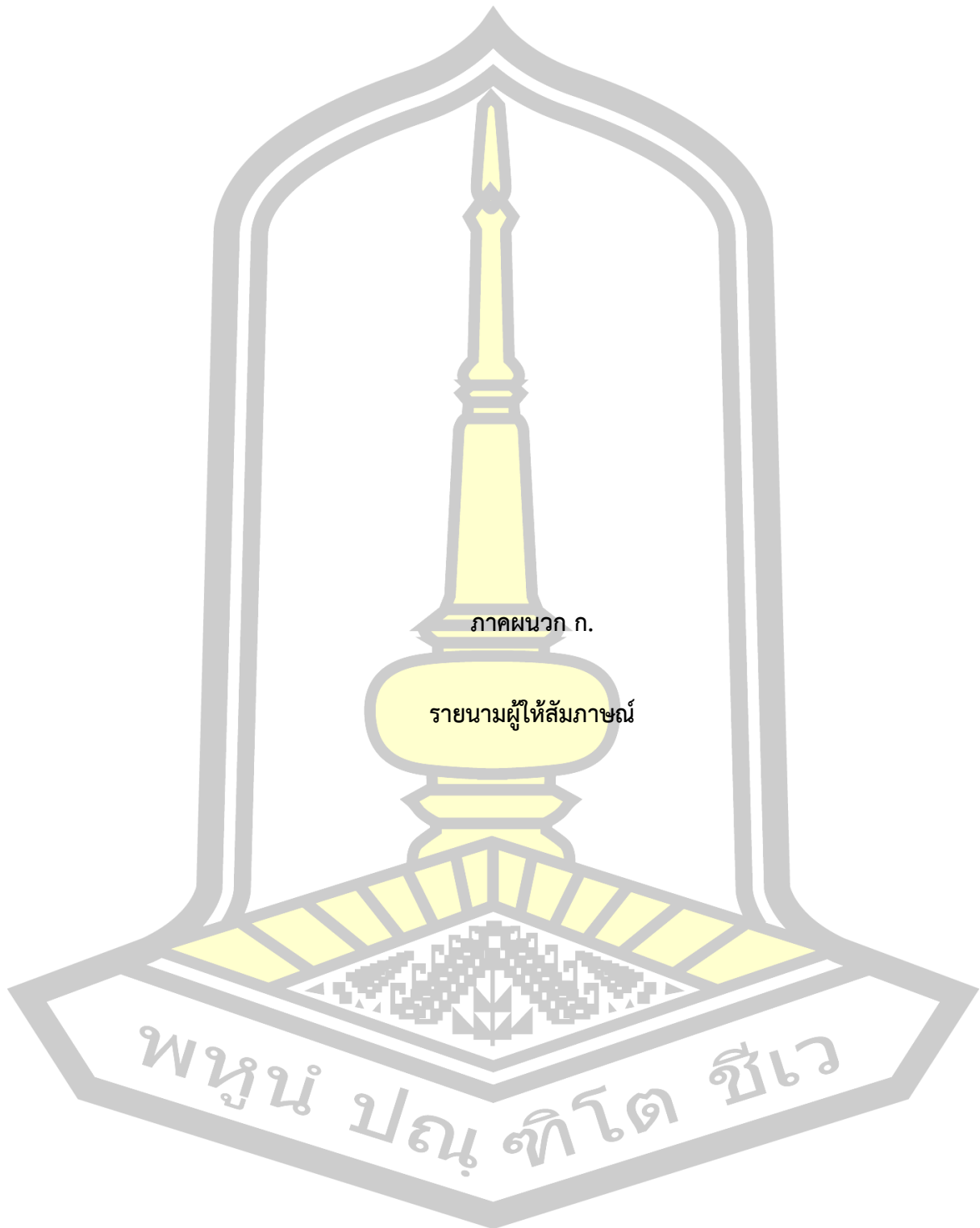
- สิริอร วิชชาวุธ. (2554). *จิตวิทยาการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุญาดา สุนทรสารทูล. (2556). *รูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนน อมรวีวัฒน์. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อนิวัช แก้วจำนงค์. (2557). *หลักการจัดการ*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान. (2561). *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). *ธรรมรัฐกับประชาสังคมในการปกครองที่ดี*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- Bourdieu, P. (1997). *The forms of Capital in Halsey, A.H., lauder, P. Brown and A.S. Wells (eds). Education: Culture. Economy, Society*. Oxford: Oxford University Prees.
- Coombs, P. H. (1981). *New strategic for improving rued family life: International Council for Educational Development*. California: USA: Essex, CT.
- Guru. (2008). Production resources. *Library Hi Tech*, 26(1), 110–125.
- Maslow. (1998). *Theory of Human Motivation*. Paris: State University Libraries.
- Throsby, D. (2001). *Econmics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

พูน ปลูก โท ชีเว

ภาคผนวก

พุ่มนํ้า ปณฺ ทิโต ชีเว

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กิตติชัย พิมพ์จ่อง. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- คำตัน เทพธานี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- คณิตา ภูมิสัตยากร. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ควรชิต เนตรเสนา. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- คำกอง โทท่า. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- จันทร์ มะราชาลี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- จ้านง ไชยดวงศรี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ชม ยาย่อ. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ชมจันทร์ พันชื่น. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ทองจันทร์ งามมั่ง. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ทอน บุปผาลุน. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ธรร สากแก้ว. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- นวล เสาสามา. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ทองหยุ่น ชากัน. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

- นิพนธ์ มะราชลี. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- บุปผา ไพพะาะ. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ประดิษฐ์ บุคสีสวย. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ประเทือง สีสังข์. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ประยูร ปัสสาโท. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- พนมเทียน ชมดง. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- พิสมัย สีสังข์. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- เพียร นามบุคดี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- รัชณี บุคสีสวย. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- โมกข์ ปะนันโต. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ยนต์ ศรีกุลละคร. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ยวนใจ สีสังข์. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ยุทธ ฐระท่า. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- ยุพิน คลังพระศรี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
- รัชณี บุคสีสวย. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

- ละมุล ปัดสาโท. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- ลำไย ลุนบัวบาน. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- วัน พลเรืองทอง. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- วิรัชดา นันทะเสน. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- ศิริมา งามมั่ง. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สมบัติ ศรีภักดี. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สมพร โทท่า. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สมร คำหรือ. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สมัย ธिया. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สุชาดา โทท่ากุล. (8 มีนาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สุพรรณ สีสังขุม. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สุพรรณิ โทท่า. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สุมาลี มะลิวรรณ. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม
- สุรเกียรติ์ สุทธิรักษ์. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ
จังหวัดมหาสารคาม
- สุวรรณี ลิทหาร. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม

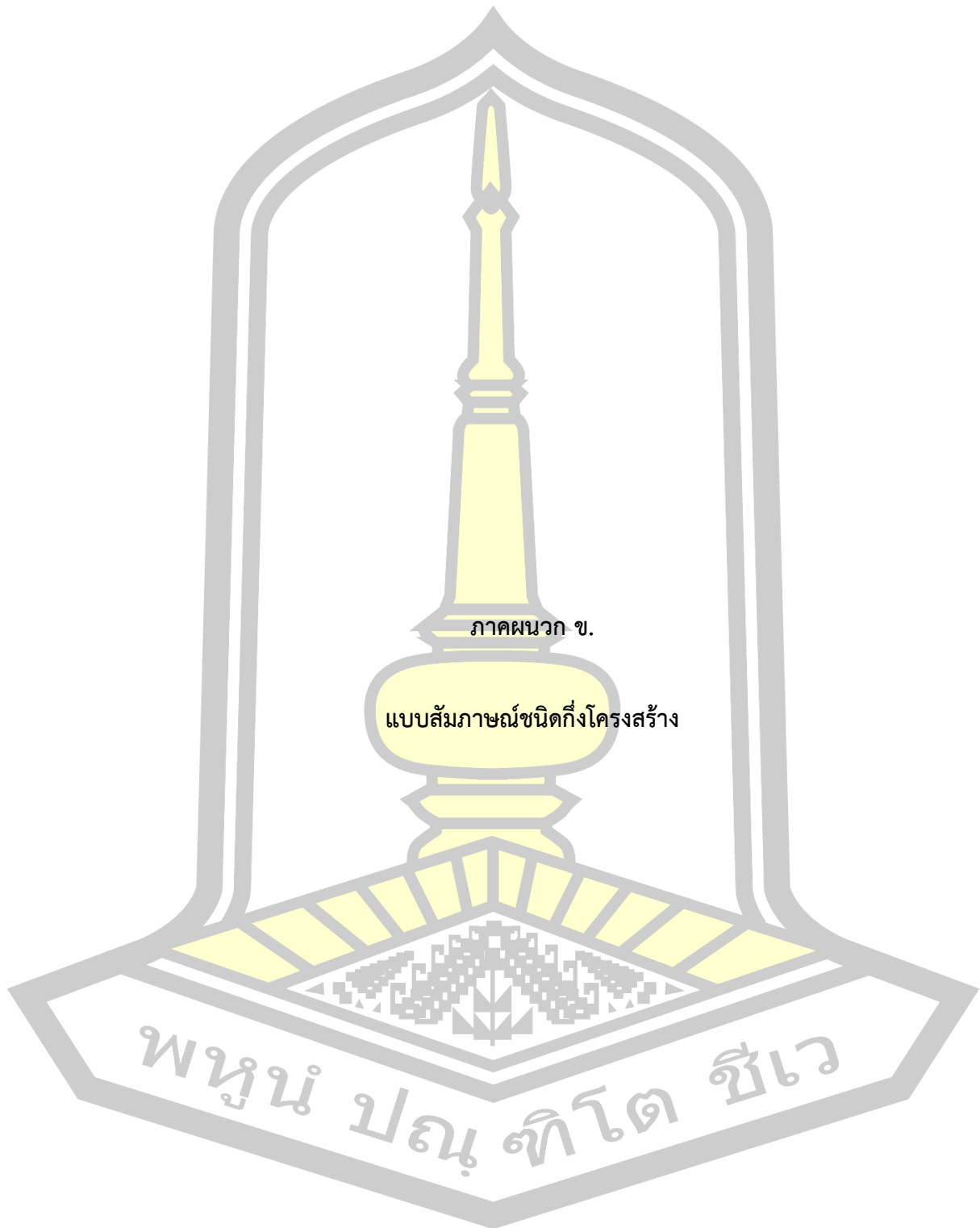
สุเวช สุธาร์ตน์. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม

เสถียร นนทะน้า. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม

หนูจันทร์ โททำ. (13 ธันวาคม 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม

อธิป วงละคร. (3 เมษายน 2561). *สัมภาษณ์*. บ้านบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัด
มหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง

ขอความร่วมมือขอสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อดำเนินการทำงานวิจัย

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้
พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม การวิจัย
ครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงมาจาก
ประชากรในเขตชุมชนบ้านโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ รวม 4 หมู่บ้าน โดยเลือกเอาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่จะ
สัมภาษณ์ จำนวน 35 รูป/คน ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชนทั้งฝ่ายบริหารและปกครอง ประชาชน
ชาวบ้านหรือท่านผู้รู้ และบุคคลทั่วไปในชุมชนวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ซึ่งการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างในชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ข้อมูลในเชิงลึก เพื่อนำข้อมูลไปเป็น
แนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
โดยผู้วิจัยได้จัดทำออกแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากท่านตามวัตถุประสงค์
ของการวิจัยแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม กรณีศึกษา :
วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ท่านได้พิจารณา
แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างให้ท่านได้นำมาประกอบให้ข้อมูล

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์กรุณาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง หรือ
ตามความรู้สึกที่แท้จริงของท่านตามข้อมูลแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พูน ปลูก ศิ โธ ชิว
พระปลัดดำรงศักดิ์ ปะนันโต
นิสิตปริญญาโท

สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

งานวิจัย เรื่องแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ชุดนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
- ส่วนที่ 3 ข้อมูลความทรงจำพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
- ส่วนที่ 4 ข้อมูลประเพณีประติษฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม : กรณีศึกษาวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ - นามสกุล.....
2. ตำแหน่งปัจจุบัน.....
3. สถานที่ทำงาน.....
4. สถานที่อยู่ปัจจุบัน.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่

2.1 ท่านมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านบ่อใหญ่ และวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ท่านคิดว่าวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีความสำคัญต่อชุมชนบ้านบ่อใหญ่และพุทธศาสนิกชน หรือบุคคลทั่วไปอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าทุนทางวัฒนธรรมที่จัดเป็นต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ภายในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ มีความสำคัญต่อภาครัฐ และภาคประชาชน หรือชุมชนท้องถิ่นอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

พจนานุกรมศัพท์โต ชีวะ

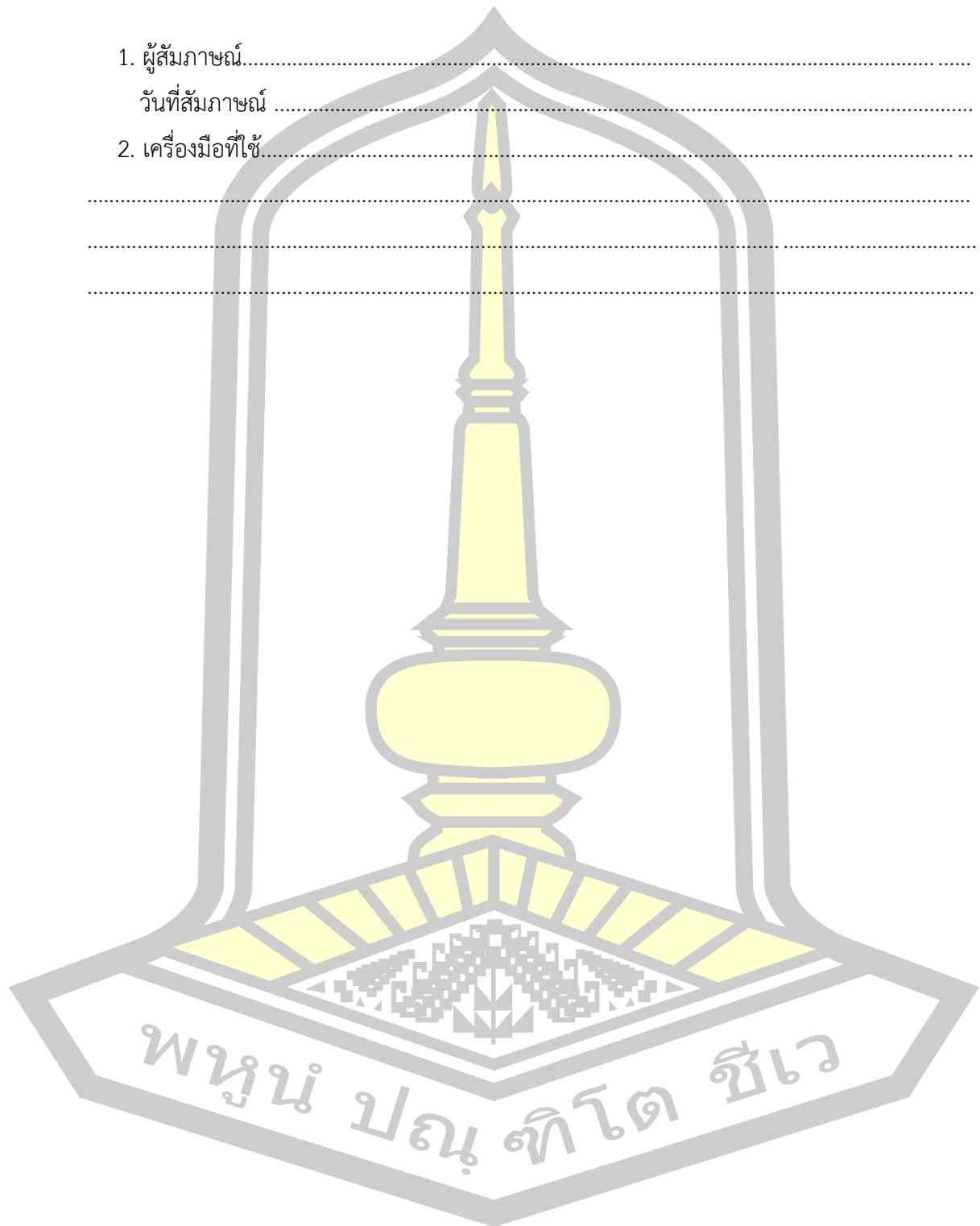
2.4 ท่านมีแนวคิดหรือมีข้อคิดเห็นอย่างไร ที่ได้นำศาสนวัตถุที่เป็นต้นพุทธพยากรณ์ที่มีปรากฏมีอยู่ในวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ นำมาจัดตั้งเป็นฐานการเรียนรู้พุทธธรรม จัดตั้งไว้ให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้

2.5 ท่านมีแนวคิด มีข้อคิดธรรม หรือมีข้อคิดเห็นอย่างไร ที่จะนำเสนอชี้แนะต่อฐานการเรียนรู้พุทธธรรม อย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นอื่นๆ (ถ้ามี)

พวงมณี ปณฺ ทิโต สีเว

เครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระปลัดดำรงศักดิ์ ปะนันโต
วันเกิด	วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2520
สถานที่เกิด	เลขที่ 155 หมู่ที่ 8 ตำบลโคกสีทองกลาง อำเภอลำดวน จังหวัด มหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44130
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 88 หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44130
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	เลขที่ 88 หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44130
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2533 ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโคกสีทองกลาง อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2540 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวชิรวิทย์ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2542 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สัตวศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2544 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) คณะเกษตรศาสตร์บางพระ สาขาสัตวศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล อำเภอสรรพยา จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2552 นักรรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดโคกสี จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2553 นักรรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดปัจฉิมทัศน์ จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2554 นักรรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดปัจฉิมทัศน์ จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2555 ประโยค 1-2 สำนักเรียนวัดปัจฉิมทัศน์ จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. 2563

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)

สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญา

เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

